BAPTISTÆ

MANTUANI CARMELITÆ ADOLESCENTIA, SEU BUCOLICA,

Brevibus JOD. BADII commentariis illustrata.

His accesserunt J. MURMELII in singulas Eclogas argumentum cum annotationculis ejusdem in loca aliquot obscuriora.

Accessit & index, non ille vetus & indigestus, sed novus omnino, ac locupletior multò, operâ BARTH. LAVRENTII.

LONDINI,
Typis *Susanna Islip*, pro Societat. STATIONAR. 1652.

BAPTISTÆ

MANTUANI

CARMELITÆ ADO-

LESCENTIA, SEU

BUCOLICA.

Brevibus IODOCI BADII com-
mentariis illustrata.

His accesserunt IOANNIS MURMELII
in singulas Eclogas argumentum cum
annotationibus explicationi loca
aliquot obscuriora.

Accessit Index, non ille vetus & indiges-
tus, sed novus emmus, ac locupleti-
or multo, operâ MARTINI
LAURENTII.

LOVANII.

Typis Sylvanæ Viduæ, prope Societat.
STATIONAR. 1652.

APTISTA MANTUANUS CARMELITA, PARIDI CÆRESARIO S.P.D.

Audi, ô Pari, ænigma perplexum, quod Oedipus ipse non solveret. Ego quinquagenarius, & jam consenescens, adolescentiam meam reperi; & habeo adolescentiam simul & senectam. Sed nè longâ ambage te teneam, nodum hunc dissolvo. Anno præterito, cùm Florentiâ rediens, Bononiâ perveniſſem, intellexi apud quendam literatum virum esse quendam libellum meũ, quem olim ante religionem, dum in gymnasio Paduano philosophari inciperem, ludens excuderã, & ab illa ætate *adolescentiam* vocaveram. Carmen est Bucolicum, in octo Eclogas divisum, quod jamdiu tanquam abortivum putabam abolitũ. Ubi id resciví, Saturninâ fame repentè tum percitus, & cogitavi quonã pacto possem proli meæ inferre perniciem. Juvantibus ergò amicis, libellũ mihi vindicavi, ut perderem, quem suspicabar erratis nõ posse non scatere. At ubi intellexi, & alia quædam exemplaria superesse, visum est præstare, hoc quod vendicãrã emendare, emendatúmq; edere, ut ejus editione, cætera, quæ continent multa nimis juvenilia, deleantur. Hoc igitur fio castigatum, duabus aliis eclogis, quas in religione lusi, in calce subjunctis, tibi, ô Pari, juvenis antiquæ nobilitatis, studiorum, ac omnium bonarum artium amantissime, atque urbis decus egregium, libentissimè dono; ut, quando tetricis illis philosophiæ ac theologiæ lucubrationibus, quibus assiduè vacas, fatigatus fueris, habes jucundulam

cundulam hanc lectiunculam, quâ, tanquam ludo q
dam blandulo, sed liberali, laſſum legendo repare
ingenium. Omnes autem penes quos immatura
ſunt exemplaria, quæ dixi, rogatos volo, ut ſi quid
quam fuit eis dulce meum, confeſtim exurant, nec u
pacto ſupereſſe permittant. Accipe ergò, Pari ſuavi
me, libellum & autorem; & ambobus, tanquam re
tuis, tuo deinceps utaris arbitrio. Vale.

Calend. Septem. Ann. MCCCCXCVIII.

Anno

notatiunculæ aliquot in subsequentem librum, ex epistola quadam *J. Murmelii*, ad *Paulum Euremundensem.*

Ad ut (inquit) ex ordine à te quæsitis respondeam, hæc accipe: In tertia Ecloga, quòd Thracius Hebrus Orphea flere dicitur, recte ais, id tibi ex quarto Georgicôn Virgilii non liquare; cùm ibi non Orphea, sed ejus uxorem Eurydicen Hebrum fleviſſe dicatur. Adducendum itaque fuit teſtimonium Ovidii ita à ſcribente;

Te mœſtæ volucres, Orpheu, te turba ferarum,
Te rigidi ſilices, tua carmina ſæpe ſecutæ
Fleverunt ſylvæ, poſitis te frondibus arbos
Tonſa comas luxit, lacrymis quoque flumina dicunt
Increviſſe ſuis.

Sic enim per flumina, Thraciæ fluvii, & cum primis Hebrum (quod ſequentia indicant) ſignificatur.

Venio ad patinam Æſopi, cujus mentio fit in quinta Ecloga. Talis autem ea fuerit, docet Plinius in decimo naturalis hiſtoriæ, cap. 51. his verbis; Maximè tamen inſignis eſt in memoria, Clodii Æſopi tragici hiſtrionis, patina, ſexcentis ſeſtertiis taxata: in quâ poſuit aves cantu aliquo, & humano ſermone vocales, nummis ſex ſingulas coctas, nullâ aliâ inductus ſuavitate, niſi ut in iis imitationem hominis manderet, nè quæſtus quidem ſuos retineret, illos ophionos & voce meritos: dignus prorſus filio, cui diximus devoratas margaritas. Non ſit tamen (ut ipſum fateor) facile inter duos judicium turpitudinis, niſi quod minus eſt, ſummas rerum naturæ opes, quàm homines linguas cœnâſſe. *Hactenus Plinius. Tertio loco quæritur, ſuper illud ſextæ Eclogæ,*

Nec nemus Ægeriæ ſolennes, nec vir bonus urbem,

cur Ægeriæ nemus, quod ab Aricia procul abeſt, equi defugiant. Hujus rei cauſam apud Graecos Callimachus (teſte Servio) tradidit, apud noſtros verò Ovidius in 3 Faſtorum inquit;

Vallis Aricinæ ſylvâ præcinctus opacâ
Eſt locus, antiquâ relligione ſacer.

Hic latet Hippolytus ioris distractus equorum,
Unde nemus nullis illud adiitur equis.

Et ante Ovidium, Maro in septimo Æneidos;

Unde etiam templo Trivix, lucisque sacratis
Cornipedes arcentur equi, quòd littore currum
Et juvenem monstris pavidi effudêre marinis.

Præterea cognoscere cupis quem accipiendum censeam Nursinum senem *in octava Ecloga, cujus fato juga* incly *dicuntur. Senex hic, divus pater Benedictus intelligend est, qui in Nursia, vel civitate Piceni, vel Provinciæ ar monasterium condidit primùm in monte aliquo regionis lius; deinde cum religiosis fratribus in Cassenium mont migravit, ibiq; Apollinis fano in divi Joan. Baptistæ sacr commutato, virtutibus, miraculisq; claruit; & tandem v defunctus, ibiq; in sacello prædicto sepultus, juga illa m tana immortali nominis sui memoriâ illustravit. Poster rogas, quonam modo defendatur Latinitas orationis illius Ecloga nona;* Hæc armenta quibus caput à tellure lev tur Altius, & cui sunt longa internodia crurum. *Mira enim antecedenti pluralis numeri subjectum alterum plur numeri, alterum singularis relativum. Scito igitur figurat esse poëtæ locutionem. Teste namque Prisciano lib. 17. div si interdum numeri confirmantur. Salust. in Catilinar.* Intre servitia repudiabat, cujus initio ad eũ magnæ copiæ currebant. *Cujus enim singulari, ad rem retulit,* id est, *cu rei, viz. servitiorum. Tibullus;* Vos quoque abesse pro jubeo, discedite ab aris, Cui tulit hesternâ gaudia no Venus. *Cui, subintellige* turbæ, *vel* multitudini. *Ita & h Cui gregi armentorum, vel armento. Hactenus Murmelius.*

ADELON.

Totum hoc poëma constat dramatico genere. Nam au usquam loquitur, nisi pastorali personâ assumptâ, quam inquit Badius, interdum sub Candidi *nomine assumit, C Contendit idem Badius, pastorale decorum sermonisque colici tenuitatem hic magis anxiè observatam, quàm in M rone. Qualitas carminis, hexametra Bucolica; stylus g cilis, Bucolicis congruens; personæ ferè argumenti no sortiuntur.*

BAPTISTÆ MANTUANI, CARMELITÆ THEOLOGI, ADOLESCENTIA, IN *decem Eclogas divisa.*

Ad PARID. CERESARIUM.

ECLOGA I.

De honesto amore, & felici ejus exitu, inscripta FAUSTUS.

JOAN. MURMELII argumentum.

Antiquos repeti vult Fortunatus amores.
Obsequitur Faustus, referens connubia læta.

COLLOCUTORES, Fortunatus & Faustus.

Fauste, precor, gelida quando pecus omne sub umbra
Ruminat, antiquos paulùm recitemus amores:
Nè, si fortè sopor nos occupet, alla ferarum,
Quæ modò per segetes tacitè insidiantur adultas,
Sæviat in pecudes. Melior vigilantia somno.

Fauste, precor, &c.] Hæc prima Ecloga *De honesto amore & felici ejus exitu* inscribitur, non sine ratione. Nam licèt nondum religionem professus, hæc veluti ingenii sui præludia cõposuerat, ad poësim haud dubiè natus autor; tamen quia nè tunc quidem quidquam inhonestum, aut concipere, aut edere voluisset, nunc cùm recognosceret, si offendisset, nimirum rejecisset. Proinde, nè si de amoribus etiam olim quispiã severus religiosus lecturus aufugeret, inscripsit de amore honesto, quo revera nihil est homine dignius. Hic autem amor honestus describitur, quia affectione matrimoniali initus. Additur autẽ *& felici ejus exitu*, ut eos qui amare volent, ad honestũ amorem invitet; quippe cujus felix est exitus. Nam de lubricis

bricis & inhonestis ferè dicitur à compatricta ejus, in consimili opere, --*Et quisquis amores Aut metuit dulces, aut experietur amaros.* Personæ, ut in præambulis diximus, etiam hîc ab officio & rebus denominantur, Faustus, & Fortunatus. Nam utrumque in bonum sonat, ut, *Fortunate senex*, &c. Et, *O fortunates nimiùm, bona si sua nôrint, Agricolas!* Et rursus, *O fortunati, quorum jam mœnia surgunt!* Præterea, *Fortunatus & ille, deos qui novit agrestes.* Faustus autem, si ad vocem alludere lubet, videtur quasi fautus, aut favore auctus, aut favore stans. Ordo, quem non ubique (quia opus non erit) repetemus, hic est: *O Fauste, quando*] id est, quandoquidem, *omne pecus ruminat*] id est, remandit priùs in ventrem immissa, *sub umbra gelida*] id est, temperie frigidâ (Persius autem dicit, *Et patulâ pecus omne sub ulmo est*) *precor, recitemus amores antiquos*] id est, honestos, quales erat antiquis. Unde Phavorinus apud Gel. lib. 1. cap. 10. ad juvenem nimis antiquè sequentem, *Sed antiquitatem tibi placere ais, quòd honesta, bona, sobria, & modesta sit: Vive ergò moribus præteritis, loquere verbis præsentibus.* Antiquum etiam solet accipi pro *charo*, quòd amici & vina, & cætera id genus, ut quæque veterrima, ità charissima nobis esse soleant. Unde Macrob. in. 1. Saturn. *Hinc est quòd mihi quoque institutione tuâ nihil antiquius æstimatur*, &c. Veruntamen hîc potiùs accepero pro *honestis*, & *antiquis congruentibus*. Id autem epitheton decenter additur, quòd sine eo Servius velit amores lubricos dici. Nam qui honestatis & religionis est, numero unitatis efferri solet. Veruntamen amores etiam honestos dici testatur Cicero in Offic. sic dicens, *Faciem honesti vides, quæ si oculis cerneretur, mirabiles amores (ut ait Plato) excitaret sapientiæ.* Recitemus ergò amores antiquos. Nè si fortè *sopor*] .i. profundus somnus, *nos occupet*] videlicet, oscitantes. *Vulpes*] .i. quævis ferarum, quæ insidiantur modò tacitè per segetes, *adultas*] .i. maturas, *sæviat in pecudes*] quod docet Maro in Culice. *Vigilantia*, scilicet est, *melior somno*] Generale Adagium quo sententiam confirmat.

Antiquum.

Sopor.

Adulta seges.

uſt. Hic locus, hæc eadem ſub qua requieſcimus arbor,
Scit quibus ingemui curis, quibus ignibus arſi,
Ante duos, vel (ni memini malè) quatuor annos.
Sed tibi, quando vacat, quando eſt jucunda relatu,
Hiſteriam, prima repetens ab origine, pandam:
Hîc ego dum ſequerer primis armenta ſub annis,
Veſte ſolo ſtratâ, ſedi jacuique ſupinus,
Cum gemitu & lachrymis mea triſtitia fata revolvens:
Nulla quies mihi dulcis erat, nullus labor, ægro
Pectore: ſenſus iners, & mens torpore ſepulta,
Ut ſtomachus languentis erat, quem nulla ciborum
Blandimenta movent, quem nulla invitat orexis.
Car minùs occiderat ſtudium? Nam nulla ſonabat
Fiſtula diſparibus calamis; odioſus & arcus,
Funda odioſa, canes odioſi, odioſa volucrum
Præda; nucum calices cultro enucleare, moleſtum;
Texere fiſcellam junco, vel vimine piſcem
Pallere, ſcrutari nidos, certare paleſtrâ,
Sortiri digitis, res injucunda, voluptas
Magna priùs, tanti dum mens erat inſcia morbi:
Colligere agreſtes uvas, & fraga peroſus.

ic locus] Sermo eſt, ut dixi, merè paſtoralis, & ita, aptus c proprius. *Scit quibus ingemui curis*] Teſtimonio rem rmat, & ád tela Cupidinis alludit; qui alterâ manu te-, alterâ geſtat flammas. Unde Maro Mantuanus, *At egina gravi jamdudum ſaucia curâ, Vulnus alit venis, r cæco carpitur igni.* Nam vulnus telo fit: unde *ſauia curis* dicta. Nam cura ſecundum Servium dici- r, quòd cor urat. Quocirca hîc benè dicit, *Ingemui*] *Cura. Ingemere.* eſt, intus & in præcordiis, vel multùm ingemui cu- ; quia *Res eſt ſolliciti plena timoris amor. Quibus bus*] Quaſi dicat, flagrantiſſimis, aut cælis: ut ille, *cæco carpitur igni.* Ignis autem aliquando *amor* *Ignis.* citur: ut, *Si quos aut Phyllidis ignes, Aut Alconis abes laudes.* Aliquando *amatus*: ut, *At mihi ſeſe rt ultro meus ignis Amyntas. Vel, ni memi- malè*] quod factum non cenſet, quia *memine-* *Quando.* nt omnia amantes. *Quando*] id eſt, quandoquidem.

Jucun-

Jucunda relatu] id est, dum refertur, & recensetur, vel u referatur. Est autem posterius supinum, quod eo mod cum nominibus adjectivis construi docet Valla. *Prim repetens ab origine*] Maronianum est. *Sub primis annis* quia primus furor amorũ gravissimus est, cùm inexper *Stratum.* ta exerceat pectora. *Veste solo*] id est, per terram, *Strata* id est, extensa. Dicitur etiam solum sterni fluribus. *Sedi* *Inert.* id est, resedi defessus. *Dum sequerer*] id est, sequi deberem *Jacuique supinus*] quod amantis est. *Sensus inert*] id es sine arte & industria. *Mens torpore sepulta*] id est, hebe tata torpore ex languore orto, *Ut stomachus langueni* *Orexis.* *erat, Quem*] scilicet stomachum, *Nulla invitat orexis*] i est, nullus appetitus, aut nullus vomitus, sive ructatio *Orexis* enim Græcum est, & idem est quod *appetitus*. E vomitu autẽ appetitus nascitur: unde etiam apud Plini in Epistola pro *vomitu* accipitur. Erant autem qui Lat nè *oris exitum* interpretantur. Nam *os oris* primam pro ducit: hoc autem corripitur, ut hîc, & à Juvenal. Sat. *Rabidam facturus orexim*; & Sat. 11. *Hinc surgit orexi Hinc stomacho bilis. Carminis occiderat studium*] Comme morat ferè quæ pastorem oblectare solent, & primũ fistulam: de qua Æneid. 3. de Polyphemo loquens, a Maro, *Solaménque mali de collo fistula pendet. Disparib calamis*] Emphaticè quidem dicit: nec etiam artificiosi sima, ut est disparibus calamis compacta; ut in Buco Maro, *Est mihi disparibus septem compacta cicutis Fistul* Et alibi, *Aut unquam tibi fistula cerâ Juncta fuit?* Na ut alibi dicit, *Pan primus calamos cerâ conjungere plur Instituit. Odiosus & arcus*] Plus est quàm si ejus studiu occideret. Id autem pastorale studium est, &, ut illud, *figere cervos*, etiam de venatu intelligi potest. *Fun odiosa*] quâ se pubes rustica ad futuram militiam e *Calices.* ercere solebat. *Nucum calices*] id est, testas. *En* *Enucleare.* *cleare*] id est, nucleis evacuare, & nucleos extraher sicut exossare. *Texere fiscellam*] id est, vas vimin um. Maro in Alexi, *Quin tu aliquid potiùs quor nunc indiget usus, Viminibus molli que para intexere junco.* Et in fine Bucolicorum, *Dum se*

& gracili fiscellam texit hibisco. Est autem diminutivum à fiscina, de qua Georg. 1. *Nunc facili rubeâ texatur fiscina virgâ. Vel viminis*] id est, tenui pertica, seu virgâ. *Serutari nidos*] Maro; *Parta meæ Veneri sint munera; namque notavi Ipse locum, aëriæ quo congessêre palumbes. Certare palæstrâ*] cursu & luctâ. *Sortiri digitis*] id est, micare, qui Italorum est ludus. Erigit autem micantium uterque quot vult digitos, & divinat, quot sint ambobus erecti; & qui prior nuntiat, depositum sortitur. *Agrestis novat, &c.*] labruscas, & fraga humi nascentia. Virgil. *Qui legitis flores, & humi nascentia fraga.* *Viminis.* *Sortiri digitis.*

Mærebam, ut pastu rediens Philomela, cibúmque
Ore ferens natis, vacuo sua pignora nido
Cùm fublata videt, rostro cadit esca remisso,
Cor stupet, & contra nidos super arboris altæ
Fronde sedet, plorans infelices hymenæos:
Seu veluti amisso partu formosa juvenca,
Quæ postquam latos altis mugitibus agros
Complevit, residens patienti sola sub umbra,
Gramina non carpit, nec fluminis attrahit undam.
Sed quid circuitu pario tibi tædia longo?
Dum sequor ambages, & verba & tempora perdo:
Summa hæc, vitales auras invitus agebam.
Quòd si fortè velens cognoscere singula, dicas,
Fauste, quis in Syrtes Auster te impegerat istas?
Me mea (verum etenim tibi, Fortunate, fatebor)
Me mea Galla suo sic circumvenerat ore,
Ut captam pedicis circundat aranea muscam.
Namque erat ore rubens, & pleno turgida vultu;
Et quamvis oculo penè esset inutilis uno,
Cùm tamen illius faciem mirabar, & annos,
Dicebam Triviæ formam nihil esse Dianæ.

Mærebam, &c.] Similitudinem affert, quâ res sit clarior, sed rustico non impertinentem. *Pastu*] nomen est, ut sit è pastu seu pasturâ: Nam posteriora supina non ponunt periti cum verbis de loco, quod tamen imperitorum præcipit manus. *Ore ferens.*] Virg. de apibus; *Pastu.*

Ore

Ore ferunt dulcem nati is immitibus escam.

Philomela] dicitur luscinia; ea autem querula fingitur propter amissam linguam, ut in Buc. Virg. dici solet, *Quæ illi Philomela dapes*. Legunt autem alii Philomella, non simplici l, quia mel ex primam corripit; ut sit amatrix dulcis cantûs. Nihil enim artificiosiùs canit, ut autor est Plinius, dicens, *Est luscinia diebus atq; noctibus continuis quindecim cantus, densante se frondium germine. Mira profectò res est quòd tanta vox in tantulo corpusculo sit, tam pertinax spiritus, & musicæ perfectæ modulatus sonus. Certant inter se, & victa morte quiescit, priùs vitâ, quàm cantu deficiens. Audit disciplinam attentè & corrigit: propter hæc paria illis, ac servis pretia erant. In ore Stesichori poëtæ adhuc infantis cecinit, &c.* Alii verò Philomena per n legunt. *Rostro remisso*] id est, non amplius escam tenente. Negant autem rostrum dici nisi sit incurvum. *Super arboris altæ fronde*] antiquè, ut Maro, *Fronde super viridi, & gemina super arbore sidunt*. Nam nunc, *super frondem*, dicimus. Volunt præterea, *super* dici, ubi res contingitur; *supra*, ubi distantia est. *Plorans*] id est, conquerens. *Hymenæos*] id est, nuptias in quibus Hymenæus à Græcis invocari solet, ut Thalassio à Latinis; quod in Epithalamiis, id est, carminibus nuptialibus, videre est: ut autem docent Donatus & Servius, Hymenæum quidem Liberi & Veneris filium dicunt esse, qui primus certas nuptias instituerit, ideóque per laudem cantari in virginalibus nuptiis ob hujusmodi meritum. Alii virum fortem Atticum, qui raptas prædonibus virgines, oppressis latronibus, patriæ restituerit. Hinc etiam, inquit Servius, apud Romanos Thalassio invocatur. Cùm enim in raptu Sabinarũ plebeius quidam raptam pulcherrimam duceret; nè ei auferretur ab aliis, Thalassionis cujusdam nobilis esse simulavit, cujus nomine fuit puellæ tuta virginitas. De qua re Liv. l. 1. decadis primæ est autor. Plura tamen, & quædam his diversa, apud Plutarchum legas: Alii, inquit Donatus, quòd Hymen dicatur membrana quædã, quâ est munita virginitas, quæ primo disrumpitur coitu, Hymenæum

Rostrum.

Super.

Supra.

Hymenæus

Hymen.

menæum dictum putant. Alii hymnum vocari virginali-
um nuptiarum. Ergò sic accipe Hymenæum in nuptiis,
quemadmodum in funere vel in sacris hymnum. Ter. in
delph. *Verùm hæc mihi mora est, tibicina, & hymenæum qui*
ntent. Hæc ille. Hic autem accipitur pro conjunctione
uasi nuptiali. *Seu veluti*] alia similitudo rusticis con-
rua. *Gramina non carpit*] Sic Maro, *Vllamq́; amnem Liba-* *Ambages.*
it quadrupes, nec gramina attigit herbam. Dum sequor am-
ages] id est, dubios & longos verborum circuitus & in-
olucra: ab *ambigo*, quod est *circumago*. Maro, *Non hîc te*
rmine fictæ, Sive per ambages, aut longa exorsa tenebo. Vi-
les aurâ] hic Æneid. 1. *Si vescitur aurâ Ætheriâ, nec ad-* *Auster.*
uc crudelibus occubat umbris. Quis auster?] quivis ventus
mportunus. Maro, *dare classibus austros.* Est autem me-
idionalis, tepore corrumpens: unde amoribus quadrat.
Maro, *Eheu! quid volui misero mihi? perditus austrum Flo-*
ibus, & liquidis immisi fontibus apros. Corrumpentem op-
onia, docet Juvenalis. *Et properat, velut urgeat auster.*
yrtes] sunt loca arenosa, habentia vada brevia, in quæ *Syrtes.*
inciderint naves, evelli nequeunt: de quibus Maro
Eneid. 1. *In brevia & Syrtes urget.* Sunt autem in Getu-
a. Æneid. 6. *Hunc ego Gætulis agerem & Syrtibus exul.*
llinc metaphoricôs aut allegoricôs pro inextricabilibus
morum nexibus. Nam qui amant quod obtinere neque-
nt, lupum auribus tenent; cùm neque tenere, neque di-
ittere compotes sint. *Impegerat*] ab impingo, nam pan-
o etiam pegi facit. *Istæ*] tuæ, & viles. Pertinet enim *Istæ.*
e ad secundam personam, & ad contemptum. Maro,
at quid petit iste? Me mea Galla] in Juvenale etiam
ulis clientis uxor. *Galla mea est*, inquit; *Proles Galla*
qui, &c. Suo ore] formositate oris. *Pedicis*] laqueis & *Pedica.*
nculis pedum, sicut manicæ sunt manuum vincula.
eorgic. 1. *Tum gruibus pedicas, & retia ponere cervis:*
ui ôsque sequi lepores, tum figere damas. Et Æneid. 2.
anicas atque artûs levari Vincula jubet Priamus. Est etiam
anica, manum & brachiorum tegumentum. Idem,
tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ. Et
o turgida vultu] Ter. *succi plena*, sed id urbanius: *Turgidus.*

Nam

Nam turgida, id est, inflata non suo pingui, non nisi ru-
Luscus. sticis placet; ut *& lusca*] id est, altero oculo capta. Se-
dicit *penè*, ut non me è luscam, sed pætam, id est, trema-
Trivia. lis oculis putes. Nam & Venus pæta dicitur. *Diana Tri-
vice*] id est, tres vias habentis: in cœlo, ubi Luna dici-
tur; in sylvis, ubi Diana venatrix; & apud inferos, ubi
Proserpina. Quod fingitur, quia Lunæ lumen nunc su-
peris, nunc inferis, nunc nobis conspicitur. Legi posse
Dicebam] id est, judicabam in animo meo, *nihil esse*] vi-
delicet ad hanc nostram.

Fort. *Ludit amor sensus, oculos præstringit, & aufert*
Libertatem animi, & mirâ nos fascinat arte.
Credo, aliquis dæmon subiens præcordia flammam
Concitet, & raptam tollat de cardine mentem.
Nec Deus (ut perhibent) amor est; sed amaror, &
error.

Ludit amor sensus] Interloquitur Fortunatus, nè dura
fit perpetuus tenor unius. *Ludit*] i. eludit. *Oculos præstri-
git*] Unde præstigiæ & præstigiatores, qui Mercurium
Fascinare. principem habent. *Fascinat*] i. illigat, quasi fasce, quo-
Præcordia. dam incantamento. Maro: *Nescio quis teneros oculus mihi
fascinat agnos. Aliquis dæmon*] id est, vafer spiritus. *Præ-
cordia* id est, membranulas cor cingentes, in quibus sunt
Concitare. affectiones seu passiones animorum. *Concitet*] à concio
frequentativo, i. provocet aut commoveat. *De cardine*
Cardo. de stabilitate & firmitudine sua. *Nec Deus*] Maro; *Nun-
scia quid sit Amor, duris in cotibus illum Ismarus, aut Rho-
dope, aut extremi Garamantes: Nec nostri generis puerum
nec sanguinis edunt. Amaror*] id est, amarities, amaritas
Amaror. seu amaritudo: ab amaro dicitur.

Faust. *Adde, quòd optatis nec spes erat ulla potiri,*
Quamvis illa meo miserata faveret amori,
Monstraretque suos oculis ac nutibus ignes.
Nam quocunque isset, semper comes adhæra, semper
Nupta sequebatur soror, & durissima mater.
Sicque repugnabant veteres contraria voti,
Non secùs ac muri caetus: ille invadere pernam
Nititur, hic rimas oculis observat acutis.

Ad-

dit, &c.] Docet quomodo in Syrtes incidisse probe-
ur. Non secùs] id est, non aliter. *ac*] id est, quàm, scilicet
pugnat. Catus] id est, felis, animal revera *cautum*, id *Caut.*
i, vafrum & callidum: & corripit catus primam, unde
ert simplex scribitur. Horatius 1. carminum, *Voce for-*
ssi catus & decore. Verumtamen multi, quando accipi- *Pern.*
r pro animali, per t duplex scribendum putant. *Per-*
a] à pede dictus secundum Varronem, quasi sit pes
orsinus cum carne; præcipuè priores pernas vocant,
osteriores verò petasones. *Rimas*] id est, fissuras, è qui- *Petas.*
us mus exiliat.

or. Qui satur est, pleno laudat jejunia ventre;
Et quem nulla premit sitis, est sitientibus asper.
Iterum interloquitur Fortunatus, cujus dictum si ad
urissimam matrem respicit, sensus est, matrem jam sa-
ratam amoribus, non ignoscere filiæ amare incipienti;
ad catum, illum invidere muri, aut sorici famelico,
m satur sit; quia tunc præcipuè venatui intendit, cùm
ctrà faciat canis.

ust. Tempus erat curva segetes incidere falce,
Et late albebant flaventibus hordea culmis;
Affuit (ut mos est) natis comitata duabus,
Collectura parens, quæ præcerpsit hordea messu.
Ignorabat enim vel dissimulabat amorem.
Dissimulâsse puto, quoniam data munera natæ
Noverat, exiguum leporem geminosq; palumbes.
ert. Pauperies inimica bonis est moribus, omne
Labitur in vitium, culpæ scelerumq; ministra est.
ust. Fervæ legens ibat mea per vestigia virgo,
Nuda pedem, discincta sinum, solutâ lacertos,
Ut decet ætatem, quæ salibus ardet iniquis;
Tecta caput fronde intortâ; quia sole peruste
Fusca fit, & voto facies non servit amantum.
Jam tergo vicina meo latereq; propinqua,
Spaniæ meâ delapsa manu frumenta legebat.
Nec celare suas, nec vincire sæviùs curas,

Nec

Nec differre potest; tantum levitatis in illa est.
Fort. *Quisquis amat, levis est; nec fœmina sola, sed ipsi*
Quos sapere, & præstare aliis mortalibus aiunt;
Quos operit latus fulgenti murice clavus;
Quos vidi elatos regali incedere passu.
Tu quoque sic affectus eras, dementior illâ,
Fortem & levior; virgo data farra legebat,
At tu furta dabas; dic, quæ dementia major?
Perge, opus est verbis aliquando arcere soporem.
Tempus erat curvâ segetes incidere] Græcè & duriter, ut rustico competit. Nam Latinè dicas, tempus incidendi, autoribus Servio & Vallâ, Virgilius tamen Æneid. 2. dixit, *Sed si tantus amor casus cognoscere nostros. Collectus parens*] Hîc locus videtur sumptus ex Ruth. *Pauperies inimica bonis est moribus*] ità rusticis visum est, quibus nondum intellecta deorum munera, aut quia indigentes difficile est bene operari, aut revera, quia per paupertatem coguntur mulierculæ munera accipere, quæ divitibus essent respuenda. *Omne labitur in vitium*] Sic Comicus, *Inopiâ, & cognatorum negligentiâ coacta.* Et pòst, *Ut ingenium est omnium hominum proclive à labore ad libidinem.* Est quidem hæc sententia rustico digna. Nam neque paupertas vitium est, neque in vitium impellit, ut eam terre noverimus: quin munus deorum à Lucano rectè dicitur, sed nondum intellectum. Verùm quia proclives sumus ad libidinem, nostro, non paupertatis vitio sæpe peccamus; unde Prov. 30. *Aut egestate compulsus furer, & perjurem nomen Domini.* Et tamen idem dixit, *Paupertas & honestas à Deo sunt.* Dicimus ergo paupertatem in spiritu, sanctam, sed difficilem ejus usum. Pauperies. Pauperies propriè accipitur pro damno, ut si quadrupes jactura pauperiè fecisse dicatur. *Nuda pedem*] Græcæ poëticæ locutiones sunt. Maro Æneid. 1. *Nuda genu nodóq; sinus collecta fluentes*; sunt autem oratoribus vitandæ. *Sponte meâ*] Sic & Booz ipsi Ruth fieri præcipit. *Clavus*] Vestis est Senatorum Romanorum. *Murex*] conchylii genus est, è cujus sanguine fit purpureus color. *Dic, quæ dementia*] in prosa potiùs dixero, *utra* vel *utrius*.

Faust

Faust. *Continuò aspiciens ægrè tulit aspera mater,*
Et clamans, Quò, dixit, abis? cur deseris agmen?
Galla veni: namque hîc alnus prope mitior umbra,
Hîc tremulas inter frondes immurmurat aura.
O invisa meis vox auribus! Ite, precabar,
Ite (malùm) venti celeres, dispergite vocem.
Si quis pastor oves ad pinguia pascua ducat,
Ut vetet adductas præsens decerpere gramen;
Vel si jam pastas potum compescat ad amnem,
Et sitibundo ori salientem deneget undam:
Nonne importunus, naturæ inimicus, & excors?
Illa mihi vox visa Jovis violentior irâ,
Cùm tonat, & pluvius terris trascitur aër:
Non potui, & volui frontem non flectere: virgâ
Demissi in cilium de sub velaminis ora
Me aspiciens, mitis blandè subrisit ocellis.
Id cernens iterum, natam vocat improba mater;
Galla operi magis intendens, audire recusat;
Ut pede, sic animo sequitur. Tum providus ipse
(Namque dolos inspirat amor, fraudesq; ministrat)
Nunc cantu, nunc sollicitans clamore metentes,
Velamenta dabam sceleri; quò credere possent
Et soror & mater, non audivisse puellam.
Falce repellebam sentes, nè crura sequentis
Lævia, nè teneras ausint offendere plantas.
Quisquis amat, servit, sequitur captivus amantem,
Fert domitâ cervice jugum, fert verbera tergo
Dulcia, fert stimulos, trahit & bovis instar aratrum.

ntinuò aspiciens, &c.] Recitat argumentum amorum *orum. Si quis pastor*] indicat similitudine, quàm in*mmoda fuerat matris reclamatio. Nam sicut pastor *ibus esset importunus, si eas à præsentibus herbis, aut *minibus, cùm famerent, aut sitirent, arceat; quæ Tan*li pœna dicitur: ità importuna visa est mater, quæ præ*quà puellæ vetabat frui. *Jovis violentior irâ*] Amato*à dictum. *Audire recusat*] id est, hîc ut videtur dissi*ulat. *Velamenta dabam sceleri*] id est, fraudi, quæ

non semper scelerata est. Sed est in puella non audiens monitis maternis. *Senes*] .i. spinas & vepres. *Crura sequentis*] scilicet virginis. *Lævia*] nonaspera, nec pilosa. *Teneras plantas*] Maro, *ah! tibi nè teneras glacies secet aspera plantas. Quisquis amat, servit*] ideo Ovidius, *Dum licet, injusto subtrahe colla jugo. Feri*] .i. patiuntur verbera. Satyricus; *Sulcâ puer objurgabere rubrâ. Bovis instar*] .i. in statum, & in morem; quod Valla non approbat: vult enim *instar*, ad æquiparationem, non ad similitudinem pertinere.

Fauſt. *Tu quoq;, ut hîc video, non es iguarus amorum.*
Fort. *Id commune malum: semel insanivimus omnes.*
Fauſt. *Hoc animi tam trîste bonum, tam dulce venenum*
Quotidie crudelè magis crescebat in horas,
Vt calor, in nonam dum tux attollitur horam.
Pallebam attonito similis, lymphaticus, amens,
Immemor, insomnis: nec erat res ardua morbi
Nôsse genus: frons est animi mutabilis index.
Vt pater advertit, mitem se præbuit ultra
Consuetum, quòd & ipse suos expertus, amorum
Sciret onus; blandoq;, loquens humaniter ore,
Dic, inquit, dic, Fauste, Quid hoc, quod pectore volvis
Infelix puer, hæc facies testatur amorem.
Dic mihi, nè pudeat curas aperire parenti.
Fort. *Sit licet in natos facies austera parentis,*
Æqua tamen semper mens est, & amica voluntas.
Fauſt. *Vt facilem pater affectum præsensit, ultrò*
Rem confessus, opem petii. Promisit, & anìè
Quàm brumale gelu boreabilibus arva pruinis
Spargeret, agnati unanimes cum patre puellam
Despondêre mihi: nec adhuc sine testibus illi
Congrediebar, eram medio sitibundus in amne
Tantalus. O quoties, missis cum bobus aratro,
Vt varus aliquando esset sola vallibus, ibam!

Tu quoq;] Æneas Sylvius, qui & Papa Pius, asserit neminem ad trigesimũ peruenire ætatis annum, qui non senserit aliquando amoris ignem. Vnde proverbialiter dicitur

ciur hic, *Semel insanivimus omnes*. Quod Maro in Georgic. lib. 4. sic dicit, *Omne adeò genus in terris hominumque ferarumque, Et genus æquoreum, pecudes, pictæque volucres, In furias ignémque ruunt: amor omnibus idem, &c. Hinc*] id est, ex his à te dictis. *Lymphaticus*] Lymphaticus. id est, furore percitus, ut hi qui lymphas, id est, nymphas se vidisse in aquis credunt. Errant autem, qui vinum lymphaticum dicunt pro dilute. *Amens*] id est, sine mente. Amens. Terent. *Nam hæc inceptio non amantium, sed amentium est. Frons est animi mutabilis index*] Proverbiale. Sed quia cœperunt homines dissimulare, dicit Juven. *Frontis nulla fides*. Ea dicata fertur verecundiæ aræ pudori. *Frons index*] sunt ergò index & similia, communia. Cic. *Hanc vestem lætitiæ indicem. Ut pater advertit*]. i. rescivit, agnovit, animadvertendo. *Mitem se præbuit*] talem præstandum docet Micio Terent. in Adel. *Ultra consuetã*]. i. præter consuetudinẽ; quia solent patres esse severi in mores filiorũ: unde Menedemus Terent. in Heaut. *Cupidum humaniter, neque ut decuit, animum ægrotum adolescentuli restituere; sed vi, & vitâ perpulgatâ patrum, quotidie accusabam, &c.* Causam autem quare pater mitior fuit, addit, *quod & ipsa fuas experta, &c.*] Unde & divum Petrum sibi contigit, ut sciret ignoscere. *Die mihi, nè pudeat*] ex loco Terent. *Sit licèt in nuptas, &c.*] confirmat, ut vero simile sit quod illa dixerit. *Agnati*] id est, affines. *Despondêre*] id est, desponderunt mihi puellam. *Nec adhuc ego testibus*] id est, arbitris, & præsentibus. *Ibi*] id est, cum illa. *Congrediebar*] id est, licèt mihi esset desponsata, tamen non licebat convenire eam, nec cum ea loqui, cum sola esset: quo custodiam ejus attestatus pudicitiam. Est autem locutio Virgiliana. Nã Virgilius verba ad certamen pertinentia, cum dativo construit, quæ alii cum ablativo, mediante cum, ut, *placidóne etiam pugnabis amori?* id est, cum amore. *Certa tibi*] id est, tecum. *Infelix puer, atque impar congressus Achilli*] id est, cum Achille. *Quam medio sitibundus in amne Tantalus*] id est, Tan- Tantalus. tali similis, de quo Horat. primo sermonum, *Tantalus labris sitiens fugientia captat Flumina*. Quia enim

deorum secreta revelavit, aut quia Pelopem filium dii epulandum apposuit, hac pœnâ apud inferos damnatus dicitur, ut mento tenus, imò labiorum tenus habeat dulcissima flumina, quibus dum sitim restinguere conatur, delabuntur: & naso tenus fragrantia poma, itidem dum apprehendere conatur, subterfugientia. Signatus autem avari, ut autor est Horatius, subdens ibidem: *Quid vides? mutato nomine, de te Fabula narratur: congestis undique saccis Indormis inhians, & tanquam parcere sacris cogeris, aut pictis tanquam gaudere tabellis. Vicinus*] id est, domibus privatis, scilicet paternis. *Vicinus*] scilicet patre, matre, sorore, & reliquis familiaribus. *Esset sola*] scilicet domi. *Iham*] scilicet, ad eam.

Omnia causabar, stivam, dentale, jugúmque,
Lora jugi, nullam; detrant quæcunque, petebam
E soceri lare; sola tamen deerat mihi virgo.
Non deeram mihi; piscator, venator, & auceps
Factus eram, & soleis studia intermissa resumpsi.
Quicquid erat prædæ, quicquid fortuna tulisset,
Ad soceros ibat, gener officiosus habebar.
Nocte semel mediâ subeuntem limina furtim,
(Sic etenim pactus fueram cum virgine) furem
Esse rati invasêre canes: ego protinus altam
Transiliens sepem, vix ora latrantia fugi.
His tandem studiis hyemem transegimus illam.
Ver rediit, jam sylva viret, jam vinea frondet,
Jam spicata Ceres, jam cogitat hordea messor,
Splendidulis jam nocte volant lampyrides alis:
Ecce dies genialis adest, mihi ducitur uxor.
Sed quid opus multis? nox expectata duobus
Venit, & in portum vento ratis acta secundo est:
Tum bove mactato, geminâ convivia luce
Sub patula instruxi: celebravimus arbore mensis:
Adfuit Oenophilus, multóque solutus Lyæo,
Tempestiva dedit toto spectacula vico.
Et cum multisoni Tonsi cui tibia buxo,
Tandem post epulas & pocula, multicolorem

Ventriculum ſumpſit, buccáſque inflare rubentes
Incipiens, oculos aperit, ciliíſque levatis,
Multotiéſq; altis flatu à pulmonibus hauſto,
Utrem implet, cubito vocem dat tibia preſſo.
Nunc huc, nunc illùc digito ſalitante, vocavit
Pinguibus à menſis juvenes ad compita cantu
Saltidico, dulcíque diem certamine clauſit.
Et jam tres hyemes abiêre, & proximat æſtas
Quarta: dies rapidis, ſiqua eſt bona, præterit horis:
Siqua placent, abeunt; inimica tenacius hærent.
Fort. *Fauſte viden' ? vicina pecus vineta ſubintrat.*
Jam, nè fortè gravi mulctâ taxemur, eundum eſt.

Omnia cauſabar] Pergit quò occeperat, docens fauſtum amorum ſuorum exitum, optatis videlicet nuptiis, *Omnia cauſabar*] ſcilicet excuſabam, ſeu accuſabam, & in excuſationem intermiſſæ operæ adducebam; ut in Mœri, *Cauſando noſtros in longum ducis amores. Stivam*] id eſt, manicam aratri, quâ regitur. *Dentale*] id eſt, lignum ad quod inducitur vomer, ut dicit Servius, ad illud 2. Georg. *Duplici aptantur dentalia dorſo. Rullam*] id eſt, partem, à ruendo dictam. *Lare*] id eſt, domo, *Socri*] ſcilicet futuri, quia deſponſatione factâ. *Non alteram mihi*] id eſt, officio meo, aut utilitati meæ. *Studia intermiſſa*] ſcilicet tempore languoris, ut priùs dixit. *Gener*] eſt conjux filiæ, & dicitur ad ſocerum & ſocrum correlativè. *Jam Ceres*] id eſt, ſeges, aut frumentum. *Spicata*] id eſt, ſpicas habens. *Lampyrides*] ſunt papiliones quidam, qui Nitedulæ & Cicindelæ dicuntur, de quibus Dipontinus ſic; *Cicindela à Græcis Lampyris dicta; quidam Noctilucam, quòd noctu luceat, Nitedulámq; vocant.* Non ante matura pabula, aut poſt deſecta conſpicitur, nunc pennarum hiatu refulgens, nunc compreſſu obumbrata. Hujus animalis ſtellantes volatus maturitatis hordei ſignũ ruſticis præbent, mirâ benignitate naturæ. Ab hac lychnus penſilis, quem vulgò lampadem vocant, Cicindela appellatur, quæ nocte totâ ſervatur accenſa, & Lampyridis inſtar lucet. Mart de Cicindela, *Ancillam tibi vix dedit lucerna, Totas quæ ſimul exigat tenebras.* Scribitur

Cauſari
Stiva.
Dentale.
Rulla.
Gener.
Ceres.
Spicatus.
Lampyris.

bitur autem Græcè ὑμήναιος, ἰὴιε, sed pro υ, etiam
scribi à nobis solet. Quia ergò hordei maturiturem deno-
rant, bene dicit, *Jam vegetat hordea messor? Splendidio-
lis, &c. Dies genialis*] id est, in quo gigneandis liberis
geniali toro operam dicitur. *Rudis ætas*] id est, res de qua pe-
rùm sperabatur, operosum sortita est exitum. *Gramina luc*
Patulus. solis, & tædarum. *Sub patula*] id est, semper patens
Oenophilus. *Oenophilus*] id est, vini amator. Oenophorum autem v
Oenophorum magnum, in quo vinum asservatur. Juvenal, *Totum an
phorum sitiens*. Οἶνος Græcè dicitur vinum. *Sacchoi*
est, Sacchoi, hoc est, vino soluta; solvit enim curas, unde
Lyæus. Lyæus à λύειν, id est, solvo, dicitur Liber pater. *Tenuis*
Tenuis. tenendo dictus, tenor. *Cui tibia buxo*] Ex buxo ea
ferè fiunt vinæ fistulæ, olim ex tibiis gruum, unde &
bixe dictus. *Pingui ventriculum*] id est, folliculus
Ventriculus. quem inflare solent, variis pannuculis rectum: vul
tunicam communem vocant, eo quòd obscurum fistul
finem habet. *Rugæ rubentes*] ex vino. *Adulteries*] fa
humile adverbium, quo idonei abstinere dicunt
Utrem] id est, saccum illum ex corio. *Pagubus à m
festa juventus ad compita*] id est, loca, quæ plures petere s
lent, in quibus rustici choreas & cæteros ludos exercu
Cantu salubri] id est, saltandi formam dicunt. *
proximat] id est, propiùs appropinquat, aut instat.
Proximare. *messe quarta*] quia æstatem pro messe dixerat. *Dies va
dicere. Si qua*] id est, aliqua, *dies*] id est, tempestas,
tumet] id est, læta, prospera; *præterit horis rapidis*] id
velocibus transeuntibus; id enim videtur lætis. *Inim
cruciat burent*] Generalis sententia, quâ finem faci
plura tamen videtur dicturus, sed à Fortunato ad co
dionem pecoris avocatur. *Viden*] id est, videsne? *Pe
Vincta vicinus subintrat vincta*] id est, loca vicibus consita vicin
Eundem est] id est, ire nos oportet ad custodiam pecor
Dè. damnemur] id est, damnemur, *gravi multâ*] id e
pœnâ pro delicto dandâ.

Eclog

De insania amoris, inscripta FORTUNATUS.

IOANN. MURMELII argumentum.

Qua Padus exundans tuleris dispendia, primùm:
Insanum memorat mox Fortunatus Amyntam.

Faustus, & Fortunatus.

Cur tam serus ades? quid te (jam septima lux est)
Detinuit? gregibúsne nocent hæc pascua vestris?

Fort. *Fauste, Padus nostros qui præterlabitur agros*
Creverat, & tumidis ripas aquaverat undis.
Nos curæ gregis obmissæ, privata coegit
Publicaque utilitas, ripam munire diurnis
Nocturnisque operis, fluviumque arcere furentem.

Faust. *Ferri Padus exundans mala sæpius omina, noster*
Tityrus est autem, qui pascua dixit, & arva.

Fort. *Fortitan id verum, quando extra tempora, & ultra*
Mensuram atque modum subito concreverit æstu:
Nunc autem id poscit tempus: nam liquitur alijs
Nix hyberna jugis, implent cava flumina montes:
Se exonerant, fluviósque onerant: sic flumina rursum
Se exonerant, pelagúsque onerant: hominum quoque mos est,
Quæ nos cumque premunt, alieno imponere tergo.

Cur tam serus ades?] In hac ecloga damnabitur amoris insania, quâ Amyntam pastorem deperisse memorabit Fortunatus. Non enim nomini congruet, ut Fortunatus amores experiretur amaros. Amyntas à Marone inducitur pastor æmulus, unde dicit, *invidit stultus Amyntas.* Amyntius. Amynticus autem dicitur vindicativus. Talis autem proximus est ad furorem & insaniam, cùm cœptis desistere cogitur. Utrumque deduci videtur ab ἀμύνομαι, quod est ulciscor, punio, repugno. Principium collocutionis est de inundatione Padi, quam Faustus accusat, quòd minùs affuerit illis diebus cum pecore. *Cur tam serus*] id est, tardus; sed utrumque sic accipio, ut ad tempus referatur. Virgilius, *Tardi venêre subulci*] Nam lentus, piger, desidiosus, etiam manè venire possit; serus autem vespere duntaxat, etiamsi celer & præceps. Serus.

præceps. *Jam septima lux*] septimus dies. Prima tamen lux, & primus dies, differunt, autore Varrã. Nam prima luce facio quod in prima parte diei: primo die, quod toto ipso die qui primus est. *Gregibúsne nocent*] Quasi dicat minimè, cùm ager Mantuanus sit optimus. Unde Maro

Padus. *Et qualem infelix amisit Mantua campum. Padus* fluvius est maximus Italiæ, in quem juxta Mantuam influit Mincius, unde de utroque dicit Maro in Tityro, *Hinc inter fluvina nota, Et fontes sacros frigus captabis opacum. Nostros ergò agros*] id est, Mantuanos. *Nos, cui gregis obmissã*] aut omissã vulgatiùs: Horatium secuti, depositio b, dicimus omissa & omisi, primâ brevi. *Noctu*

Opera. *nisque operis*] id est, operationibus aut operariis: nam utrumq; significat hæc opera. *Fert Padus exundans multa sæpius omine*] id est, portenta, aut indicia futuræ calamitatis. *Noster*] id est, noster, aut compatriota noster. *Ty-*

Ominati Noster. Tityrus. *tyrus*] id est, Maro, qui in primo Bucolicorũ per Tityrum intelligitur. *Est autor*] in fine primi Georgicorum, post cædem Cæsaris, quam tot mala secuta sunt. *Quia Eridanorum Rex Eridanus, campósque per omnes, Cum flabris armenta tulit.* Idem enim est Padus, & Eridanus, ab Eridano, seu Phaëthonte, filio Solis, qui in eo submersus dicitur, denominatus. Idem dicit Horat. 1. Carm. de Tibere. *Vidimus flavum Tiberim, retortis Littore Hetrusco violenter undis, Ire dejectum monumenta regis, Templaque Vestæ. Qui pascua dixit, & arva*] id est, Bucolica, & Georgica. Prudẽter Æneïda tacet, ut cujus lectio ad rusticũ non spectat. Horatius autem in sermonibus reticet, quia tunc nondum erat emissa. *Forsitan*] Bene forsitan, ad portentis fidem priscorum adhibere censeatur: quæ vel intempestivè fiunt, nihil portendere videntur præter le-

Liquntur *Namliquitur*] id est, liqueſcit & defluit, Virgil. Georgicorum primo, *Vere novo gelidus canis cum montibus humor Liquitur. Montes*] Nominativus est, quia montes implent cava flumina, id est, alveos fluminum. *Sæpe onerant*] videlicet montes, & onerant flumina; flumina rursus onus suum in mare demittunt: nam *Omnia flumina intrant mare, & mare non redundat.* Unde rusticè dixit

Pelagúsq;

plagúsque onerant: Quæ nos cunque] Tmesis, id est, incisio est, pro quæcunque nos. Dicitur autem Tmesis, non Temesis. Alieno imponere tergo] unde de Pharisæis Salvator, Matth. 23. Alligant autem onera gravia & importabilia, & imponunt in humeros hominum, digito autem suo nolunt ea movere.

Fort. Sed jam contractum revocat suus alveus amnem.

Faust. Decrescente Pado (dictu mirabile) noster,
Fortunate, lacus majoribus æstuat undis.
Urbs natat, obscuræ fiunt cellaria fossæ.
Lintre cados adeunt, labens ad vina minister
Ridet, & ex imis fertur gravis obba lacunis.
Multa, licèt nati fuerint melioribus horis,
Multa & magna ferunt aliquando incommoda cives.

Fort. Commoditas omnis sua fert incommoda secum:
Et sortis appendix est illætabilis omni.

Faust. Hactenus Eridanus: nostros repetamus amores;
Quandoquidem nunc alma Venus movet omnia, cœlum
Luce repet nitidâ, tellus viret, arva volucres
Cantibus exhilarant vernis, nunc omnia fœtant.

Fort. Tu tua lusisti, sed nos aliena sequamur.
Namq; tibi noti referam pastoris amores,
Ut doceam Veneris nihil esse potentius igne.
Pauper & infesto sub sydere natus Amyntas,
Sex vitulas totidemq; pares ætate juventas,
Armentiq; patrem ducens in pascua tantum,
Venerat ad Coitum, nitidis ubi Mincius undis
Alluit herbosos fugiens per blanditer agros.
Arx nova propter aquas pinnatis ardua muris
Est Coitus, campo moles fundata paluſtri.
Hic igitur recubans, vitrei prope fluminis undam,
Vitis ubi amplectens longis dumeta lacertis,
In vada curvatâ ripæ supereminet umbrâ,
Piscibus insidias tendebat arundine, & hamo.
Messis erat, solis rapidi violentia adustos
Proscinderat campos; finem Philomela canendi
Fecerat; & neque lux, passim morientibus herbis,
Pascere oves poterat, neq; nox humore cicadas.

Dumque

Dumq; incumbit aquis, studioq; intendit inani,
Taurus (ut auditū est) primùm vexatus ab æstro,
Mox canibus, demum fessus à milite, sylvis
Abditus, ex toto confestim evanuit agro.

Sed jam contractū] Non interrogativè, sed indicativè legatur. *Suus alveus*] id est, proprius, aut debitus: vel hypallage, id est, suum amnem. *Mirabile dictu*] id est, dicatur, vel dum dicatur. *Mosser lacus*] vicinus urbi Mantuæ, scilicet Benacus: Mincius enim ex Benaco fluit. *Linter*] id est, scaphâ, aut aliâ naviculâ. *Gravia obba*] id est, lagena: Persius sessilem vocat, eo quòd in fundo quasi sedeat, dicens Satyr. 5. *Exhalat vapidâ fumum pice sessilis obba. Melioribus horis*] unde Juvenal. *Dixit enim quæ Sydera te excipiant, modò primos inire pientem Edere vagitus, & adhuc à matre rubentē.* Sic id Ethnicis quàm Christianis consonantius. Verum non trahimur, aut compellimur invisi; ducimur tamen zelo, & invitamur. *Appendix illætabilis*] quia in mundo non sunt solida, nec plena gaudia, quæ nihil beant amaroris. Nam extremum gaudii luctus occupat. *Appendix* dicitur quod appenditur. *Illætabilis*] Deus non est lætandum. Sic Æneid. 4. *Hinc Drepani me portus & illætabilis ora.* Mulcta fuit proverbialiter dicta, notatúq; digna. Boetius dicit se didicisse, in foribus Jovis esse duo dolia, alterū boni, alterū mali; neminem enasci qui non aliquando ex utroq; bibat. *Hactenus Mosella danus*] scilicet dictus est, id est, inundatio Padi. *Nunc repetamus amores, Quandoquidē unus*] scilicet in vere præcipuè dū nix liquitur. Tunc enim Veneri potissimum datur operatunde Vernæ dicti quòd ferè verno tempore gignuntur. *Alma*] quia diva creatrix, ab alendo dicta. Nam propagatione conservat genus nostrum. *Arva volucres*] Maro, *Hinc volucrum concentus in arvis. Exhilarat*] Ἱλαρὸς Græcè, unde hilarem Terent. dixit; facio hilaro verbum, quod est, hilarem & lætum facio. *Nunc dulcia fœtus*] id est, fœtus producunt. *Tu tua Insitos* tuos amores feliciter cecinisti. Est enim ludere, res graves canere, unde Virg. in Bucol. *Et ipsa Ludere*

Pater. Obba.

Appendix. Illætabilis.

Verna. Alma.

Hilarant.

Fœtus. Ludere.

ellem calamo permisit agresti. Et Ovid. *Ille ego qui fuerō tenerorum lusor amorum, Ingenio perii Naso poëta meo.* Maro in cul. *Lusimus Octavi gracili modulante Thalia. Atq; ut aranearū tenuem formavimus orsum. Sed nos ima sequamur*] Non enim Fortunato, ut dixi, infortuna amorū congruunt. Ea enim dicturus est. *Ventris nihil fortemvis igne*] Mar. *Omnia vincit amor, & nos cedamus amori.* Et ideo de tempore quo amant beluæ dicit, Georg. 3. *Tempore non alio catulorum oblita leæna*

Sævior erravit campis, nec funera vulgo

Tam multa informes ursi, stragemq; dedere

Per sylvas, tam sævus aper, tum pessima tigris.

(Heu!) malè tum Libyæ solis erratur in orbe.

infesto sub sydere] .i. molesto, & inferente quasi vim; quod plus est, quàm si *infausto* legendum sit. *Ad Coitum*] est, ad arcem sic dictam, quòd esset ad fluentum Padi, Mincii ex Benaco, ut dixi, nascentis. *Perniciter*] velocissimè. *Arx nova*] castellum notat. *Propter aquas*] .i. juxta. Virg. Georg. 3. *Et viridi in campo templum de marmore ponam Propter aquam, tardis ingens ubi flexibus errat Mincius, & tenerâ prætexit arundine ripas.* Sed quæram, cur ille in laudem Mincii dixit, *tardis flexibus* (Est enim sic utilior navigantibus, adverso præsertim flumine) cur hîc dicat, *fugiens perniciter.* Sed dicemus id ad inundationem pertinere, quâ flumina tarda aliàs, pernicia fiunt. *Longis lacertis*] .i. brachiis, quia labruscæ non putarentur, nec resecarentur. *Arundine & hamo*] id est, unâ arundine, .i. virgâ tenui. *Sciderat*] mutavit quisquam, secitq; *Prosciderat*: Nam scindo scidi priorem corripit: *Æn. 3. Hesperium Siculo latus abscidit, arvaq; & urbes.* Ubi Servius tamen videtur sentire, debere produci. Nam *metri*, inquit, *causâ* (*sci*) *syllabam corripuit: quum non legitur correpta, cum contrà sæpe reperiatur.* Hor. 1. Car. *Nequicquam deus abscidit, &c.* Posset fortè legi, *Solveras*, aut quid simile. *Neq; lux*] id est, diurnum tempus. *Neq; nox humore*] id est, rore. Virg. *Dumq; sua pascentur apes, dum rore cicadæ.* *Studiisq; intendit inanes*] .i. piscandi hamo, unde parùm utilitatis consequi, præsertim prætermissâ custodiâ armentorū. *Ab astro*] Coitus.

Vespæ genus est, sic Græcè à sono dictum. *Mox*] id est, paulò pòst, vexatus à canibus. *Demum*] id est, tandem. *Abditus*] id est, absconditus. *A milite*] id est, viro belligero humilis conditionis, unde *furaci* addit. Non enim militem dicimus equitem auratum, sed millesimum quemque, id est, quemlibet è numero millenario, etiam vilissimum. Unde milites Romani potissimùm pedites vocabant.

Miles.

Quod puer ut novit, tumulum conscendit, & altâ
Voce bovem clamans, longo ultra omnia visu
Prospicit. Ut frustra niti se comperit, arcum
Corripit & pharetram, sequitúrq; per invia taurum,
Illum per caulas, & per fabula omnia quærens,
Per colles, Benace, tuos, per consita olivis
Fugera, per virides fœtu & vitibus agros.
Venerat ad sublime jugum, quod sulphuris aram
Sustinet, & longè aperit prospectibus illinc
Benacum, hinc campos longè latèque patentes.
Lux ea sacra fuit Petro, frondente sub ulmo
Mixta erat ex omni pubes post prandia vico,
Ducebátque leves buxo resonante choreas
Rustica gens, nullâ genus arte domabile, semper
Irrequietum animal gaudet sudore, peracta
Manè sacro, festâ (quando omnibus otia) luce
Ipsa pòst ac famis impatiens epulatur, & implet
Ingluviem, audito properat tibicine ad almum;
His furit, hic saltu fertur bovis instar ad aras;
Quam rastris uersare pedes, & vomere, terram
Calcibus obdurâ & inerti mole fatigat,
Ac ferit, & totâ Baccho facit Orgia luce,
Vociferans, ridens, saliens, & potula siccans.

Faust. *Stulte, quid hæc faru? solatia rustica damnas,*
Rusticus ipse & tuis malus es, tibi pessimus ipsi.

Fort. *Dicta joco fuerint, nostrum repetamus Amynam.*

Quod puer] Prosequitur historiam, aut argumentũ cœptum. *Prospicit*] porrò aspicit. Æneidos 1. *Navem in conspectu nullam, tres littore cervos*
Prospicit errantes.

Prospicere.

Ut] i. postquam. *Per caulas, & per fabula omnia quærens,*

ens, Per colles, Benace, tuos] Non longè ergò distat, cà ut de eo intelligi posset, quod dixit, *Noster lacus, &c.* *Sulphureus arcem*] à sulphure denominatam. *Benacum*] qui ut Latius ex Alpibus augetur. *Sacra fuit Petro*] ad cincula, ut videtur, calendis Augusti. *Buxo*] id est, fistulâ ex buxo. Maro, *Tympana vos buxúsque vocat Berecynthia.* *Ipsa otia ac*] Sic Maro in fine Georg. *Ignobilis otî*, pro otii dixit. Nam ut hîc *otii* scribas, versus non patitur. *Bovis instar*] .i. in morem, quod Valla, ut dixi, improbat. *Quam vastris*] scilicet in cœmeterio, aut alio loco sacro; aut areâ publicâ. *Facit Orgia Baccho*] id est, celebrat Bacchanalia. Orgia autem generaliter dicuntur omnia festa. *Orgia.* *Calcibus*] à nominativo calces. Sic enim scribendum præcipiunt; éstque incerti generis. Virg. *Ferratâ calce fatigat.* Alibi masculi. leges. *Calcibus.* *Inerti mole*] .i. pondere corporis inertis. *Tibi pessimus ipsi*] confessus enim fuerat suos amores; unde posset in eum dici illud Horat.

Quàm temerè in nosmet legem sanximus iniquam!
Continuò gressum, baculóque innixus acerno,
Intermisit iter, donec mitesceret æstus.
Ah puer infelix! æstus te major in umbra
Corripiet. Nudam vidisti nè in fonte Dianam,
Claude oculos; blandis ne dea Sirenibus aurem.
Sors tua Narcisso similis. Narcissus in undis
Dum sedare sitim properat, sitit amplius: at tu
Exteriorem æstum fugiens, intrinsecus ardes.
Quàm melius fuerat, (nisi te sic fata tulissent)
Ad reliquum rediisse pecus, servâsse juvencam,
Amissi bovis æquo animo dispendia ferre,
Quàm, dum conaris nil perdere, perdere teipsum!

Faust. *Sed post facturam quis non sapit? utile non est,*
Consilium post facta dari, quod oportuit antè,
Consilium post facta, imber post tempora frugum.

Continuò gressum] reliqua prosequitur. *Baculo acerno*] ex acere arbore. Acer enim primâ brevi, hujus aceris, secundâ Priscianum, facit: unde acernus, a, um. *Acernus.* *Intermisit iter*] quod habuit ad inquirendum taurum. *Ah puer infelix!*] Acclamatio Fortunati. Sic illic, *Ah virgo infelix! quæ te dementia*

dementia cepit? Nudam videas vè in fonte Dianam, Claude oculos]. i. averte oculos nè videas vanitatem. Sed ad fabulam alludit. Actæon enim, quia Dianã imprudens nudam vidit, à canibus discerptus est. *Blandis neu das Sirenibus aurem*] nam *Sirenes*, ut aiunt, *furibus aures transire oportet*, ut inquit divus Hieronym. *Fuerunt autem*, autore Serv. in fine 3. Æn. *tres in parte virginis, & in parte volucres, Achelai fluminis & Calliopes Musæ filiæ. Harum una voce, altera tibiis, tertia lyrâ canebat. Et primò juxta Pelorum in Capreis insulis habitaverunt, quæ illectos suo cantu in naufragia deducebant. Secundum veritatem meretrices fuerunt, quæ transeuntes quoniam deducebant ad egestatem, hîc fictæ sunt inferre naufragia. Has Ulysses contemnendo deduxit ad mortem.* Hæc ille. Harum nomina dicuntur Parthenope, à qua quæ nunc Neapolis, i. nova urbs dicitur, olim fuit denominata, Leucosia & Legia. Dicuntur autem ab eo, quod est ἴρειν, quod significat connectere, & retinere, & aspirario convertitur in S. Harum eantum ad Ulyssem transtulit Cicero in carmine, cujus principium est, *O decus Argolicum, quin puppim flectis Ulysses, &c. Sors tua Narcisso similis*] Is enim secundum Ovid. Met. 4. cùm superbia formæ elatus, cæteros conteneneret, amore sui in fonte visi exarsit, & cùm sui compos esse non posset, in margine languens tandem in sui nominis florẽ converti meruit. *Dum sedare sitim properat*] in fonte videlicet. *Sitit amplius*] amore sui illæc visi. *Intrinsecus ardet*] æstu amoris. *Quàm melius*] i. quantò. Sic Virg. in 7. *Tam magis illa fremens, & tristibus effera flammis, Quàm magis, &c. Nisi te sua fata tuissent*] imputat fatis, sed tamen immeritò, ut legitur apud Aul. Gel. lib. 6. cap. 2. *Hei mihi! quid damnant mortales numina cœli? Esse aiunt etenim per nos mala, cùm tamen ipsis Vecordi præter fatum sint mente dolores.* Multi ergò fatis imputant. Juven. *Hunc ego fatis imputo.* Et alibi, *Fata regunt homines.* Et Manl. l. 3. *Fata quod, & vitæ hominum suspendit ab astris. Sic felix avitis venit per singula fatum.* Verùm fatum variè accipi solet: utcunq; tamen accipiatur, dicemus non imponere

Sirenes.

Narcissus.

Quam.

Fatum.

arbitrio

rbitrio noſtro neceſſitatē, etiamſi fata viam inveniunt.
nſilium poſt ſacta eſt, inquit, *imber poſt tempora frugum*]
ene ad ſuum inſtiutum convertit, nē non ruſticus pu-
tur. Ut autem Maro inquit, *Dulce ſatis humor.*
ort. *Una puellarеs inter pulcherrima turmas*
Virgo erat, alba comas, aliis procerior, annos
Nata quater quinos, vel cerciter, ore nitenti,
Urbanis certare potens, & vincere nymphis,
Aureolis radians guttis ad tempora limbus
Ibat, & ad pectus clauſum velamen aheno
Clauiculo, mediam fulgenti fibula ferro
Stringit in anguſtum, nova candicat inſtita lapſis
Linea vugaſe, pudibuſq; allabitur imis.
Hanc puer ut vidit, periit, flammaſq; tuendo
Hauſit, & impectus cuncas abſorbuit ignes;
Ignes, qui nec aquis perimi potuere, nec imbre
Diminui, nec gramiuibus, magiciſve ſuſurris;
Obliuſq; greges, & damna domeſtica, totus
Uritur, & noctes in luctum expendit amaras:
Sæpe graveſcentem verbis compeſcere flammam
Nixus, & inſanum juvenis cohibere furorem,
Dicebem, Miſerande puer, quis te Deus iſtas
Miſit in ambages? ſed non Deus, imò Satanas
Peſſimus ex illis, quos noctibus atq; diebus
Tertribus in terras fama eſt ex æthere lapſos.

Una puellares] Non attendens ad interlocutionem Fau-
ſinam, pergit Fortunatus, deſcribens puellam, cujus
more exarſit. *Nata quater quinos*] id eſt, viginti, quæ
tas ruſticis uxorem ad laborem expetentibus grata,
im urbano junior placeat, ut in Eunuc. *Anni quot?*
decim. Flos ipſe, &c. Urbanis nymphis] id eſt, ſponſis,
ut puellis pro nymphis habendis: eſt autem dativus,
more Virgiliano, *Mentibus in noſtris ſolus tibi certat*
Amyntas: id eſt, tecum: & cum nymphis: ſed duriùs
dicitur, *& vincere*, cùm ſequatur *nymphis*. Nam ſub-
audiri oportet *eas*. *Aureolis*] id eſt, parùm aureis, ſicut
luteo luteolum deduxit Maro. *Limbus*] id eſt, veſtis
longa. *Aheno*] id eſt, æreo. *Clauiculo*] id eſt, ſpinter.

Fulgenti

Fulgenti ferro]ex usu aut artificio, aut ex eo quòd albus ferrum vocant. *Stringit in augustum*] ut gracilior habeatur; nam *signa est habitior paulò, pugilem esse aiunt*. *Nova institâ linea*] id est, fascia annexa stolæ. Sunt autem duo epitheta quæ Latina lingua refugit, nisi divisim construantur; sed tamen hæc tolerantur, quia perinde est ac si dicat, institica nova ex lino, quæ rusticis conveniunt. Nam institita lanea, & serica stolæ matronali congruit. *Allabitur imis pedibus*] id est, ad imos pedes defluit. Horatius sermonum 1. *Nil medium est, sunt qui nolint tetigisse nisi illas, Quarum subsutâ talos tegat instita vestis*. est autem institica tenuissima fasciola, quæ Prætexta dicitur, ut inquit Acron ad dictum locum. *Lapsu rugoso*] id est, in plicas contracto. *Hanc puer ut vidit, perlit*] Maro; *Ut vidi, ut perii! ut me malus abstulit error! Flammásque tuendo*] id est, inspiciendo; hic activè accipitur. *Ignes, ignes*] Bona & artificiosa repetitio. *Qui nec aquâ*. Unde ædituus apud Gell. lib. 19. cap. 9.

Quid faculam præfers philtros, quâ vil opus nobis?
Ibimus, hoc lucet pectore flamma satis.
Istam non potuit vis sæva extinguere venti,
Aut imber cælo candidus præcipitans.
At contra hunc ignem Veneris, nisi si Venus ipsa,
Nulla est quæ possit vis alia opprimere, &c.

Neque graminibus] id conqueritur Apollo apud Nasonem: *Hei mihi! quòd nullis amor est medicabilis herbis*. *Magicísve susurris*] id est, incantationibus, quæ obscurè remordente conscientiâ proferuntur. *Quis te Deus*] e veteri consuetudine interrogandi. Nam hodie, cùm unum credimus Deum, ineptum esset, nisi abusivè, ut dixi, ex poëtico more inferos dicamus deos, & amores aut virtutes, & vitia *In istas ambages*] id est, in extricabiles errores. *Sed non Deus*] Corrigit ergò quòd dixerat Deus; *Imò*, inquit, *Satanâm pessimus*] à nominativo Satan, hujus Satanos, sicut Titan Titanos, Pæan Pæanos. Peccant ergò qui etiam Satanas Satanæ, mediâ brevi proferunt. *Ter tribus*] id est, novem noctibus, & totidem diebus ex novem choris Angelorum.

Dic, agè, si nósti quenquam; reminiscere, si quem
Videris hoc pacto ditescere, surgere in altum,
Dilatare domum, majoribus horrea acervis
Complere, his studiis extendere latiùs agros,
Multiplicare greges, acquirere pascua bobus.
Inter tot populos, quot habet latissima tellus,
Sunt qui nostra ferunt mensis epulanda cruentis
Corpora, & humanos absumant dentibus artus:
Sunt, inquam, quos tanta malis tot vexat Erynnys:
Sed nullum est tam immane genus, tam barbara nusquàm
Gens, quæ fœmineos non execretur amores.
Hinc veniunt rixæ, veniunt & jurgia, & arma,
Sæpe etiam diræ multo cum sanguine mortes.
Hinc quoq; deletis eversæ mœnibus urbes.
Ipsæ etiam leges, rubrisq; volumina loris
Clausa vetant scelus hoc, & detestantur amores.
Ut leges audivit, ad hæc respondet Amyntas,
(Civis enim fuerat puer, & versatus in urbe)
His monitis prudens & circumspectius haberi
Niteris, & sensu tetricos anteire Catones.
Error hic, hæc passim sapiens dementia regnat,
Ipse sibi blanditur homo, solersq; putari
Vult animal; tamen incautus sibi multa tetendit
Retia, & in foveam cecidit, quem fecerat antè.
Liber erat, servile jugum sibi condidit ipse:
Pondus id est legum (vidi ipse volumina) quas nec
Antiqui potuêre patres, nec possumus ipsi,
Nec servare atas poterit ventura nepotum.
Aspice quàm stulta est hominũ prudentia: cœlum
Sperat, & esse sibi sedem inter sydera credit.
Forsitan in volucrem morièns transibit, & altum
Spiritus assumptis tranabit ad æthera pennis.
Tunc ego, Quid latras? legum Deus autor, & ipsis
Non parere, sapit magnam nimis impietatem.
Faust. *Grandia de magnis hæc sunt certamina rebus.*
Fort. *Quid fuerim veris? quamvis pannosus, & asper*
Sim modò, tunc animo, tunc vi, tunc ore valebam:
Nec mihi sese alius poterat componere pastor.

Fauſt. *Nunc quoq́, ſi rectius vultu gradiare ſupino,*
Alter eris Marius, raſo ore videbere Carbo.
Fort. *Talia reſpondit ſic objurgatus Amyntas:*
Facto homini Deus invidit. Conceſſa voluptas
Viſa bonum nimis excellens, & vota repreſſit
Legibus inventis, ut equi ligat ora capiſtro,
Nè quocunq́ libet flectat veſtigia, ſeſſor.
Quæ mea ſit, me cogit amor, ſententia, fari,
Liberaq́ ora facit: Qui non communicat uſum
Conjugis, invidus eſt: livorem excuſat honeſtas
Intio ducta uſu longi livoris iniquo.
Nam dum quiſq́ ſibi retinet ſua gaudia, nec vult
Publica, communis mos ac longævus honeſtas
Factus, & hunc morem fecit dementia legem.
Invida res amor eſt, rei invidioſa voluptas.
Tunc ego non audens hominem contendere contra
Ampliùs, inſano redeuns ab amante, receſſi.
Fauſt. *Cernis, ut hic malus affectus ſic lumina mentis*
Claudat, in errores ut ſponte feramur apertos?
Fort. *Cernis, ut à ſummo licentia nubila Baldo*
Se agglomerent? oritur grando: nè ſortè vagantes
Tempeſtas deprèndat oves, diſcedere tempus.

Dic age] Progreditur in deteſtationem amorum, quò illum avertat: facitque id quaſi ſatyricè, docens nullum ex amoribus emolumentũ, nullumq; per eos diteſcere. *Sunt qui noſtra ferant*] Tyranni, qui ſanguinem & ſudorem pauperum abſumunt: aut ad Cyclopas & Læſtrygonas reſpexit, aut ad Ægyptios à Juvenale damnatos: ſed verius ad avaros, qui quicquid pauperes ſudore pariunt, devorant. *Everſæ urbes*] ut Troja & aliæ (ut Hor. 1. Ser. ſentit) multæ.

Namſuit ante Helenam cunnus, teterrima belli
Cauſa: ſed ignotis perierunt mortibus illi,
Quos venerem incertam rapientes more ferarum,
Viribus editior cædebat, ut in grege taurus.

Tetricus] ſeveros & rigidos, à Tetricis montibus aſperis. *Anteire*] colliſio eſt, ſicut in *deinde, proinde, deeſſe*, fieri ſolet. *Catones*] duo nominati ſunt ſeveriſſimi, major ille Cen-

Tetricus. Anteire. Catones.

Censorius, & minor Uticensis. *Ipsæ etiam leges*] ut lex divina, *Non mœchaberis*: lex humana, ut lex Julia in adulteros. De qua Juvenalis, *Lex Julia dormit, &c. Quas nec Antiqui potuêre patres*] Sic beatus Petrus, Act. 15. *Nunc ergò quid tentatis Deum, imponere jugum super cervices discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus? Sapiens dementia*] bona implicatio, sicut apud Juven. *Inter Socraticos notissima fossa cinædos:* cùm nihil sit magis repugnans, quàm Socraticum & cinædum esse: sed ut in Prol. Andr. dicitur, Multi *Faciunt næ intelligendo, ut nihil intelligant.* Videntur ergò sibi sapientes, cùm sint dementes, inliquam in se ferentes legem. Hor. *Quàm temere in nosmet legem sancimus iniquam! Quam fecerat ante*] Sic David, *Incidit in foveam quam fecit. Forsitan in volucrem*] tanta est amantibus insania, ut etiam quæ fidei sunt irrideãt. Graphicè ergò docet, quàm nõ sit sui compos quisquis amat. *Grandia de magnis*] nè decori personarũ immemor videatur poëta, (videtur enim altior hæc disputatio, quàm ut rusticis conveniat) inducit alterum interloquentem quasi minus habeat fidei: unde Fortunatus, more senum qui se laudant, & sua tempora, (ut Nestor apud Homerum, unde Flaccus in arte, *Laudator temporis acti, Se puero*) dicit se in adolescentia fuisse præstanti ingenio, & prudentiâ magnâ præditum. *Quid fuerim veris*] id est, arbitraris. *Quamvis pannosus*] id est, veste multis panniculis consutâ, & crasso panno: *& asper Sim modo*] id est, *pannis annisque obsitus*, ut inquit Comicus. *Nunc quoque si rectus vultu gradiare supino, Alter eris Marius*] Qui procerus erat, &, ut Appianus docet, vultu severo; qui ex vultûs diritate, cùm nihil loqueretur, satis proferre visus quàm ingentẽ machinaretur cædem. Papyrius autem *Carbo*, illâ tempestate, quâ cum juniori Graccho conspirabat, adhuc juvenis, seu imberbis erat: unde ait, *raso ore videbere Carbo*] alludens, ni fallor, ad carbonem, quo nihil nigrius. *Ut equi ligat ora capistro, Sessor*] id est, qui insidet equo. *Me cogit amor*] non ergò sui juris aut liberum se fatetur, sed amore coactum. *Qui non communicat usum Conjugis, invidus est*] vult

Veris. *Pannosus.* *Carbo.*

vult errore & hæresi Nicolaïtarum, etiã conjuges debere communes esse, & per invidiam suam cuiq; datam, & legem Juliam in adulteros latã. Quæ res quia honesta visa, livorem excusat honestas. Honestatem autem introduxit longus, sed iniquus, inquit, usus: quæ omnia sunt ab insano & demente amatore dicta. Unde quam vidit, non maritali affectione amavit. *Invidaret amor est*] id est, invidere faciens, quia nec regna parem, nec ferre Venus potest. *Liventia*] subnigra & densa à livore, qui est macula plumbei coloris, ex compressu facta. Tibull. *Tum succos herbásq; dedi, quis livor abiret, Quem facit impresso mutua dente Venus.* Et quia talem invidi contrahunt colorem, ideo lividi dicuntur; & livor, invidia. *Baldo*] i. monte vicino. Est autem futuræ Eclogæ parasceue, i. præparatio.

ECLOGA III.

De insani amoris exitu infelici, inscripta AMYNTAS.

JOAN. MVRMELII argumentum.

Agricolæ duram sortem, miserique furores
Fortunatus & exitium deplorat Amyntæ.

Faustus & Fortunatus.

Illa hesterna vetus Baldi de vertice grando,
Fortunate, fuit nobis inoxia, divis
Gratia, nostrarum quibus est custodia frugum.
Sed, veluti ex illis veniens ait Harculus oris,
Vermensem agrum, pecudes, & ovilia sic est
Demolita, casas & pastoralia tecta
Sic evertit, ut agricolis spes nulla supersit.
Agricolis etenim pecus est substantia, & arva
His subjecta malis: grandis thesaurus in arca
Civibus ist, quem nulla queat contundere grando,
Nulla pruina, gelu nullum, nulla aëris ira.
Fort. *Nescio quis ventos tempestatésque gubernat,*
Id scio, sed neque si scio, sat scio: sed tamen ausim
Dicere. Quid? vitáne ideo multabor in ipsa?
Numina si, ut perhibent, orbem moderantur ab alto,

Ext

Extimo nil duros hominum curare labores.
Aspice, quo tenuem victum sudore paramus,
Quot mala pro grege, pro natis, pro conjuge pastor
Fert miser? infestis æstate caloribus ardet,
Frigoribus riget hyberna; dormimus ad imbrem
Cotibus in duris, vel humi. Contagia mille,
Mille premunt morbi pecudes, discrimina mille
Sollicitant; latro insidias intentat ovili,
Atq; lupus, milesq; lupo furacior omni.
Ut manus assiduo detrita incalluit usu,
Squalnit os, barba obriguit, cutis ærvit æstu;
Una repentino rapit omnia turbine grando.
Hoc superi faciunt, quibus inclinamur ad aras,
Et quibus offerimus fastus, & cerea vota.
Nescio quæ pietas & quæ clementia tantis
Cladibus involvat pastores omnium egenos.

Illa hesterna ruens] Facto est eventu pastoribus colloquio prosequitur Fortunatus infelices amores Amyntæ. Stylus, quia pastoralis, facillimus est: quocirca brevissimus ero. *Illa grando hesterna*] cujus meminit in fine præcedentis Eclogæ. *De vertice*] i. summitate. Vertex enim dicitur summitas, à qua vertendum est, cùm altiùs ire nequeas, ut in capite & monte. *Baldi*] Baldus mons est. *Divii*] i. sanctis. *Harculus*] rustici nomen, quasi *bonus cultor*, aut *arvicola*, aut *retiarius*: ἄρκυς enim dicitur *rete*. *Est demolita*] id est, dejecit, prostravit, calamitatem inferendo. *Casas*] tuguria pastoralia. Et proinde dicit, *pastoralia tecta*. *Agricolæ etenim*] Ordo est, Etenim substantia, id est, possessio & peculium, est agricolis pecus, & arva. *Nullæ aëris iræ*] id est, tempestates, quasi ab irato Jove, qui aër dicitur, illatæ. *Nescio quis, &c.*] Rusticè id dicit, sed graphicè. Sunt enim rustici impatientes calamitatis, ità ut in proverbio sit, *Qui sua amittit & sensus amittit*; unde & Æneas amissâ conjuge (quanquam summus alloqui deorũ cultor) ait Æneid. 2. *Quæ non incusavi amens hominumq; Deorumq;? Aut quid in eversa vidi crudelius urbe?* Et in Bucol. amisso nato, *Atq; Deos, atq; astra vocat crudelia mater. Vitâne ideo multabor*

Vertex.
Baldus.
Harculus.
Divii.
Casas.
Ira aëris.

in ipsa?]. i. anne eb id vivens puniar? id quoq; de more rusticano. Nam illis durum non videtur, quod differtur malum, utpote post fata. *Numina si, ut pervibent*] Epicurei enim negabant: unde Maro in Bucol. *Nec curare Deum credis mortalia quenquam?* Lucr. *Nec bene pro meritis capitur, nec tangitur irâ.* Hor. Serm. 1. *Credat Judæus apella, Non ego; namq; Deos didici securum agere ævum.* Judæum vocat *apellam*, id est, sine pelle præputii, hoc est, circumcisum. *Securum ævum*] .i. seorsum à cura mortalium. Unde Epicurus jactabat se levâsse genus humanum duobus summè malis, metu, & superstitione Deorum: Metu quidem, quia dixit unum esse spiritus humani & belluini interitum, & ità non esse metuenda, quæ post mortem eveniunt; Et superstitione, id est, anxiâ religione, cùm dii non curent mortalia. Sed utrumq; impium & sceleſtum est, omnem pietatem & religionem destruens.

Apella.

Securus.

Extimo. Æstimo.

Extimo] pro existimo: existimo autem, i. censeo & judico: per x plurimi scribunt. Æstimo autem, id est, æris pretium constituo & liceor, per æ & st. *Discrimina*] id est, pericula. *Milesq; lupo furacior*] miles dicitur quicunque stipendium belli gratiâ suscipit. *Una grando*] Unde calamitas, quæ dicta est, quòd calamos, id est, culmos segetum terit. Est autem in sermone multiplex pathos. *Quibus inclinamur*] adorando & sacrificando, nutu. Sic Hiarbas, Æneid. 4. *Dicitur ante aras media inter numina divûm, Multa Jovem manibus supplex orâsse supinis.* Et infrà: *nos munera templis Quippe tuis ferimus, famâmque fovemus inanem. Incalluit*] id est, callum, hoc est, tumorem & duritiem induit. *Pastores omnium egenos*] Æneid. 1. *Omnibus exhaustos jam casibus, omnium egenos.*

Discrimina. Miles.

Faust. *Fortunate, scelus nobis hæc omnia vestrum*
Ingerit; obtineret sententia judicis æquæ.
Fort. *Quod scelus? an fuimus Christi vitæ insidiati?*
Faust. *Furgia, furta, ira, Venus & mendacia, vinæ.*
Fort. *Quid meruêre boni? nec enim scelus obruit omnes,*
Et tamen una omnes pariter pessundat Erinnys.
Faust. *Heu! nescia: male de superis sentire, nefandum.*
Nisi igitur, quæ scire nefas, nescire necesse est,

Post.

Posthabitis, curas iterum repetamus Amynt æ,
Quas sumus experti, quas ignorare negatum est.
Res vulgaris amor, studium commune juventæ.
Fort. *Mœror & affectus alit de cardine mentem*
Sæpe levant, animo sermo venit æger ab ægro.
Faust. *Intellecta licet, pro rata pro tempore, fari:*
(Sic habitus Cosmæ sapiens) incognita nunquam.
Fort. *Fauste, sapis: notas igitur repetamus amores;*
Restat Amyntæos postrema in fata furores
Dicere, & in misero lacrymas impendere casu.
Fortunate, &c. Nè approbanda videatur sententia Fortunati, castigat eum Faustus, dicens illud novum verbum. *Omnia mala quæ patimur, peccata nostra meruêre. Æthrei sententia judicis æqua*] Augustinus enim docet, occulta quidem esse interdum divina consilia, sed tamen nunquam injusta. Hoc Maro Æneid. 6. *Aut æquus amavit Juppiter.* & 10. Æn. *Rex Juppiter omnibus idem. Quod scelus?*] Graphicè exprimit rusticorum opinionem, qui sese insontes putant, dum capitalibus criminibus vacant. Respondet autem Faustus: Quæris quod scelus? *Jurgia*] id est, contentiones quæ frequentes inter rusticos sunt, unde pro magno bono duxit Maro sepem, dicens, *Hinc tibi quæ semper vicino ab limite sepes, &c. Venus*]. i. luxuria carnis. *Quid meruêre boni?*] Non respondet ad ho: Faustus, aut quia festinat ad narrationem exitûs amorum Amyntæ, aut quia non decuit rusticum, quæ Theologorum sunt, enodare. Unde dicit nefas esse de factis Dei inquirere. Satis enim esse debet, quia Deus ità vult, qui nihil injustum velle potest. Ideòq; ubi divina est præceptio, nulla debet esse percunctatio; ut Abraham nobis præclarè ostendit, dicente. D. Augustin. Nã filium non dubitavit mactare, in quo tamen propaginis promissionẽ acceperat. At si quæras cur boni cum malis puniantur: dicetur, tantùm temporaliter puniri bonos, ut plus mereantur; malos autem, ad vindictam. Est ità pretiosa in conspectu Domini mors sanctorũ ejus. Mors autẽ peccatorũ pessima. *Nescire necesse est*] altiora te nè quæsieris; Mitte arcana Dei, &c. *Posthabitis*]. i. prætermissis, aut minoris

Jurgia.

Venus.

Posthabere.

ris habitis; ut, *Postbabui tamen illorum mea seria ludo, &c. Postbabitâ coluisse Samo. Quas*] id est, cujusmodi sumus experti, quia hoc commune malum: *Semel insanivimus omnes. Mœror & affectus alii*], i. affectiones & passiones & perturbationes. *De cardine*] id est, de stabilitate. *Cardo.* *Sæpe levant*] id est, amovent. *Animo sermo venit æger ab ægro*] quia ex abundantia cordis os loquitur. Unde Flaccus in arte, *Format enim natura priùs nos intus ad omnē Fortunarum habitum, juvat, aut impellit ad iram, Aut ad humum mœrore gravi deducit, & angit. Pòst effert animi motus, interprete linguâ. Sic habitus Cosmas sapiens*] Cosmas (ut opinor) Medices, Florentin. ille ditissimus & memoratissimus pater Laurentii, & avus Petri Medicis hîc intelligitur, *In postrema*] .i. in ultima. *Fata*] .i. mortem usque: *Impendere*] .i. impertiri. *Impendere.* *In misero casu*] id est, infelici exitu.

Præterius illùc parvo pòst tempore, rursum
Insanire hominem video, & miseratus amantem,
O iterum, dixi, mens inconsulta, veneno
Ebria fatali; populo jam fabula factus,
Non resipiscis adhuc? & adhuc in amore sepultus,
Te rapis atq; tuos, pecus atq; mapalia tecum,
Ut quondam moriens rapuit secum omnia Samson?
Quum senio curvatus eris, si fortè senectam
Fata tibi dederint, quis sustentabit inertem,
Somnolentum, inopem, cùm jam defecerit omne
Robur, & ingenium, sensusq; receſſerit omnis?
Hæc tibi cuncta feret, nisi mors prævenerit, ætas.
Esto domi, vigila, observa, super omnia semper
Prospice, quò tendas, & quò venisse dolendum est,
Ire cave: discerne vias, hominemq; memento
Non ad delicias, non ad muliebria natum
Blandimenta, levi tam perniciosa juventæ.
Ipse ego, cui pecudes, cui lac, cui caseus, ægrè
Vitam ago: tanta agros omnes invasit egestas,
Tot duri rerum eventus, incommoda passim
Tanta, tot adversis totus convolvitur orbis.

Præterius illùc] Principium narrationis; *illùc*] id est, per

per locum illum, ubi dixi Amyntã amore languente ẽ jacere. *Parvo pòst tempore*] Sic Maro: *Respexit tamen, & multo pòst tempore venit.* Unde *pòst*, & *antè*, gratiâ excessûs, ablatum regunt cum suo, si volumus, casu; ut, post dictum diem parvo tempore: sine aurẽ casuali, videntur adverbia, ut *postea* & *antea*. *O iterũ*] bonus est versus, quia in principio carminis monosyllaba vocalia non abjiciuntur, ut, *ô utinam, ô ego*: neque corripiuntur, sicut interdum in medio, ut in Buc. *Te Corydon, ô Alexi, trahit sua quemq; voluptas. Mens inconsulta*] id est, imprudens, cui nihil est consilii aut pensi. Capitur enim *inconsultus* passivè pro eo cui non est datum consilium, ut Æneïd. 3. *Inconsulti abeunt sedemq; oŏrẽ Sibyllæ*: & tamen *consulti* videntur, qui consilium dant, sed revera qui consuluntur sæpe, id est, à quibus ut prudentibus consilium petitur. Unde non solùm jurisconsultus, sed etiã jureconsultus dicitur, quasi in jure, aut de jure. *Venenum Eroia fatali*] .i. amore ad mortẽm ducente: est enim amor venenũ, quia per venas it. Unde, *Vulnus alit venis*: nec tamen fato imputandũ, sed nobis. Unde D. Augustinus super illud, *Ego dixi, Miserere mei, sana animã meam, quia peccavi tibi*, ait, Ego peccavi, non fatum, non fortuna. De hoc tamen plura jam diximus. *Populo jam fabula*] id est, argumentum fabulandi: non tamen dicit, *jam fabula facta*; quia ordo est, *factus jam populo fabula. Non resipiscis*] .i. iterum sapis, & ad sapientiam redis. *Pecus atque mapalia*] .i. casas & caulas; Dicuntur etiam sic à Virgilio; ut, *variis habitata mapalia villis*; & *magalia*, sed primâ longâ; ut Æn. 1. *Miratur molem Æneas magalia quondam. Rapuit fessũ omnia Samson*] ut Jud. 16. latè describitur; nota est historia. *Senectam Fata tibi dederint*] Qui enim (ut Seneca dicit) ad extremum fati pervenerit, nex morietur. Posuerunt antiqui multiplicem mortem; *fatalem*, quæ quatuor cursus Saturninos explebat. i. tantum & viginti annos: ultra quos fata, id est, deorum constituta, negabant posse vivere; Et *naturalem*, quæ tres explebat. i. 90. annos; Tunc enim natura deficit, dicitúrq; *mors merita*, id est, promerito, in remedium tot malorum

Inconsultus.

rum quæ sequuntur concessa: & *fortunatam* ac *violentam*, quæ etiã in primo cursu contingere possit: quas omnes tangit Maro, Æneidos quarto ad finem,

Nam quia nec fato, meritâ nec morte peribat,
Sed miserâ ante diem, subitoq; accensa furore.

Hæc tibi cuncta ferat] Unde Flaccus in arte, *Multa ferunt anni venientes commoda secum: Multa recedentes adimunt.* De incommodis senectæ vide Iuven. Satyr. 10. In qua dicit, *Sed quàm continuis & quantis longa senectus Plena malis!* *Profice, quò tendas*] i. ad quem statum. Persius: *Est aliquid quo tendis. Et quo*] i. ad quem statum. Ordo est, *& cave ire* [*eò*] *quò veniſſe dolendum est. Este domi*] aut simpliciter dicit, aut quod Persius, *Tecum habita, & noris quàm sit tibi curta supellex.* Levi] i. facile & inconstanti. *Tot duri rerum eventus*] Licèt, ut Valla docet, in plurali frequentiùs dicatur *eventa*, genere neutro tamen etiam *eventus* legimus, ut Æneid. 6.

—cæcoq; volutat Eventus.

Accipe rem non auditam, non tempore factam
Præterito, sed quam lux hæc mihi protulit ipsi:
Vt mos, Autumno precedes exescente tondi,
Manè foro expositi lanæ venalia pondo
Sexaginta, bodie grande æs censere putabam:
Vix vitam gregis eduxi, vix pabula possum
Mercari hybernis nivibus; quo cætera pacta
Sit victura domus, nondum mihi constat. Amynta.
Quisquis amat, domine munuscula mittat oportet.
Tu verò, cui vix tectum fortuna reliquit,
Sub quo luce habitat, sub quo pernoctat egestas,
Quid potes ingratæ cupidæ gratum donare puellæ?
Mittare mala decem, satis esse solebat amanti:
Purpurei flores, & raptus ab arbore nidus,
Gramen odoriferum, memini quo tempore magnæ
Credebantur opes: ventum est à gramine ad aurum.
Regia res amor est hac tempestate, recessit
Mos vetus, & quædam mala lex inolevit amandi.

Accipe rem non auditã] Cõtinuat sermonẽ, quẽ ad Amyntam habuit, in quo quod Amyntæ dicit, omnibus dici

Qui.

Levis.

ui simili capti sunt morbo. Recitat ergò argumentũ pro
e excogitatum. *Non audiã*] quia falsa sunt, æpe audita.
lude Plaut. *Plus valet unus oculatus testis, quàm auriti*
decem: .i. unus qui se vidisse dicat, quàm decem qui se
audivisse dicunt. *Autumno tondendi*] alibi in Maio tonden-
ur. *Sexaginta pondo*] .i. libras. *Mutare mala decem*] Virg. Pondo.
n Bucol. *Aurea mala decem misi, cras altera mittam. Pur-*
purei flores] Idem: *Tibi lilia plenis Ecce ferunt Nymphæ*
calathis. Sed id Amasii poëtæ uberiùs dicunt. *Et raptus*
de arbore nidus] Idem: *Parva mea Veneri sunt munera:*
sunq; notavi Ipse locum aëriæ quò concessêre palumbes. Gra-
ven odoriferum] Idem: *Tum casia atq; aliis intexens suaveolentibus herbis, Mollia luteolâ pingit vaccinia calthâ. Credendum est opes*] unde, *Qui potuit violas addere, dives erat. A*
examine ad aurum] Ovid. *Melius nunc omen in auro est.*
regia res]. i. regalis, quòd potiùs dicerem; sed tamen & Regius.
arbum regium vocant, qui regalem experit sumptum.
ac tempestate] hoc tempore turbulento.

Talia suadenti torvo mihi vultus ore;
Si cupis optatam mihi, Fortunate, salutem,
Da quod amo: nostro hæc una est medicina dolori.
Cætera quæ memoras, mihi sunt tormenta: revelli
Ex animo furor iste nequit; mea pectora imago
Virginis obsedit, mecum est, mecum ire quæ redit, que,
Excubat & dormit mecum, caput, ossa, medullas,
Cor complexa, patest cum sola excedere vita.
Ac veluti quoties aliena ex arbore stirpo
Surculus inseritur trunco, natura duorum
Jungitur, & mixto coalescit corpore virga:
Sic dominæ dilecta mihi se immersit imago,
Et fecit duo corda unum, duo traxit in unum
Pectora: sensus inest nobis & spiritus idem.
O me felicem, si, cùm mea fata vocabunt,
In gremio dulcique sinu, niveique quietis,
Saltem animo caput hoc languens abeunte jacerem:
Illa suâ nobis morientia lumina dextrâ
Clauderet, & tristi fleret mea funera voce!
Sive ad felices vadam post funera campos,

Seu ferar ardentem rapidi Phlegethontis ad undam:
Nec sine te felix ero, nec tecum miser unquam.
O Dryades florumque deæ, nymphæque decentes;
O nemorum Sylvane pater, servate, precamur,
Collibus in vestris gelidisque in vallibus omne
Sylvarum turisque decus: circumdate saltus
Sepibus, & prohibete pecus, ne floribus obsit.
Ista, precor, dominæ servate in funera nostræ.
Tunc omnis spargatur humus, redolentia serta
Texite, quæ circa tumulum, supraque, jacentem
Comprimantur heram: tristes ad busta puellæ
Pierides aderunt, & lamentabile carmen
Ore canent mæsto, fingentque verba relinquent
Ista sepulturæ, relegenda nepotibus olim:
HIC tegitur virgo, cui nil, quin diva vocari
Debuerit, deerat, nisi diva fuisset amanti.

Talia suadenti] Recitat responsum miseri amantis, solam puellam depascentis, ut Charinus Terent. *Nihil aliud nisi Philumenam volo.* Bene dicit *suadenti*, & non *persuadenti*, quia nihil efficit. *Furor iste*] id est, quem tu commemorâsti, & dixisti in me esse. *Excubat*] id est, Excubias agit, hoc est, vigilat mecum: Æneid. 4. *--Illum absens absentem auditque videtque.* Id quoque Phædria optat sibi à Thaide fieri in Eunuch. *— ames me, me desideres, me jamnies, me expetas, de me cogites, me speres, me oblectes, mecum tota sis, &c. Caput*] unde furor in amante. *Ossa, medullas*] Æneid. 4. *--- est mollis flamma medullas Interea, & tacitum vivit sub pectore vulnus.* Unde hîc addit, *Cor complexa*] Hinc enim dicitur cura, quod cor urit. *Surculus*] id est, ipsita quæ pullulat virgula. *Duo corda unum*] unde 1. Cor. 6. *Et erunt duo in carne una.* Hic autem non ex re, sed ex affectione dicitur, quæ nondum adhæsit: qui autem adhæret (ut ibidem dicitur) meretrici, unum corpus efficitur. *Et spiritus*] i. anima, quia Græcè ἄνεμος spiritus, seu ventus dicitur. *O me felicem*] graphicè exprimit affectionem miserè amantis, cui dulce videtur in complexu amatæ mori. Virg. in Buc. *Hi ipso tecum consumerer ævo. Illa suam nobis, &c.*] Ex T

Ex ubero.

Succubus.

Spiritus.

ul. ferè sumptus locus, aut ex ep. Ovid. *Tristi voce neui-
u canendo. Sive ad felices campos*] i. Elysios. De quibus
En. 6. *Devenere locos & amœna virecta Fortunatorum nemo-
um sedésq; beatas, &c.* Nos paradisum vocamus. *Plege-* Phlegethon.
hon] fluvius infernalis ab ardore dictus. *Nec sine te felix
o, nec tecum miser unquam*] Ex affectione, ut dixi, loqui-
ur, non ex debito consilio; itaq; non est putandum eam
sse poëtæ mentem. Quod dico propter imperitos, qui
on discernentes, quando ex sua sententia, & quando ex
lterius introducti loquuntur poëtæ, indifferenter ci-
ant, quasi ita senserint. Maro autem sentit etiam amores
erdurare post fata, unde in eodem 6. Æn. *Curæ non ipsa
in morte relinquunt.* Quin putavit easdem permanere af-
ectiones, dicens, *Quæ gratia currum, Armorumq; fuit vi-
a, quæ cura nitentes Pascere equos, eadem sequitur tellure re-
ctos.* Juxta quod dictum est, *Qualem te invenio, talem te
udico.* Et ita quia æterna est damnatis peccandi libido
non enim immutari possunt) meritò est æternum sup-
liciu. Sed ad rusticum redeamus Amyntam, cui insanus
mor non persuasit, quod Prophetæ divinitus persuasum
rat, dicenti, *Non avertas faciem tuam à me, & similis ero* Dryades.
scendentibus in lacum. O Dryades*] id est, nymphæ arbo-
um & præcipuè quercuum, quia Δρῦς Δρυὸς quercus Napeæ.
icitur. *Florumque deæ*] quæ *Napeæ* dicuntur. *Nymphæ-* Oreades.
ue*] scilicet aliarum rerum; ut montium, quæ *Oreades*; Naiades.
& fluminum, quæ *Naiades* dicuntur; & marium, quæ Hamadry-
ereides; & arborum quoque, quæ *Hamadryades*. *O ne-* ades.
orum Sylvane pater] unde à sylvis denominatus. Hic Sylvanus.
uoque adveniisse dicitur ad Gallum amore pereuntem, à
Virgilio in Bucolicis:

Venit & agresti capitis Sylvanus honore,
Florentes ferulas, & grandia lilia quassans.

nde dicit, *Servate, precamur*; quia nymphæ amarę,
amari solent. *Servate*, inquit, *Decus*] id est ornatum
orum & herbarum. *Nè floribus obsit*] Virg. Geor. 4. *Nec
ves, hædive petulci Floribus insultent, aut errans bu-
la campo Decutiat rorem, & surgentes atterat herbas.*
da] id est, vestra domina. *Domina nostra*] sic enim & Domina.

Græci

Græci & Latini, & Barbari uxores vocant. Unde Maro in Diris, *Quòd mea non mecum domina est. Circa tumulum* Credebant enim in veteri superstitione beatas animas quarum corpora molliter requiescerent. Unde Persius *Nunc non cinis ille pœtæ Felix? nunc levior cippus non imprimit ossa? Laudant convivæ; nunc non è manibus illis, Nunc non è tumulo, fortunataque favilla Nascentur violæ?* Et Juvenalis, *Dii majorum umbras tenuem & sine pondere terram, Spirantesque crocos & in urna perpetuum ver, Qui præceptorem sancti voluêre parentis Esse loco.* Et Martialis, *Sit tibi terra levis, mollique tegatur arenâ.* Ovid. *Ossa quiet precor, tuta requiescite in urna! Et sit humus cineri non onerosa tuo.* Contrà imprecatur Tibullus: *O tu qui Veneres docuisti vendere primus, Quisquis es infelix urgeat ossa lapis. Tristes ad busta puellæ Pierides*] id est, Musæ, Juvenalis: *Pierides, prosit mihi vos dixisse puellas.* *Bustum.* citur, quasi bene ustum, locus ubi urna condebatur. *Urna.* *Urna* autem ab urendo dicta quòd ustorum teneret cineres. Ideo autem Romani, qui tunc, ut nunc faciunt, veri condere volebant corpora defunctorum, cœperant ea co cremare, quia per bella & invidiam eruta videbant al quando ossa: Diversitatem tamen hanc ex Philosoph ortam putant, ut qui ex terra potissimum sumpta putarent, terræ mandarent corpora; qui ex igne, igni. *Lamentabile carmen*] *Næniam* funebrem, aut corpore nondum sepulto *Epicedium*, & eo sepulto *Epitaphium*. In Daphni autem dicit Maro, *Et tumulo superaddite carmen.* *Relegenda nepotibus*] id est, minoribus aut posteris. *Nænia. Epicedium. Epitaphium.*

O virgo, si te tantus consumeret ardor,
Per centum Scyllas ad te, per mille Charybdes
Tranavem latus opem: tu sævior hydrâ,
Me fugis: at culpæ nihil est in virgine; nam me
Nescit adhuc. Si sciret enim, succurreret ultrò.
Nec puto sub mitì tam ferrea pectora vultu:
Signa tamen vultus fallacia; sub cute molli
Mens fera, sub blanda sunt corda immania fronte.
Alloquar, & faciam nostros intelligat ignes,
Si tamen illa meos vultus averterit, ibunt
In lacrymas oculi, triste in suspiria pectus.

O

Oderit ille licèt semper fugiatq́ sequentem,
Ista tamen, quocunq́ ferar, me cura sequetur.
Ite procul medicæ, non sum sanabilis, artes:
Ite procul, magico qui (quod nec credere dignum est)
Carmine pallentes animas revocatis ab orco:
Ite procul, vanis precibus qui flectere divos
Creditis: adversum est, & inexorabile cœlum.
Me vapit impatiens furor, & juvat ire per altos
Solvagum montes, per lustra ignota ferarum.

O virgo, &c.] Sunt verba Amyntæ per apostrophen puellam abientem alloquentis. *Per centum Scyllas*] numerus finitus pro numero infinito. Scylla autem & Charybdis, pericula sunt maxima in mari Siculo; finguntur autē à poëtis esse monstra marina, ex puellis transmutata. Nam Scylla Phorci fuit filia; Charybdis mulier vorax. De Scylla dixit in Bucol. *Quid loquar? aut Scyllam Nisi aut quā fama sequuta, &c.* De Charybdi & etiam Scylla. Æn. 3. *Dextrum Scylla latus, lævum implacata Charybdis Obsidet.* Et ità, quia, ut dixit Horatius in arte, *Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt. Ducit enim in vitium vitii fuga, si caret arte:* ideo de eo, qui unum periculum evitans in aliud incidit, dici solet, *Incidit in Scyllam, cupiens vitare Charybdim. Tu sævior hydrâ*] quam Hercules tandem exussit, cùm amputato capite illi semper bina repullulare videret. Erat enim lacus quē exussit, & locum fertilem reddidit; sed serpens aquatica fingitur. *At culpæ*] id amatoriè. Nam semper amicas aut purgant, aut non credunt peccāsse. Unde Ille, *Nec si mihi credere tantum. Signa tamen vultus fallacia*] sc. *sunt.* Juven. *Fronti nulla fides: quis enim non vicus abundat Tristibus obscenis? Mens fera*] unde notus, sed minùs idoneus auctor, *Omnis quæ nitido volucris plumescit amictu, Non est, si simulat, vera columba tamen. Sæpe sub agnina latet bircus pelle Lycaon, Subq; Catone pio perfidus ille Nero. Si tamen illa meos vultus averterit*] videtur Hypallage, ut sit, si averterit suos vultus à me. Id enim indignabundi faciunt. Æneid. 1. *Diva solo fixos oculos aversa tenebat.* Sed si accipiatur averto, sicut aversor

Averto. Aversor.

Avertor. sor & avertor accipi solent, pro eo, quod est per indignationē avertendo contemno, sicut Servius fieri posse asserit, qui dicit averto & avertor in una significatione declinari posse; dicitur recta loquutio, & non figurata, qualis est illa apud Poëtium, *Heu! heu! quàm surdâ miseros avertitur aure! &c.* Unde est frequentativum aversor; quo frequentiùs utimur. Ovid. in Fast. *Officioq; levē non aversatus honorē. Medicæ artes*] Unde Apollo apud Ovid. Me. primo dicit, *Inventū medicina meū est, opiferq; per orbem Dicor, & herbarū subjecta potentia nobis; Hei mihi quòd nullū amor est medicabilis herbis! Nec prosunt domino quæ prosunt omnibus artes! Ite procul, &c.*] quia Romanis earum erat odiosa professio. Unde. Æn. 4. *Magicas invitā accingier artes. Quod nec credere dignum est*] Unde de Pythonissa quæ Samuelem excierat dubitant Theologi, an Samuelem revera, an nequam spiritum in illū transfiguratum; quod Augustinus potiùs Asserere videtur.

Orcus. *Animas revocatus ab Orco*] .i. ab inferno urgente. Unde Orcus quasi urgus, à quibusdā dictus videtur. Sic in Bu.

Has herbas, atque hæc Ponto mihi lecta venena,
Ipse dedit Mœris, nascuntur plurima Ponto;
His ego sæpe lupum fieri, & se condere sylvis
Mœrim, sæpe animas imis exire sepulchris,
Atq; satas alio vidi traducere messes.

Vanis precibus] .i. impiè: sed ex amentia amantium,

Solivagus. Epicuro tamen dignum. *Solivagū*] non in solo, sed solum vagantem. Soli autem sibi videntur amantes, dum sunt sine amata. *Per lustra*] per latibula, aut latebris *Ignota*] scilicet hominibus, hoc est, invidis. Æn. 4. de Didon. *Semperq; relicta, Sola sibi, semper longam incomitata videtur Ire viam, & Tyrios desertā quærere terrā, Eumenidū veluti, &c.* Id autem nunc erat illi, & est nunc huic, futuræ mortis indicium.

Talia jactantē, verbis conabar amicis
Flectere: sed vultus nihil insanabile curat.
Illū per campos nox intempesta silentes,
Illū exorta dies inter dumeta videbat
Insomnē semper, rarò sylvestria poma

Carpentem, & potu contentum simplicis undæ;
Post longos gemitus, exhaustaq; lumina fletu
Assidue, post lamenta & convulsa frequenti
Pectora singultu, moriens finivit amores.
Exanimum corpus tumuli sine honore relictum,
Nocturnæ absumpsêre feræ, volucresq; diurnæ.
Faust. Heu funesta lues, fatalis machina, passim
Corda venenatis penetrans humana sagittis,
Æquiparans hominem pecudi! Quæ pocula Circe?
Quæ pejora unquam potuit dare philtra Calypso?
Quæ Styx? quis Phlegethon gravior? quæ major Erinnys?
O stulti, quicunq; Deum dixistis Amorem!
Num natura nocens Deus est? ubicunq; locorum
Sit Deus, est homini clemens, innoxius, æquus.
Fort. Heu miseranda puer, teneræ sublate juventæ!
Quæ tibi nascenti luxerunt sydera? quæ tam
Noxia pars cæli est, ut te, nil tale merentem,
Læserit, & primis infortunârit ab annis?
Nec tamen omnino cælum tibi defuit; omne
Carmen, & arguti quicquid modulamur avenis;
Doctus eras: nisi te mors immatura tulisset,
Dignus eras hederis, dignus Parnasside lauro.
Nec melius cecinit pugnas, ac tristia bella,
Hordea, & agrorum cultus, & pascua noster
Tityrus, à magno tantum dilectus Alexi.
Namq; tibi præcox animi solertia, nobis
Cognita jampridem, magnam producere frugem
Cœperat; & specimen tuleras virtutis & artis
Non vulgare tuæ: poteras jam gloria dici
Ruris, & ætatis decus indelebile nostræ.
Te Padus, & noster lugubri Mincius ore,
Cum Nymphis flevêre suo, ut Thracius Hebrus
Orphea: te tristes evium flevêre magistri,
Ut Daphnim luxisse ferunt: te pascua & agri
Undiq;, & audita est tristis querimonia campis.
Spargite pastores tumulum redolentibus herbis,
Atq; sacerdotum cantus, ac thura quotannis
Dicite, & æternam requiem cantate poëtæ.

Faust. *Tu tamen arva tenes patriæ melioris, & altum*
Incolis Elysium, nos hîc te flemus Amynta.
Port. *Flendum hodie nobis fuerat: nam tristia nocte*
Nescio quæ mastis cernebam insomnia formis.
Sed jam vesper adest, & sol se in nube recondens
Dum cadit, agricolis vicinos nuntiat imbres,
Cogere, & ad caulas pecudes convertere tempus.

Talia jactantem] Fortunati est in sua persona loquenti & impietatem atque amentiam Amyntæ damnantis. Æneid. i. *Talia jactanti, &c. Verbis amicis*] id est, quæ amicos decent. Est enim amicus, a, um, adjectivum. Unde amicior & amicissimus leguntur. *Conabar*] id verè, qui *Curare.* fine effectu conamur. *Sed nihil*] id est, nulla res. *Curat*] id est, purgat vulnus insanabile. Nullum tamen est morbus tale ante suprema fata. *Aut vulnus insanabile nihil*] id est, nihil curæ verba. *Inter dumeta*] ubi de *Insomnes.* mi & vepres crescunt. *Insomnem*] id est, nullum somnum admittentē, quod miserè amantium est. Æneidos quarto: *At non infelix animi Phœnissa, nec unquam Solvitur in somnos, oculisve aut pectore noctem Accipit.* S *Lumina.* vestria poma] In sylvis nascentia *Exhaustæ, lumina* id est, oculos exhaustos. *Mariens finivit amores*] Ut & Comicus, *Hanc nisi mors mihi adimet nemo.* Dixamen Maro. *Curæ non ipsa in morte relinquunt.* S *honore tumuli*] id est, insepultum. *Fatalis machina*] A ludit ad equum Trojanum, de quo Maro Æneidos cundo, *Scandit fatalis machina muros. Fatalis* igitur *china*] id est, instrumentum ad exitium fatale duce *Æquiparans hominem pecudi*] unde factæ sunt transformationes, quas Circe in socios Ulyssis exercuit. Psalsta: *Homo cùm in honore esset, non intellexit, &c.* Pitra] id est, amatoria pocula ad amorem inducentia. Circe autem & Calypso ex Odyssea Homerica notissimæ sunt, ad quas Ulysses appulsus dicitur, &c. De Circe quidem Solis filia ad principium 7. Æneid. plura videbis. Ipsâ autem, autore Hesiodo, Oceani & Tethyos, aut, Homero judice, Atlantis filia, insulam à se denominatā, mari Jonio remotæ, ad quam Ulyss, ut à Circe discesser

naufragus pervênit, & amatoria illectus, septem annos permansit, vixq; divelli potuit. *Philtra* autem dicuntur, quia Philos amator dicitur, pocula, aut carmina, aut alia ad amorem inducentia. *Philtra.*

Quæ Styx?] infernalis palus à tristitia dicta. *Phlegethon*] fluvius ab ardore denominatus. *Phlegethon.*

Erinnys] dicitur furia. *Num*] id est, nunquid, *natura nocens*] Physicè hoc dicit. Nam virtutes naturales, deos dicebant. Unde Plinius lib. 2. naturalis hist. *Fragilis & laboriosa mortalitas in partes ista digessit, fragilitatis suæ memor, ut portionibus quisque coleret, quo maximè indigeret, &c.* Vim ergò amoris, Cupidinem genere masculino, quia deum, dicebant. *Quæ tibi nascenti luxerunt sydera?*] iterum fatale putat. Vide ubi de fato loquuti sumus. *Cœtum desuit*] id est, benigna influentia cœli. *Doctus erat*] Quemvis ergò sui temporis doctum dicet, secutus maronem in Daphnide. *Mors immatura*] id est, ante maturitatem veniens. Idenim dicitur immaturum, quod nondum est maturum. Præcox autē, quod ante tempus maturum: quasi præcoctum & præcoquum. *Illud autem* (inquit Quintilianus) *præcox ingenium haud temerè ad senem pervenit: quia præcoci ingenio præditi, aut citò moriuntur, aut studia deserunt.* *Immaturus.* *Præcox.*

Digni eratis hederæ] quibus coronantur poëtæ, eò quòd sunt in cutela Liberi patris, qui eis coronatus ex India rediit. Horatius: *Me doctarum hederæ præmia frontium; Dis miscent superis.* Persius; *Quorum imagines lambunt hederæ sequaces.* Iuven. *Ut dignus venias hederis, & imagine macra.* Virg. in Bucol. *Alij, hunc fine tempora circum Inter victrices hederam tibi serpere lauros.* Et iterum: *Hedera crescentem ornate poëtam.* *Hedera.*

Digne Parnassi lauro] i. In Parnasso monte Phocidis Bœotiam versus Musis & Apollini sacro, nascente. Est ergò Parnassis Patronymicū à patria sumptū. Sed hīc pro nomine patrio ponitur, quasi sit Parnassica. *Nec melius cecinit pugnas*] ut in Æn. *Et agrorū cultus*] ut in Geor. *Et pascua*] i. pastores, ut in Bucol. Nam etiam pascua in Geor. dicit. *Noster*] id est, nostras; hoc est, Mantuanus. *Tityrus*] id est, Virgilius, qui se per Tityrū in primo Bucolico carmine *Parnassi. Parnassius.*

significavit. *A magno Alexi*] id est, Augusto. *Præcox sollertia*] quia ante barbam. *Et specimen tulerat*] scilicet præ te, aut *abstuleras specimen*], i. ornamentum. *Non vulgare*] id est, egregium. *Cum Nymphis flevêre.* Sic Maro de Daphnide in Daphnide. *Ut Thracius Hebrus*] scilicet fluvius. *Orphea*] scilicet flevit, ut quarto Georgicorum innuit poëta. *Ut Daphnim*] de quo in Bucolicis Virgilius latè; *Spargite pastores*] Sic in Daphnide; *Spargite humi folia, inducite fontibus umbras Pastores; mandat fieri sibi talia Daphnis; Et tumulum facite.* Et hæc pro Epicedio sunt, quod canitur ante inhumationem. Sequentia, Epitaphii, quod post inhumationem canitur, vicem habent. *Tu tamen arva tenes*] Hoc quidem videtur minùs quadrare superioribus. Nam cùm furor & amentia, atque impietas in superos, & vilipensio legum in Amyata fuerit; & ità mortuum, nec pœnituisse significaverit; non videtur congruè dicere, *Et altum incolis Elysium*] id est, paradisum. Sed purgari potest, tum quòd pastoribus hæc dicuntur, tum quòd asserendo Elysium incolere, tacitè pœnitentiam egisse significat. *Cernebam insomnia*] Phantasmata nocturna, quasi futuræ lacrymationis prognostica; idq; ex superstitione rustica. *Vicinos nunciat imbres*] Georgicorum primo; *Sol quoq; & exoriens, & quum se condet in undas, Signa dabit: solem certissima signa sequuntur, &c.* Sed illic de ortu dicit, quod hic de occasu. Addit enim;

Ille ubi nascentem maculis violaverit ortum,
Conditus in nubem, medioq; refulserit orbe,
Suspecti tibi sint imbres.

Cogere, & ad caulas] id est, ovilia. Virgilius in Sileno; *Cogere donec oves stabulis, numerumq; referre Iussit.* *Tempus cogere*] pro cogendi, Græca loquutio, ut;

Et jam tempus, equum fumantia solvere colla.

Hebrus.

Insomnia.

De natura mulierum, inscripta ALPHUS.

JOANN. MURMELII argumentum.

Amissum memorat caprum, puerique furorem
Janus, & ingenium notat hinc Alphus muliebre.

Alphus & Janus.

Ane, caper (video) macer est tuus: esse solebat
Acer, & elatis in cœlum cornibus ire.
Nunc dejectus humi, flaccis piger auribus herbam
Olfacit, & summis attingit gramina labris.
Janus. *Languet, & ex isto languore facetia surgit:*
Qua, quoties memini, risum ciet; edita nondum est;
Edita cùm fuerit, totus mirabitur orbis.
Alph. *Jane soles narrare sales lepidissimè, & ore*
Suaviloquo; dic ergò tuus cur langueat hircus.
Janus. *Res non ficta, deus testis, sed facta recenter;*
At dulce id facinus non est narrabile gratis.
Quid pretii speravi licet? quæ dona reporto?
Alph. *Jane, ubi congessit nidos Philomena, docebo.*
Janus. *Qui leviter spondet, promisso eludit inani.*
Alph. *Qui non credit, inops fidei; sed pignore tutum*
Te faciam, duo tela meâ dep[r]ome pharetrâ.

Jane, caper] Principium hujus Eclogæ ex macie capri aptæ occasionē faceræ narrationis de pastore mercenario, qui captus amore puellæ, in foveam feris positam incidit: ubi inventus & à vicinis rusticis extractus, furorē moris non destituit; occasione cujus, graphicè mulierū ingenia describuntur. *Macer est*, qui *solebat esse acer, & elatis, &c.* Unde quod in Hecyra de hominibus dicitur, etiam quibusdam bellua competit; *Profectò hoc sic est, ut puto; omnibus nobis ut res dant sese, ità magni atque humiles sumus. Flaccis auribus*] id est, auriculis laxis & pendentibus, quia mollibus. *Herbam olfacit*] id morbi indicium est; *Risum ciet*] id est, excitat, à *cieo* secundæ conjugationis; est enim præsentis temporis. *Totus mirabitur orbis*] Rusticâ jactantiâ & garrulitate hoc dicit;

nam si ex persona poëtæ dicatur, verè illi dici posset, *Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus.* Quid enim mirum, si rusticus imprudens in foveam cecidit? *Jane soles narrare fabas*] id est, non insulsos apologos. *Ubi congessit*] Latinius Maro: *Namq; notavi, Ipse locum, aëriæ quò congessere palumbes.* Nam quæ ferre aut tendere ad locum significant, ut *convenio, confluo, congero*, adverbium ad locum desiderant, & non in loco; Potest tamen dici. *Ubi congessit*] id est, concinnavit & constituxit, postquam allata fuit materies. *Qui leviter spondet*] proverbiale est: nam ferè usu venit, ut, qui citò promittunt, difficulter promissa exhibeant, & è converso. *Qui non credit*] Alio proverbio ex arte Rhetorica respondet: *Qui non credit, inops est fidei*; quia qualis quisque est, talem judicat quemlibet: & ità, qui fidus non est, neminem fidum existimat. *Deprome*] id est, eximе. *Duo tela*] id est, duo spicula, aut duas sagittas, quæ sunt pastoribus apta. Virg.

Cùm Daphnidis arcum Fregisti & calamos.

Jan. *Incipiam, Nymphæ Parnassides, ora movete,*
Et memorate mei dira infortunia capri,
Ac Philomenæos Alpho concedite nidos.
Conductus mercede puer, præfectus ovili,
Assiduè pascebat oves, caprum atq; capellas.
Servitium nobis pueri fuit utile, donec
Virgine conspectâ, quæ tum hùc veniebat aquatum,
Tabuit: ex illo vecors jam tempore factus,
Frigidius curare gregem, contemnere caulas
Cœpit, & exhausto subvertere sumcta cerebro.
Quum sopitus erat, poterat vigil esse videri
Nugabatur enim quando vigilabat, inerti
Corporis officio, solvebat somnia mentes
Hunc ergo in saltu ludens per cornua caprum
Viminibus validis inter dumeta ligârat,
(Quarta dies hodie) tentans an vincula possit
Vincere cervices, ac præduræ robore frontis.
Quæsitum interea nidos nemus omne pererrat,
Corda subit virgo, dilecta recogitat ora;
Ora, sinus, & quæ furi pudor, omnia volvit.

Telum

Lux fugit interea, capri redit immemor, altâ
Nocte recordatus surgit, pavidusq́ per umbras
Dum graditur, ruit in foveam, quæ fronde saligná
Captandis obducta feris & stramine sterno,
Instar erat putei fundo irremeabilis alto.
Est caper in vinclis, puer est in carcere, pastor
Nullus oves curat: & jam tertia tuxerat hora.
Miror, oves refero ad numero: cuprumq́ requirens,
Obstupeo; puerum clamo, magalia lustro.
Vera loquar: magicis nè fortè liquoribus unctus,
Extimui, ascenso migrâsset in aëra capro:
Namq́ striges tali fama est ope, nocte vagantes,
Ad quædam longinqua procul convivia ferri.
Attonitus tandem pecudes ad pascua duco,
Dumq́ nemus subeo medicum mecum, ecce, per umbras,
Ecce, procul caper in dumis strepit atque reluctans
Cornibus adversis contra sua vincula pugnat.

Incipiam] Sic Æneïdos secundo, *Incipiam: Fracti bello*, &c. *Nymphæ Parnassides*] id est, Musæ Parnassum frequentare solitæ. *Ora movete*] Virg. *Pandite nunc Helicona deæ, cantusq́ movete.* Sed quia præcipitur ab Hor. in arte, *Nec deus intersit, nisi dignus vindice nodus Inciderit*; videbitur quibusdam non apta invocatio, quia non debet deus invocari aut induci ad difficultatem dissolvendam, nisi res tanta sit, ut opibus humanis fieri aut geri nequeat. Verùm poëtæ aliquando ridiculè, aliquando juxta æstimationem invocantis invocationem faciunt: Unde Juvenal. describpturus Rhombum, dicit Satyrâ quartâ, *Incipe Calliope, licet hic considere, non est Cantandum, res vera agitur: narrate puellæ Pierides: prosit mihi vos dixisse puellas.* Hoc autem ridiculè dicit: hîc verò loquitur rusticus, cui quæ dicturus est res summâ difficultatem habere visa est. Unde prius dixit, *Totas mirabitur orbis. Philomenæos*] quos Philomena congessit. *Conductus*] ergò mercenarius. *Servitium*] id est, famulatus. *Tabuit*] i. lentâ trabe exhaustus est. *Vecors*, i. pravi, aut perversi cordis. *Frigidius*] i. negligentius, sicut in re diligenti dicit per contrarium Maro, *Fervet opus. Exhausto cerebro*] nimiâ

Servitium. Tabescere.

Exhaustus.

Sopitus. animiâ solicitudine effœto. *Quum sopitus erat*] id est somno obrutus, *poterat videri esse vigil. Nugabatur* enim id est, secum inaniter loquebatur, Hor. *Nescio quid meditans nugarum.* Persius: *Nugari solitos. Ludens*] id est, a *Tentans.* ludum, ut curam animi premeret. *In saltu*] in pascuis ub pecudes saliunt. *Tentans*] id est, periculum faciens. *Quæsitum perrrat*] id est, perrrando it quæsitum; non enim *Saligna.* construitur prius supinum sine motu, saltem latense. *E quæ fari pudor*] scilicet *est*: id est, gremium; & infra gre *Obducta.* mium pudenda. *Fronde saligna*] id est, salicum soli *Obducta*] id est, obstructa in superficie. *Captandis feris* id est, ad captandas feras. *Jam tertia luxerat hora*] scili *Refero.* cet posterioris diei. *Refero*] Recenseo, aut separo. *Ma Megalia.* galia] id est, casas, & tuguria. *Striges*] sortilegæ, & ma gicis utentes. *Ad quædam longinqua*] Id enim sibi per suadent dæmonibus illusæ. *Ecce*] quasi diceret, Præte spem.

Terruit incautum subitò feralis imago,
Et nil tale ratum; firmato pectore tandem,
Nosco animal; subiensq́, rubos, seco vincula runcâ,
Serò domum rediens, video per pascua longè
Turbam exultantem risu juveniliter alto.
Ut propè constitimus, meq́, agnovêre, salutant,
Et, Tuus, ecce, aiunt, puer hic, ô Jane, luporum
Erutus è fovea, dum nocte perambulat agres,
Incidit in casses. Et sic inventus uterq́,
Et caper, & pastor. Caper hæc incommoda passus
Languet adhuc: puer imprudens, insanior hirco est.
Virgo superbivit mox, ut se audivit amari;
Et pueri simulans curam ignorare, pudorem
Fingit, ut ad formam faciat pudor, ora sinumq́,
Ornat, & in terram versis incedit ocellis,
Callida vulpinâ rem simplicitate gubernat.
Hæc studia, hi casses, hæc sunt mulieribus arma.
Ille suâ sperans Galateâ aliquando potiri,
Contempt â mercede, suos sectatur amores.
Propterea plaustro, sivâ, bobusq́, relictis,
Ad pastoritios opus redeo: subjecta furori

Ista juventutis levitas rursùs omnia vexat.
Terruit incautum] Rem prosequitur. *Feralis*] id est, ter- *Feralis.*
ribilis ut fera; id est, mors. Nam si dicatur *imago feralis*, id est, ipsius feræ, non videtur ratio carminis stare: nam *fera* primam corripit, *feralis* producit. Æneïdos quarto: *Solaq; culminibus ferali carmine bubo. Incautè Et nil tale ratum. Firmato pectore tandem, nosco animal*] scilicet ubi propiùs accesseram. *Seco*] .i. abrumpo vincula quibus in vepribus alligatus erat. *Incidit in casses*] in foveam, *Cassis.*
in laqueos. Ovidius: *Incidit in casses præda petita meos. Vergo superbivit*] Principium principalis narrationis. *Et pueri simulans curam ignorare*] Non simulans curam, sed dissimulans se ignorare curam, scilicet amorum. Nam simulamus, id quod non est, esse: dissimulamus, id *Simulare.*
quod est, non esse. *Pudorem fingit*] id est, simular, & *Dissimul.*
fallaciter præ se fert. *Ora sinumq;*] in quibus est muliebris species. *In terrâ versis*] id enim pudicas decet. Unde Æneïd. primo, *Tum breviter Dido vultu demissa profatur. Hæc sunt mulieribus arma*] *Mulieribus* naturâ antepenultimam corripit, sed necessitate producit. Lucanus: *siqua deûm soboles, siqua est mulieris origo: Sub Galatea*] puella lactea, sed rustica. Unde Maro, *Namq; (fatebor e- Galatea.*
nim) dum me Galatea tenebat, Nec spes libertatis erat, nec cura peculi. *Contemptâ mercede*] scilicet quam à Jano acceperat. *Ista*] scilicet vilis. *Levitas*] .i. inconstantia *Levitas.*
propter amores & leves mores.

Alph. *Quod negquit ingenium, casus facit: ô stupor! ô sors*
Ingeniosa! ô res risu celebranda bimestri!
Jane, fides servanda, tibi Philomena laborat.
Sed quod tam vafro memoras de virginis astu,
Rettulit in mentem, quæ psallere sæpe solebat
Carmina famineis olim de fraudibus Umber.

Janus. *Dic, Umbri, dic, si quid habes, meditare parumper*
Et verba & numeros; Umbri est memorabile carmen.

Alph. *Est, ut ais, sed non gratis memorabile carmen.*
Quas referes grates? & quid mercedis habebo?

Janus. *Accipe, promissis absolvo, & spicula reddo.*

Alph. *Dum vado ad ventrem post hæc carcera levandum,*

Janus,

Jane, meum tu cege pecus, nè vitibus obsit.
Janus. *O aries, aries, quò tortis cornibus atrum*
Dæmona præsentas, semper vineta subintrans;
Non sapies, donec fossâ tibi lumina fronte
Eruero. Non sunt porrecta in jugera centum
Pascua sat, nisi pampineos populerus & agros?
Quod nequit ingenium, casus facit] Interloquitur Alphus nè unius sermo fastidio sit. Sensus autem est, Multa quæ per ingeniũ excogitare nequeas, casu in mentẽ veniunt.

Bimestri. *Risu bimestri*] .i. duos menses durante. *Tibi Philomena laborat*] .i. nidificat. Unde Maro, *Sic vos non vobis nidificatis aves.*

Umber. *Fœmineis de fraudibus Umber*] homo ex Umbria. Sunt qui Antonium Campanũ intelligant. *Dic, Umbri*] Ordo est, *Dic, dic*, inquam, *si quid habes Umbri*] .i. de Umbro aut de carminibus ejus. Virg. *Quin age, si quid habes, in me mora non erit ulla.* Et iterum: *Si quos aut Phyllidis ignes, Aut Alconis habes laudes, aut jurgia Codri.*

Meditari. *Meditare*] exerce, experire. Virg, *Sylvestrem tenui musam meditaris avenâ. Et verba & numeros*] Idem: *Numeros memini, si verba tenerem. Non gratis*] .i. non sine mercede. *Promissis*] sc. Philomenæ pullis. *Et spicula*] .i. sagittas. *Dum vado ad ventrem*] Hoc profectò nimis rusticè, tametsi rustico congruit; facit tamen poëta ad exprimendũ morem rusticũ. *Tu cege*] .i. compelle in unum nè divagetur. Virg. *Tityre cege pecus, Nè vitibus obsit*] de pascendo pampinos, aut uvas decutiendo. *O aries, aries*] Alloquutio rustica ad pecus. Sic Maro ad arbores: *Et vos ô lauri carpã, & te proxima myrte, Sic positæ quoniam suaves miscetis odores.* Non abjicitur autem, nec corripitur, *ô*, quia vox monosyllaba in principio carminis posita. *Atrũ Dæmona*] .i. spiritum malè callidum, qui, cùm pingi verè non possit, cornutus tamen pingitur. *Non sapies*] .i. non eris sapiens & fugitans malorum, *donec ego eruero tibi lumina*] .i. oculos, & hoc

Lumina. Populare. *fronte fossâ*] .i. perforatâ & excavatâ, evulsis oculis. *Populerus*] .i. depræderis, spolies. *Et*] .i. etiam. *Agros pampineos*] .i. vineas, in quibus vites sunt, quarum frondes pampinos vocamus. Dicitur etiã *popula*: Virg. in Æneid. *Non nos aut Libycos ferro populare penates Venimus, &c.*

Alph.

Alph. *Jane, recordatus redeo; sed plurima forsan*
Nondū nota tibi referam; cognoverat Umber
Omnia, quæ fas est homini perdiscere; cœlos,
Sydera, tellurem, ventos, mare, flumina, fontes.
Viderat & Rhodopen, atq; alta Ceraunia, & Ossam,
Gallica regna, Ararim, Rhodanū, Tiberimq;, Padumq;;
Attica Romanis referebat carmina verbis,
Ore utroq; potens, & linguā primus utraq;.
Hunc unum nobis invidit Græcia, & ipsi
Arcades, & Thracum saltus, & Thessala Tempe.
Si quid erit quod fortè velis tibi notius esse,
Candidus, illius semper documenta secutus,
Non procul hinc; hæc ille tenet, nos ille docebit.
Sed jam septiformem statu experiamur avenam.
Ante tamen Nymphæ, precor, ut Libethrides adsint;
Præsertim quæ plus meminisse Polymnia fertur.

Jane, &c.] Purgatâ alvo redit ad narrationem. *Viderat*] Hac Periphrasi videtur Gregor. Tifernatem dicere, qui eâ tempestate vixerat. Nam κατοπτεύω significat vigilo: vigilantis est autem multa videre. *Viderat & Rhodopen*] id est, Thraciam, ubi Rhodope mons est; *Rhodope.* *atq; alta Ceraunia*] montes Epiri à fulminibus dicti. *Ceraunia.* *Et Ossam*] montem Thessaliæ. *Ararim*] qui à Lugdunensibus nunc *Sogona* dicitur. Uterque autem, tam Arar seu Araris, quam Rhodanus, Lugdunū confluit, ad cujus confluentem erat olim illa ara de qua Juv. *Aut Lugdunensem Rhetor dicturus ad aram.* *Tyberim*] fluvium Hetruriæ, qui Romam perfluit. *Padum*] fluviorum regem in Italia, in mare Adriaticum ex Alpibus inferioribus incidentem. Unde Homerus Eridanum, qui & Padus dicitur, ex inferis ad superos tendere dicit. *Attica*] .i. Græca, & potissimùm Attica, quia Attica lingua è quinq; Græcorū linguis cultissima est. *Romanis*], .i. Latinis verbis; nam aliter ea non intellexisset rusticus. *Ore utroq;*] & Græco sermone & Latino. *Et primus*] .i. peritissimus utrâq; linguâ. *Hunc unum nobis invidit Græcia*] id est, invidè nobis esse conspexit, cùm similem non haberet; quod in vita Antonii Campani etiam de Turcis *Ossa.* *Arara.* *Tyberis.* *Padus.*

com-

commemorantis verùm hîc Tifernatem intelligam. *Et ipſi Arcades*] ipſi emphaſim habet, quaſi dicat peritiſſimi muſici, *Et cantare pares & reſpondere parati. Et Thracum ſatus*] ubi Orpheus, Amphion, aliſq; complures verſati ſunt vates. *Et Tempe*].i. amœniſſima loca Theſſaliæ, quibus etiam muſicus chorus verſatus eſt. *Candidus, illum &c.*]Per *Candidum* credo poëtam intelligi, cujus exterior veſtis, ut Carmelitis cæteris, & mens ferè candida eſt. *Hæc*] .i. documenta Umbri. *Sed jam ſeptiformem*] .i. ſeptem foramina habentem. Virg. *Eſt mihi diſparibus ſeptem compacta cicutis Fiſtula. libethrides nymphæ*].i Muſæ, aut Libethrum, locum quendam in Thracia, aut Libethram montem in Magneſia regione Theſſaliæ adjuncta incolentes. Maro: *Nymphæ noſter amor Libethrides, &c. præſertim quæ plus*] ſubaudi, cæteris; alioqui dixiſſet, plurimum. *Polymnia*] ἀ πολὺ, .i. multum, & μνήμη, .i. memoria, cujus filiæ Muſæ ſunt. Dicitur etiam *Polyhymnia*, .i. multorum hymnorum, ſeu laudum. Hor. *Nec Polyhymniæ Lesboum refugit tendere barbiton*,

Fœminetum ſervile genus, crudele, ſuperbum,
Lege, modo, ratione caret: confinia recti
Negligit, extremùm gaudet, facit omnia voto
Præcipiti, vel lenta jacet, vel concitâ currit
Fœmina: ſemper hyems, atq; intractabile frigus,
Aut canis ardentes contriſtat ſydere terras:
Temperiem nunquam, nunquam mediocria curat;
Vel te ardenter amat, vel te capitaliter odit.
Si gravis eſt, mœret torvo nimis hernica vultu.
Si ſtudeat comis fieri, gravitate remiſſâ
Fit levis; erumpit blando laſcivia riſu,
Et lepor in molli radiat meretricius ore.
Flet, videt, ſapit, inſanit, formidat, & audet,
Vult, non vult, ſecumq; ſibi contraria pugnat,
Mobilis, inconſtans, vaga, garrula, vana, bilinguis,
Imperioſa, minax, indignabunda, cruenta,
Improba, avara, rapax, querula, invida, credula, mendax,
Impatiens, oneroſa, bibax, temeraria, mordax,
Ambitioſa, levis, maga, lena, ſuperſtitioſa,

Deſidi-

Tempe.

Septiformem.

Libethrides.

Polymnia.

Desidiosa, vorax, gulæ studiosa, palatum
Docta, salax, potulans, & dedita mollitiei,
Dedita blanditiis, curandæ dedita formæ;
Iræ odiique tenax, in idonea tempora differt
Ulciscendi animos, infida, ingrata, maligna,
Impetuosa, audax, fera, litigiosa, rebellis,
Exprobrat, excusat tragicè sua crimina voce.
Murmurat, accendit rixas, nil fœdera pendit.
Ridet amicitias, curat sua commoda tantùm,
Ludit, adulatur, defert, sale mordet amaro,
Seminat in vulgus nugas, auditaque linguâ
Auget, & ex humili tumulo producit Olympum:
Dissimulat, simulat, dolissima fingere causas,
Ordiriq; dolos, fraudique accommodat ora
Ora omnes facili cessus imitantia motu.

Lumineum servile genus] Multa in muliebrem sexum sercilioſè dicuntur, quæ omnia in malas dici possunt: ed rarissimæ sunt bonæ secundum Lucilium, qui dicit, *Heu! facul est homini inventu bona femina nusquam*: ubi *acul*, pro *facile* antiquè dixit. Et Susarion Megarensis, anquæ comœdiæ princeps: *Audite populus, Susarion hæc icit filius Phyllini Megarensis tripodiscius; Malum sunt ulieres: sed tamen, O populares, non est invenire domum ue malo.* Multa tamen etiam in sanctis litteris in borum commendationem dicuntur. *Sed mulierem fortem uis inveniet? Modo*] i. moderatione, de qua Hor. 1. Ser. *Est modus in rebus, sunt certi denique fines, Quos ultra citraque nequit consistere rectum. Extremis gaudet*] quæ ampo mala sunt, quia uni virtuti duo vitia opponuntur; alterum per abundantiam, alterum per defectū peccans. *Aut canis*] id est, canicula, aut *Sirius. Odit*] præteriti est emporis, & ità producitur; nec reperies apud idoneos *odio*, nisi semel in Cicerone *odiat: Nimis hernica*] id est, spera, ut Hernici montes in Italia asperrimi. *Gravitate emissâ, fit levis*] quia *Dum vitant stulti vitia, in contraia currunt. Ducit enim in vitium vitii fuga, si caret arem. Lepor meretricius*] id est, suaviloquium, & blanditiæ meretricibus dignæ. *Sibi contraria*] .i. inconstans, unde

Facul.

Modus.

Canis.

Hernica.

unde addit, *Mobilis, inconstans*] Æn. 4. *varium*
Imperiosus. *mutabile semper Fœmina. Imperiosa*] .i. affectatrix i
Indignabun- perii. *Indignabunda*] fastidiens frequenter, *Cruenta*] cr
dus. oris & sanguinis appetens, & maximè, ut Juv. docet, vi
Cruentus. dictæ. *Improba*] .i. improbanda. *Avara*] quia rapax,
Improbus. tamen inutiliter expendit. Juv. *Prodiga non sentit pe*
Avarus. *untè fœmina census : Ac velut exhaustâ redivivus pul*
let arcâ Nummus, & è pleno semper tollatur acervo, N
unquam reputat quanti sibi gaudia constent. Rapax] cu
ut expendat. *Querula*] quia, ut dicit Juven. *Aut odit p*
Maga. *eros, aut fictâ pellice plorat. Maga*] .i. sortilega, magi
arti intendens, ut Juv. docet: *Hic magicos affert cant*
Lena. *hic Thessala vendit Philtra, quibus valeant mentem vexa*
mariti. Lena] etiam filiarum venditrix. Juven. *Scili*
expectas ut tradat mater honestos, Aut alios mores qui
quos habet; utile porrò Filiolam turpi vetulæ produc
turpem. Superstitiosa] quod idem Juven. sexto docet,
Garr. cætera ferè quæ hîc habentur. *Garra*] sic & alii Chr
stiani poëtæ, sed garreo primam producit. Satyr. *Occ*
Salax. *tus garreo pultes. Palatum docta*] .i. delicata. *Salax*]
luxuriosa. *Tragicâ voce*] .i. quali utuntur tragici de
infortunia regum lamentantur. *Litigiosa*] quia nul
ferè causa est, in qua non fœmina litem moverit. Ni
.i. nihil pendit fœdera. *Ludit*] .i. illud it. *Defert*] .i. clà
diffamat, & crimen occultum pandit. *Sale amaro*] .i. cu
lidâ reprehensione. *Seminat*] .i. dispergit in vulgus. *Ni*
gas] .i. res frivolas. *Ex humili tumulo producit Olympu*
.i. nil sibi non promittit posse officere. *Ora omnes*] Ord
Accommodat, inquam, ora imitantia facili motu. *omn*
casus] .i. eventa omnia; hoc est, scit se accommodare re
bus, & ridere cum ridentibus, & flere cum flentibu
imò interdum utrumque simul.

Non potes insidias evadere, non potes æstum
Vincere; tantæ artes, solertia tanta nocendi.
Et, quanquã videas oculis præsentibus, audet
Excusare nefas; potis est eludere sensus
Sedulitate animi; nihil est, quod credere possis;
Et nihil est quod non, si vult, te credere cogat.

His facient exempla fidem, Quæ crimina non sunt
Fœminea tentata manu? Dedit hostibus arcem,
Decepta ornatu brachii Tarpeia sinistri.
Sævit in natos manibus Medea cruentis.
Tyndaris Ægeum oneravit navibus undas.
Scylla hostem sequitur, patri furata capillum.
Fratrem Biblis amat, subiit se Myrrha parentis
Concubitu nati longæva Semiramis ardet.
Causa necis vati conjux fuit Amphiarao.
Occidêre viros nocturnis Belides armis.
Orphea membratim Cicones secuêre poëtam.
Cognita luxuriæ petulantia Pasiphaëæ.
Phædra pudicitiam contra crudeliter ausa est.
Decepit Judæa virum Rebecca, suámq;
Progeniem, velans hirsuto guttura tergo.
Porrigit Alcidæ conjux fatale venenum.
Decipit Hippodame patrem. Lavinia troas
Implicet ancipiti bello. Erycis Achillem
Depulit è castris demens Chryseïde factus
Fulminat Atrides & sentit Apollinis iras.
Eva genus nostrum felicibus expulit arvis.

Non potes] Eandem rem prosequitur. *Astum*] id est, astutiam. *Nihil est quod credere possis*] quia *Et quamquam videas oculis, &c.* Juven—— *nihil est audacius illis deprensis, iram atque animos à crimine sumunt.*——*Quæ crimina non sunt Fœminea tentata manu?*] Quasi dicat, nulla non sunt, & id omnia sunt. *Tarpeia*] virgo quæ ut armillas, quas in brachiis hostium vidit, haberet, tradidit illis arcem Capitolinam: unde armis brachiorum obruta interiit. Dicitur autem hîc *brachi*] pro *brachii*: quia aliter versus non staret. *Sævit in natos*] Virg. *Sævus amor docuit natorum sanguine matrem Commaculare manus*: nam Medea à Jasone spreta, omnes communes liberos præter Thessalum trucidavit. *Tyndaris*] id est, Helena Tyndari (ut putabatur) filia, à paride rapta, aut ipsum sequuta; mille carinis à Græcis repetita est. *Scylla*] Nisi Megarensium regis filia, abscisso purpureo capillo, quem pater sacratum habuit, ad Minoa hostem per-

Astus.

Tyndaris.

Scylla.

Biblis. pertulit. *Biblis*] ut Ovid. Met. 9. docet, exardet amore C
ni fratris: à quo spreta, in fontē sui nominis conversa
Myrrha. *Subicit se Myrrha parenti*] scil. Cinyræ: de quo li. 10. M
quæ etiam in Myrrham arborē illic conversa dicitur. E
autem in verbo *subicit*, Syncope. Nam si (ut debet) *subjic*
scriberetur, esset positio brevis. Fecerunt tamen id al
Semiramis. quoque. *Semiramis*] regina Babyloniæ, & regni Assyr
orū moderatrix, exarsit amore Nini filii, quem diu simu
laverat, ut Just. docet lib. 1. *Causa necis vati conjux fui*
i.e. Eriphile. De quā in Thebaïde Statii multa legūtur
Belides. *Belides*] Beli neptes, filiæ Danai fratris Ægypti regis, qu
quinquaginta nupserunt totidem patruelibus, id est, pa
trui Ægypti filiis, coactæ ab eo: sed à patre, qui ab ora
culo habuit sibi cavendum à tali genero, persuasæ, pri
mâ nocte omnes maritos suos interfecerunt præter Hy
permnestram, quæ Lynceū pepercit, à quo Danaus ob
truncatus. *Cicones*] Mulieres Thraciæ, ut autor est Vir. in
Cicones. Pasiphaes. fine Georg. *Pasiphaë*] uxor Minoïs regis Cretensium
amore tauri incensa, se in ligneam vaccam à Dædalo ef
fictam includi fecit; sic cum tauro concumbens, & poste
cum Minoë, Minotaurum genuit. Ordo est: *petulanti*
luxuriæ Pasiphaëæ] i.e. ipsius Pasiphaës, scil. *est cognita*
Phædra] Pasiphaës & Minoïs filia, Hippolytum privignū
cui desponsata, sed non tradita à Theseo fuerat, inter
pellavit de stupro. At cùm ille renueret, ne patri injū
rius sit, detulit apud patrem; quasi ille interpellâsset ip
sam; unde credulus pater, à Neptuno sive à patre Æge
impetrat, ut à Phocis marinis belluis equi Hippolyti i
Hippolytus. furorem versi, ipsum dissolverent: unde Hippolytus a
ἵππος, quod est equus & equa, & λύω, id est, dissolvo, dictu
præsagio quodam videtur; nam ab Hippolyte matre i
Rebecca. nomen priùs habere potuit. *Decepit Judæa Rebecca v*
rum] scilicet, Isaacum cujus oculi caligaverant. *Suam*
que progeniem] id est, filium chariorem Jacob, *Velans hi*
cino tergo] id est, pellibus hircorum aut caprorum, ut pi
losus perciperetur, ut erat Esau. *Conjux*] scilicet, Deïani
Deianira. Alcidæ. ra. *Fatale venenum*] id est, tunicam sanguine venenat
Nessi intinctam dedit, *Alcidæ*] id est, Herculi Alcei n
pot

ri putativo: Nam Amphitryonides dicitur cùm Jovis fit
ius. *Hippodamia*] Oenomai Helidis & Pisæ regis filia, *Hippodamia.*
trem decepit, quia Pelopi in patris perniciem nupsit.
rat enim in fatis tunc patrem decessurum, quando illa
beret; nupsit autem superata in curuli certamine,
lo tamen Myrtili aurigæ. Dicitur etiam Hippodamia,
asi equorum domitrix. *Lavinia*] filia Latini, Turno *Laviniæ*
sponsata a matre Amata, & Æneæ per oracula & pa-
is assensum. Trojanis multis exitii causa fuit. *Bryseis*] *Bryseis.*
æ Achilli forte obvenerat; cùm abductâ Chryseide,
æ Agamemnoni obvenerat, hanc Agamemnon vi ab-
lisset, effecit ut Achilles iratus armis abstineret, & mul-
Græcorum ineerimi sineret, donec Patroeli amici ne-
u ulcisci vellet. *Atrides*] id est, Atrei filius, saltem pu- *Atrides.*
ivus, Agamēnon. *Fulminat*] id est, irâ & amore æstuat. *Fulminat.*
ens demens Chryseïde] id est, per amorem Chryseï- *Chryseïde.*
, filiæ Chrysæ sacerdotis Apollinis, qui cùm insulatus
exercitum Græcorum filiam expetitam venisset, nec
inuisset, sævâ pestilentiâ ab Apolline impetratâ, tan-
m eam abduxit. *Sentit ergò iras Apollinis*] i. pestem quâ
us exercitus mulctabatur. *Felicibus arvis*] paradiso.

Credite pastores, per rustica numina juro,
Pascua si gregibus vestris innoxia vultis,
Si vobis ovium cura est, si denique vobis
Grata quies, pax, vita; leves prohibete puellas,
Pellantur, procul vestris ab ovilibus omnes,
Thestylis, & Phyllis, Galatea, Neæra, Lycoris.
Dicite, Quæ tristem mulier descendit ad Orcum,
Unde rediit? potuit, si non malè sana fuisset,
Eurydice revehi per quas descenderat umbras;
Rapta sequi renuit sessam Proserpina matrem.
Ut pius Æneas rediit, remeavit & Orpheus,
Maximus Alcides, & Thesem, & duo fratres,
Unus equis, alter pugnis bonus atq; palæstrâ;
Ut noster Deus, unde salus & vita resurgit.
Hæc sunt, pastores, hæc sunt mysteria nobis
Advertenda; animi fugiunt obscœna virilet,
Luminaque loca delectant infamia mentes.

Vt semel in scopulos vento contortus, & undâ,
Nauta fois imeant is monstrare pericula nauis:
Sic senior longo fallax prudentior usu,
Præteritos meminit casus, aperítque futuri
Temporis eventus, vitæque pericula monstrat.
Si fugimus aquilam falica, si retia cervi,
Si signa lupum, si dama canem: mulebria cur non
Blandimenta fugæ, tantùm tibi noxia, pastor?

Credite pastores] Convertit sermonem ad pastores, quos docendi gratiâ hæc de feminis dixit. *Per rustica numina* id antiquè, nisi ad Deû & sanctos, quibus arva custodiunt, referamus. *Thestylis, &c.*] Harum enim meminit Virgil. in Bucol. dicens, *Thestylis & rapido fessis messoribus æstu, Alia serpyllumque herbas contundit olentes.* Item, *Iampridem à cunctis abducere Thestylis orat.* Item, *Phyllida mitte mihi, meus est natalis Iola: & Phyllida ante alias: nam me discedere flevit.* Item, *Malo me Galatea petit lasciva puella.* Et, *Hæc ades ô Galatea, &c.* Item, *Nec tam Deum fovet.* Item, *Tua cura Lycoris, Perque nivem, perque horrida castra secuta est. Dicite*] ingeniosa excogitatio *Rapta*] Raptæ leguntur mulieres ab inferis, & ferè redemptæ, sed non rediisse. *Eurydice*] Orphei conjux, cùm eam Aristæus pastor insequeretur, à serpente, qui in herbis delituit, extincta, ab Orpheo citharæ beneficio redempta ab inferis fuit, eâ lege, ut ea non respiceret, quod tamen fecit; unde reverti coacta est; quod quarto Georgicôn, ad finem graphicè describitur, & Boëtio non segniter. *Proserpina*] Cereris filia, à Plutone surrepta, & à Cerere matre inventa, redempta fuisset, nihil apud inferos gustâsset; sed granum pomi gustavit, ut non rediret. Unde Geo. 1. *Nec repetita sequi curat Proserpina matrem. Ite pios Æneas rediit*] postquam illuc, ad ejus Sibyllâ, patris videndi gratiâ descendisset, ut 6. Æneid. latè dicitur. *Remeavit & Orpheus*] relicta ramen conjuge. *Maximus Alcides*] id est, Hercules, ut Pirithoum redimeret. Virgil. *--Quid Theseus magnus? Quid memorem Alciden? & duo fratres, Unus equis*] scilicet, Castor: Nomen Virg. ponens nomen pro nomine, dixit, Dom[illegible]

Eurydice.

Proserpina.

Alcides.

Pollu[illegible]

Pollucu habenis. Alter pugnis] scilicet, Pollux. Fratres gemini in cœlum translati, ubi Geminos constituunt: signum tam latum, ut dum alterum occidis, alterum oriri incipiat; unde fabulæ locus est, ut alter mortalis, quippe à Tyndaro genitus, alter immortalis, ab Jove satus dicatur; sed mutuâ charitate ità devincti, ut immortalitatem communicarent, ut altero moriente, alter reviviscat. Unde sexto Æneidos: *Si fratrem Pollux alternâ morte redemit, Itq; redeq; viam toties.* Melius autem legitur *alter*, quàm *alius*: qui *alter* ac duobus, *alius* de pluribus dicitur. *Et nostri Dei*] Dominus noster Jesus Christus, qui descendit ad inferna, & tertio die resurrexit à mortuis. *Advertenda*] considerandæ. *Animi virilis fugiunt obscœna*] naturaliter quidem usu, adeò, ut qui non fugiunt, effœminati dicantur, aut muliebres. Unde est illud Ennii apud Ciceronem lib. 1. de officiis: *Vos etenim juvenes animos gerite mulierum, illæ, virgo viri. Fœmineas loca delectant insamia mentes*] id quidem de turpibus verum est. *Scio*] Vult sibi nec re experto fidem adhiberi, sicut nautis veteranis de periculis marinis creditur. *Fulicæ*] aves sunt marinæ. Dicit autem belluas prudentiores esse in fugiendis nocivis, ac insidiosis, quàm nos sumus.

Alter.

Alius.

Fulicæ.

Est in eis pietas crocodili, astutia hyænæ:
Cùm flet, & appellat te blandiùs, insidiatur.
Fœmineos pastor fugito (sunt vetita) vultus;
Non animis, non virtuti, non viribus ullis
Credito, non thypeo, cujus munimine Perseus
Vidit saxificæ colubros impunè Medusæ
Monstra peremerunt multi, domuêre gigantes,
Evertêre urbes, legem imposuêre marinis
Fluctibus, impetui fluviorum, & montibus asperis.
Quæ coronârunt multos certamina: sed qui
Cuncta subegerunt, sunt à muliere subacti.
Rex qui pastor erat, fundâ spolioq; leonis
Inclytus, & natus qui templa Sionia fecit
Primus, & excellens invicto robore Samson,
Fœmineum subiêre jugum: minùs officit ignis,
Ferrum minùs, rhomphæa minùs, minùs hasta, minùs mors:
Nec formæ contenta suæ splendore, decorum

Au-

Auget mille modis mulier; frontem ligat auro,
Purpurat arte genus, & collocat arte capillos:
Arte regit gressus, & lumina temperat arte.
Currit, ut in latebras ludens perducat amantem:
Vult dare, sed cupiens simplex & honesta videri,
Denegat, & pugnat; sed vult super omnia vinci:
Fœmina Cæciaco (res mira) simillima vento est,
Qui trahit, expellens mendaci nubila statu.

Crocodilus. *Est in eis pietas Crocodili*] Crocodilus, est animal terrestre, & aquatile; crescit ex minimo ad decem & septē & amplius cubitos: quibusdam Ægyptiorum Crocodili sacrosancti sunt: quibusdā non sunt, sed veluti hostes exagitantur. Unde Juven. *Crocodilon adorat Pars Hæc.* Est autem bellua hæc, quæ ova parit instar anserinorū, contra fugaces terribilis, contra insequentes autē fugax; hebetes oculos habet in aqua, extra aquā acerrimi visūs est, conspecto homine emittit lacrymas, mox appropinquantem devorat; unde factum est proverbium, *Lacrymæ Crocodili*, de his qui sub specie pietatis homines fallunt.

Hyæna. Graphicè ergò dicit, *Est in eis pietas Crocodili. Hyæna*] autē animal est in Africa præcipuè nascens, utramq; ei naturam esse nonnulli existimat, & alternis annis marem, alternis fœminam fieri. Hoc Aristoteles negat. Collū ei & juba continuata spinæ porrigitur; flectiq; nisi circumactu totius corporis non potest. Humanū sermonem inter pastorū stabula assimulare dicitur, nomēnq; alicujus discere, quem foras evocatum dilaceret; vomitionem etiā hominis imitari ad solicitandos canes, quos invadit. Solet præterea id animal sepulcra eruere, ut corpora inquirat: Hæc Sipontinus: ob quæ rectè dicitur, *astutia Hyænæ*.

Fidito. *Fidito*] .i. confidito. *Non clypeo*] scil. crystallino ipsius Palladis, cujus numine protectus Perseus Medusam interemit; ècujus sanguine natus fingitur Pegasus equus

Medusa. alatus. Erat autē Medusa una triū Gorgonū quæ unū habuisse oculum, quo vicissim uterentur, dicuntur; hoc est, unionē seu margaritā: erat autem pulcherrima; unde se inspicientes, in stuporē traxit, & ità in saxa vertere dicta est: Hanc enim visam Neptunus, ardens amore,

in

in templum usque Palladis insequutus, illic oppressit; unde irata dea, ipsius capillos, quibus ne Neptuno placuerat, in angues mutauit, deditq; ut omnes eā inspicientes, in lapides verterentur. Perseus autē dicitur Danaës Acrisii regis Argivorum filiæ, ab Jove oppressæ, filius. *Monstra premerunt multi*] ut Hercules, Theseus, Perseus. *Domuêre gigantes*] ut in dii bello giganteo, & Hercules Antæum in Libya, & Geryonē in Hispania, Cacū in Italia, & alios alibi. *Evertêre vrbes*] ut Scipio Carthaginem in Africa, & Numantiam in Hispania, Græci Trojam, & alii alias. *Legem imposuêre marinis Fluctibus*] ut Cæsar, & Augustus, Lucrino lacui: Xerxes, qui pontem super mare extruxit, & cùm dirutum videret, flagellis cædi jussit. *Et montibus asprīs*] ut idem Xerxes, qui Athon montē æquavit solo, & pro parte navigabilem fecit. Juv. *Velificatus Athos.* Dicitur autem *asprīs*, per Syncopen, pro *asperis*. *Sed qui Cuncta subegerunt*] Juv. Sat. 6. *Nunc patimur longæ pacis mala; sævior armis Luxuria incubuit, victumq; ulciscitur orbem. Rex qui pastor erat*] David, *fundâ*] quâ Goliah stravit. *Spolioq; leonis*] quem se adhuc pastorum interemisse dicit. *Et natus*] .i. filius ejus Solomon. *Qui templa Sionia*] id est, Hierosolymitana: Nam Sion principalis pars Hierosolymæ est. De his in libris Regum, & de Samsone lib. Jud. dicitur. *Rhombæa*] frames, quâ Angelus à Paradiso terruit Adam & Evam. Plebeii ac triviales sunt versiculi: *Adam, Samsonem, Lotb, Davidem, Solomonem, Fœmina decepit; Quis modò tutus erit? Frontem ligat auro*] quod crinale vocant; aut reticulo aureo, seu aurato. *Purpurat*] .i. purpureas facit, hoc est, rubicundas. *Arte*] scilicet fucatoriâ. *Lumina*] .i. oculos. *Currit, ut in latebras ludens perducat amantem*] Unde poëta, *Malo me Galatea petit lasciva puella Et fugit ad salices, & se cupit antè videri.* Aut ad eam respicit, de qua Prov. 7. mirum in modum graphicè loquitur Solomon: omitto verba, quia in manibus sunt. *Vult dare*] scil. stuprum, & copiam sui. *Sed vult super omnia vinci*] ut vim sibi illatam dicat. *Cæcaco vento*] Cæcias enim trahit ad se nubes, quas alii venti propellunt.

Quisquis es, (experto monco) tentare recusa
Dum licet, hæc fragilis quot habet fastidia sexus.
Immundũ naturâ animal, sed quæritur arte
Mundities; id luce opus est, ea somnia nocte,
Deglabrat, atq; lavat, pingit, striat, ungit & ornat:
Tota dolus, tota ars, tota bistrio, tota venenũ.
Consilio pecudis gerit omnia, labra movere
Discit, & inspecto vultũ componere vitro.
Discit blandiri, discit videre, vocari.
Incedens humeros, discit vibrare, natesq;.
Quid sibi vult nudũ pectus? quid aperta superne?
Rimula, quæ bifidam deducit in ubera vallem?
Nempe nihil nisi quò virus penetrabile sensũ
Plus premat, & Stygia rapiant præcordia flammæ.
Hi juvenum scopuli, Syrtes, Scyllæq; atq; Charybdes.
Hæ immundæ Phineæ volucres, quæ, ventre soluto,
Proluvie fœdâ thalamos, cœnacula, mensas,
Compita, templa, vias, agros, mare, flumina, montes
Incestare solent: hæ sunt Phorcynidas ore
Monstrifico, extremis Libyæ quæ in finibus olim
Aspectu mutare homines in saxa solebant.

Quisquis es (*experto monco*) Parentheſis eſt, *Tentare*] id eſt, attentare & periculum facere. *Recusa*] Ovid. *Dum licet, indigno subtrahe colla jugo.* Et iterum; *Principiis obsta: sero medicina paratur, Dum mala per longas invaluêre moras. Fastidia*] id eſt, ſuperbos contemptus. *Immundũ naturâ animal*] ſi animo vituperandi hoc diceret, ineptiret. Nam ſi naturâ immundæ, & cura ac arte mundæ ſunt, in hoc venient laudandæ, quòd arte naturâ corrigunt: verùm animo dehortandi ab earũ illecebris & fucatâ venuſtate, id dicit. *Id luce opus est*] id eſt, nihil aliud faciunt noctes & dies, ſive noctu & interdiu. *Deglabrat*] id eſt, lævem & glabram facit cutẽ, rugis & pilis amotis. *Striat*] in tricas colligit capillos. *Tota*] ſcilicet ea aut exiſtens dolus. *Tota bistrio*] ludicra, & ſcurrilis. *Tota venenũ*] quia utrũque videndo fœmina, & tactu inficit. Unde quidam, *Est tactu viscus mulier, visu basiliscus.* *Humeros discit vibrare*] id nimiùm petulantes facium,

quæ

quæ humeros agitant sicut in amplexu: natæ incestæ matres studeant esse demissis humeris. *Natesq.*] id est, clunes: Satyricus, *Tremulo descendunt clune cruentæ Rimulæ*] id est, fissura vestium in sinu inter mamillas. *Quæ bisidam*] .i. in binas partes divisam. *Virus*] .i. venenum, quo visa inficit. *Flamma Stygia*] .i. infernales: potius dixisse Phlegethontææ. *Præcordia.*] sunt tenues membranæ ellica est, quæ dicuntur affectionum, sive passionum sedes. *Hi juvenum scopuli Syrtes*] .i. brevia vada arenosa, in quæ qui inciderit, difficulter evadit. Allegoricè ergò summa pericula intelligit, sicut sunt Scylla & Charybdis, in mari Siculo. *Immunda Phinei volucres*] .i. Harpyæ, de quibus Æneid. 3 *Excipiunt Strophades, Graiis stant nomine dictæ Insulæ Ionio in magno quas dira Celæno, Harpyiæq; colunt aliæ, Phineia postquam Clausa domus, mensasq; metu liquere priores. Tristius haud illis monstrum, nec sævior ulla Pestis, & ira Deûm Stygiis sese extulit undis. Virginei volucrum vultus, fœdissima ventris Proluvies, uncæque manus, & pallida semper Ora fame.* Phineus autem rex Arcadiæ liberis novercam subinduxit, eósq; ut illi complaceret, excæcavit: ob quam rem irati dii, ei oculos sustulerunt, & immiserunt Harpyas, quæ illi cibum abriperent; quod & diu fecerunt. Sed quia Argonautas hospitio susceperat, miserunt ad eum Zetem, & Calain, Boreæ regis ac venti Thraciæ, ac Orithyæ ab eo raptæ filios, juvenes alatos, qui eas ad Strophadas usque pepulerunt. *Cœnacula*] .i. iora domûs, aut pro locis in quibus cœnatur. *Incestare*] .i. polluere, & non castum reddere. Æneid. 6. *Et totam incestat furore cohortem. Hæ sunt Phorcynides*] id est, Gorgones. Ovid. *Finibus extremis Libyes, ubi fervida tellus Accipit Oceanum demisso sole calentem, Squallebant latè Phorcynidos arva Medusæ*

Harpyæ. *Præcordia.* *Cœnacula.* *Incestare.*

Carmina dicebiq; cursim recitavimus Umbri,
Quæ si visa tibi nimiùm prolixa, memento,
Ipsius id rei vitium, non carminis esse.
Non longum est carmen: mulierum amentia longa est.
O memorande senex, quo se vetus Umbria tantum
Jactat, & ipse tuæ Tyberis conterminus urbi:

Martia non ubi te tantum te Roma vocabat,
Ipsa tuas artes, & non trivialia nôrat
Carmina; te vitâ functum flevêre Latinæ
Naiades & Graiæ: Tua molliter ossa quiescant
Semper, & in summo mens aurea vivat Olympo.

Carmina doctiloqui] Hunc, ut dixi, licet aus Antoniu
Campanum intelligere, aut Franciscum Petrarcham, a
alium quemvis ea tempestate doctum. *Ipsius id rei*] co
tra artem producit syllabam. Nam quintæ declinatio
nomina non producunt e ante i, nisi præcedat i: &
rei, spei, fidei, plebei, penultimam corripiunt. Possum
versum emendare sic: *Ipsius esse rei vitium, non carmini*
illud. Non longum est carmen] Unde Martial. *Non su*
longa, quibus nihil est quod demere possis. Martia Roma
aut bellicosa olim, aut Martem autorem habens: un
Livius in præfatione, *Si cui populo licere oporteat, consecra*
rigines suas, & ad Deos referre autores; ea belli gloria
P. R. ut cùm suum, conditorisq; sui parentem Martem p
tissimùm ferat, tam hoc gentes humanæ patiantur æq
animo, quàm imperium patiuntur. Et non trivialia] N
vulgaria, Virg. *Non tu in triviis indocte solebas Stridu*
miserum stipulâ disperdere carmen? Te vitâ functum]
Naiadi. est, defunctum. *Latinæ Naiades*] id est, fluviorum
fontium Italicorum nymphæ, propter sermonem L
Graiæ. num. *Et Graiæ*] id est, Græcæ, propter Græcum. *T*
molliter ossa quiescant] unde prius ubi de sepulchro lo
loquuti sumus, differuimus: hoc ad veterem pertin
superstitionem, nam verius Virgilius dicit, *Facilis jactu*
sepulchri. Et Sen. *Quid refert, humine an in sublimi putr*
Olympi *cam? Mens aurea*] id est, pulcherrima. *Vivat Olympo*
est, cœlo: hoc catholico viro dignum est. Olympus a
tem Macedoniæ mons altissimus, pro cœlo à Græcis p
tissimùm poni solet.

De Consuetudine divitum erga Poëtas, inscripta CANDIDUS.

JOANN. MURMELLII argumentum.

Otia Sylvanus miratur inertia vatis,
Candidus abjectos queritur nunc esse poëtas.

Sylvanus & Candidus.

CAndide, nobiscum pecudes aliquando solebas
Pascere, & his gelidis calamos inflare sub umbris,
Et miscere sales simul & certare palæstrâ.
Nunc autem, quasi pastores & rura perosi,
Pascua sopito fugis, & trahis otia cantu.
Can. *Vos, quibus est res ampla domi, quibus ubera vaccæ*
Plena ferunt, quibus alba greges mulctralia complent,
Cymbia lacte nivent, & pingua prandia fumant,
Carmina laudatis, si quid concinnius exit,
Plauditis, ac lati placidas extenditis aures;
Pro numeris vanas laudes, & inania verba
Redditis; interea pastor sitit, esurit, alget.
Sylv. *Nôsne potes curare greges, & dicere versus,*
Cùm vacat, & pastis vitam traducere curis?
Can. *Omnem operam gregibus pastorem impendere oportet,*
Ire, redire, lupos arcere, mapalia sæpe
Cingere, mercari paleas & pabula, victum
Quærere: nil superest otî; laudabile carmen
Omnem operam, totumq; caput, Sylvane, requirit.
Grande utrumq; opus est, & nostris viribus impar.
Cùm cecini, sitio: sitienti pocula nemo
Porrigit, irrident alii: Tibi penula (dicunt)
Candide trita, genu nudum, riget bisida barba:
Jam sylvæ implumes, & hyems in montibus albet.
Irascor, doleo, indignor: fert omnia victus,
Lanitium fœtusq;, mares; non vendimus agnas,
Sed quia lac pascunt, premitur nihil: ubera siccant.

Candide, nobiscum, &c.] Argumentum hujus eclogæ est detestatio tenacitatis divitum in poëtas; quorũ ingrati-

tudine

tudine & avaritiâ, aurea vena in poëtis extinguit
Per *candidum* autem mihi verisimile sit, poëtam posse i
telligi; per *Sylvanum*, quemvis divitem avarum. Ind
cit tamen utrumque pastorem, unde dicit *sub his a*
bris] quasi dicat, sub quibus sumus; nec quicquam a
tius *Sylvano*, quàm esse in *sylvis*. Est autem ferè eade
farrago quæ in Juvenal. Satyr. 7: *Et miscere fales*]
est, lepôres fermonis. *Sopito*] id est, oppresso, & negl
cto cantu, quæ res doluit *Sylvano*. Nam divites ava
licèt nihil conferant in poëtas bonos, admirantur tame
eos, & oblectantur eorum carminibus: unde Juven.
dicta Satyra, *Spes nulla ulterior; didicit nam dives a*
rus, Tantùm admirari, tantùm laudare disertos, t
pueri Junonis avem, id est, pavonem admirantur
laudant: quia laudato nihil porrigunt, sed, si possun
plumas auferunt. *Plena ferunt*] Miro significantiùs d
Mulctralia. *stenta* dixit. *Alba mulctralia*] id est, mulctras, hoc est
Cymbia. vasa in quæ mulgetur, lacte albicantia. *Cymbia*] id est
vasa incurva in morem cymbarum facta. *Carmina laude*
Cominius, *tis*] sicut jam Juven. dixit. *Si quid concinnius*] id est
modulatius: & ut Persius; *Si quid tamen aptius exi*
Plauditis] id est, applaudatis. *Vanas laudes*] quia nihi
commodi afferentes. Nam *probitas laudatur & alget*
Alget] quia nudus, & ità algore conficitur. Juven. Sat. 7
Tædia tunc subeunt animos, tunc sæpe supremque Terpsi
choren odit facunda & nuda senectus. Et post, *nec, enim*
cantare sub antro Pierio, Thyrsumve potest contingere
sana Paupertas atque aure inops, quo nocte dieque, Corpu
eget. Satur est cùm dicit Horatius, Obe, &c. Omnia
operam gregibus] Juven. *Pectora nostra duas non ad*
mittentia curas, Magnæ mentis opus, &c. Mapalia
id est, casas & tugurcia. *Sepe*] sepimento: Est ablativus
à nominativo *sepes. Nil superest bis*] pro otiô; enumerat
autem negotia pastoralia, volens à consimili etiam alia
Penula. intelligi. *Tibi penula*] id est, vestis exterior, attrita. *Sylva*
implumes] id est, foliis spoliatæ. *Fert omnia victus*] id
est, usus. Sicut Maro; *Omnia fert ætas, animum quoq;*
Victus autem] id est, necessitas edendi ut vivas: aut
victûs

Fœnus] id est, cibo quo vivas. *Fert*] id est, absumit. *Vitium*] id est, lanam. *Fœtusq́, mares*] id est, arietes & hœdos, ac coleatos reliquos. *Non vendimus agnas*] ita ad futuram propugnationem recipiunt eas. *Lac parunt*] id est, fugunt & absumunt, dum pascuntur. *Præsitur nihil*] id est, non fit caseus mollis. Maro: *Et nec opima lactis. Ubera siccant*] ex Marone est, ut alia multa.

Pœnitet ingenii, si quid mihi, pœnitet artis,
Pœnitet & vitæ, postquam mihi nulla secundant
Ea tot syderibus quot sunt in nocte serena.
Hactenus, ut nôsti, gratis cantavimus; ætas
Indiga paucorum, merces fuit: altera longè
Conditio senii, quod nunc subit: omnium egenos
Reddit, & extinctis lucri spem viribus aufert.
Mox erit utendum partis, modò quærere tempus.
En! formica brevis, sed provida bestia condit
In brumam nova farra cavis æstate latebris;
Néve renascantur fruges sceat ore sepultas.
Sylv. *Scire genethliacos fatalia sydera dicunt:*
Hi sub Mercurio vates, & sub Jove reges,
Magnatesq́, locant: istis dat Juppiter aurum
Atq; magistratus; dat Maia filius illis
Ingenium, linguam, citharas, & carminis artem.
Hæc tua sors; quid quæris opes? Deus omnia in omnes
Dividit, ut melius nobis videt esse futurum.
Sorte tuâ contentus abi, sine cætera nobis.
Can. *Sunt tibi divitiæ, mihi carmina; quid petis ergò*
Carmen, & invadis partes, Sylvane, alienas?
Sylv. *Non tibi surripio carmen, nec Apollinis arma;*
Sed dare dulcisonis aures concentibus opto.
Can. *Si gaudere meis igitur concentibus optas,*
Nos gaudere tuis opibus, Sylvane, decorum est.
Sylv. *Ille meis opibus gaudet, qui diligit: odit*
Invidus, atq; animo bona fert aliena molesto.
Can. *Sic quoq; tu nostris absens gaudere camœnis*
Sat potes: hæc artis sat sint tibi gaudia nostræ:
Carmina sunt aurès convivia, caseus urit.

Si cupis auditu, fac nos gaudere palato.
Hoc amor, hoc pietas, hoc vult Deus; omnia non dat
Omnibus, ut nemo sibi sit satis, indigeat q̃
Alter ope alterius; quæ res conjungit in unum
Omne genus, Gallos, Mauros, Itolos & Iberos.

Pœnitet ingenii] Prosequitur *Candidus* querelas su*Pœnitet ingenii*] .i. habere ingenium ad carmen aptu*Si quid mihi*] scilicet est ingenii. *Nulla secundant*] id e prospera sunt; ut ventus & flatus secundus, id est, sequ & à tergo veniens navigantibus. *Quæ sunt*] id est, a parent. Nam plura sunt. *Gratis*] id est, sine mercede. So*Indiga.* *ætas*] scilicet juvenilis. *Indiga*] i. indigens paucorũ: no enĩ subjecta est morbis, nec tanto eget munimento co tra frigora. *Quod*] scilicet senium. *Nunc subit*] id e surrepit, non animadvertentibus nobis. *Omnium egen Reddit*] Unde Juven. *Lucri spem*] id est, spem lucra di. *Mox erit utendum partis*] id est acquisitis in Juven *Nunc quærere*] pro quærendi, id est, acquirendi. *Tempu* subaudi *est. En! formica*] Solomon, Prov. 6 *Vade ad fo micam, ô piger, & considera vias ejus, & disce sapien am; quæ cùm non habeat ducem, nec præceptorem, principem, parat in æstate cibum sibi, & congregat in mes quod comedat.* Et. 30. *Formicæ populus infirmus, qui pa parat in messe cibum suum.* Horat. primo Sermonum; *Si cut Parvula (nam exemplo est) magni formica laboru Ore trahit, quodcunq; potest, atq; addit acervo: Quæ*
Bruma. *struit, haud ignara, ac non incauta futuri. In brumam*] i ad brevissimum diem, ut est in solstitio hyberno. Ord
Condere. est. *Condit*], i. abscondit. *Æstate*]. i. per ætatem, *cæcis lat brũ farra nova. Nève*] pro & nè. *Renascantur*] .i. germi nent. *Secat ore*] .i. germen auferendo, dirumpit. *Frug sepultas*] id est, absconditas in terris. *Genethliacos*] id est de genesi & nativitate judicantes, qui inspecto nativitat horoscopo, futurã vitam prædicunt. *Hi*] scilicet, geneth liaci, & mathematici, *locant sub Mercurio*] id est, horã na scendi, quã Mercurius dominatur. *Vates*], i. prophetas, poëtas, & omnes prudentes cautos ac ingeniosos. *Et su Jove reges Magnatesq;*] Unde secundum Homerum in

Iliad

liad. *Honor autem, à Jove est. Maiæ filius*] .i. Mercurius: *at illis*] scilicet vatibus sub se natis ingeniũ, & ità vult os contentos esse debere suâ sorte; dicens, *Sorte tuâ contentus abi. Sine*] id est, de relinque. *Catera*] id est, divitias & opes. *Nobis*] id est, qui ingenium & carminis artẽ non habemus. *Quid petis ergõ Carmen?*] subtilis objectio. *Non tibi surripio carmen*] Callida quoq; responsio: *Nec Apollinis arma*] citharam scilicet, cujus est inventor, ac cæteræ instrumenta musica, quia *In medio residens complectitur omnia Phœbus*: est enim princeps musicorum. Horat. *Lyræ solers & cantor Apollo.* Unde, secundum Plinium, carmen Heroïcum oraculis Apollinis debemus. Et ideo Augustus illi ædem consecravit, ad quam carmina Phœbo digna ferantur; de qua Persius, *Ad sacra vatum carmen affero nostrum*: & Juven. *Musarum & Apollinis vate relictâ, &c. Si gaudere*] Rursus acris objectio, & subtilior purgatio, sed subtilissima rursum rejectio *Carmina sunt auris convivia, cæsus oris.* Pulchrum & proverbiale est. *Quæ res conjungit in unum*] Id verè dicit. Nam propter egestatem, & mutua auxilia, sunt inter varias nationes commercia. *Iberos*] id est, Hispanos.

Sydera jungamus; facito mihi Juppiter adsit,
Et tibi Mercurius noster dabit omnia, faxo,
Pileolum, virgam, citharas, nodum Herculis; alas.
Sylv. *Vana supervacuis inculcas plurima verbis.*
Can. *Vana inquis, quæ damna tuis inferre videntur*
Divitiis: si vis nostras audire camœnas,
Exue sopitam de solicitudine mentem:
Vult hilares animos tranquilla, pectora carmen.
Torpet ut esuriem patiens & frigora milvus!
Jamdudum squarrosa cutis, situ occupat ora.
Nec pecus in stabulis, nec in agro farra, nec aurum
In loculis, & vix positis me vivere curis?
Non facit ad nostras talis medicina dolores.
Fac alacrem, tege, pasce, gravi succurre senectæ;
Invenies promptum versu, & cantare paratum.
Plena domus curas abigit, cellaria plena,
Plena penus, pleniq; cadi, plenæq; lagenæ,

Hor-

Horrea plena greges lati, gravis ære rotunda.
Tunc juvat hybernos noctu vigilare Decembres
Ante focum, & sicuri ludos imitare bacillo,
Torrere, & tepidis tostas operire favillis
Castaneas, plenosq; sitim restinguere vitro,
Fabellasq; inter nenias videre puellas.
Tityrus (ut fama est) sub Mecænate vetusto
Rura, boves, & agros, & Martia bella canebat
Altius, & magno pulsabat sydera cantu:
Eloquium fortuna dabat. Nos debile vulgus,
Pannosos, macie effectos, furvagine pastos,
Aoniæ fugiunt Musæ, contemnit Apollo.

Sydera jungamus] id est, Jovem cum Mercurio; id est communica mihi dona Jovis, & communicabo tecũ dona Mercurii. *Faxo*] id est, faciam, ut *Mercurius noster*] id est, poëtarum pater, & ingenii largitor, *det tibi pileolũ*] id est, galerũ, qui Mercurio assignatur, quòd semper tectus radiis solaribus quasi galero tectus sit. *Virgã*] id est, caduceum. Unde Maro Æneïd. 4. *Tum virgam capit, hac animas ille evocat Orco Pallentes, alias sub tristia Tartara mittit: Dat somnos, adimitq;, & lumina morte resignat. Illã fretus agit ventos, & turbida transat Nubila.* Id autem ex ultima Iliad. sumptũ videtur, quã locus sic versus est: *Tum virgam capit, hac oculos Deus excitat ipse, Hac dulces suadet somnos, & lumina claudit.* Mart. l. 1. Sat. dicit *caduceum* duobus draconibus ornatum fuisse, mare & fœminã in nodum obligatis invicem partem mediã voluminis sui: unde Mart. l. 7. *Cyllenes cælig, decus, facunde minister, Aurea cui torto virga draconе viret. Citharæ*] quia tetrachordum invenit, id est, lyram quatuor chordarum; cùm Apollo septem chordarũ invenisset. Unde Hor. l. 1. Car. *Curvæq; lyræ parentem. Nodum Herculis*] id est, inextricabilem, qualẽ Hercules invenit, qui nec principiũ, nec exitum habere videatur: qui tamen dissolverat, dives erat. Hunc in caduceo jam ex draconibus consertum diximus. Alii *Herculanum nodũ* dicunt, non ab Hercule inventum, sed à Mercurio: verũ ab Hercule dissolutum, non quidem arte, sed vi, quod &

Faxo. Pileolus.

Cithara.

Nodus Herculis.

Alexandrum

Alexandrum magnum fecisse dicunt. Uterque tamen, & Mercurius mercium ac mercatorum deus, & Hercules, divitias quibus favent conferre dicuntur. Unde Horat. *Dives amico Hercule.* Et Persius: *O si sub rastro crepet argenti mihi seria dextro Hercule!* Antiquitas enim (ut scribit Diodorus) fabulata est Herculem dixisse, postquam ad deos translatus erat, qui sibi decimam bonorū dicarent, vitam felicem ducturos: quod Lucullus ditissimus, & alii Romanorum plurimi fecerunt, usque adeò ut ex decimis illi templum egregium trans Tyberim ædificârint. Per nodum ergò intelligam difficultatem acquirendarum divitiarum quas uterque confert: Mercurius quidem, vafrâ mente & ingenio cauto; Hercules vi quâ aurea mala abstulit. *Alas*] quibus à diis ornatus mittitur; ut Æn. 4. *Mit primùm paribus nitens Cyllenius alis Consistit, &c. Vult virtutes animos*] Unde Ovid. *Carmina proveniunt animo dedulta sereno. Squarrosa cutis*] Squarrosi dicuntur quorum cutis exurgit ob assiduam illuviem. Lucil. *Verorum ac rapidum squarrosa incondita nostra. Promptum versu*] id est, ad versum. Videri potest dativus antiquus. *Plena domus*] scilicet divitiarum. *Curas abigit* quod tamen multis contrà evenit: Nam ut dicit Juven. *Crescit amor nummi quantum ipsa pecunia crescit. Horrea plena*] Legam melius, hordea plena. *Greges læti*] id est, pingues, qui lætitiam afferunt dominis; aut bene curati, & ità revera læti. *Gravis ære crumena*] id est, marsupium, ut quidam dicunt. *Ære*] pecuniâ, quia ærea primùm fuit. Unde *ærarium*, quem fiscum nunc appellant. *Ludos inarat*] id securi faciunt rustici, divinare facientes quem sulcum torquerint. *Bacillo*] parvo baculo, & dicitur in Nominativo bacillum. *Tityrus*] id est, Virgilius. *Farragine*] pulmentario ex farre facto. *Aonie*] quæ in Phocidis montibus, quos Aones olim habitaverunt, frequentes sunt.

Luculus. *Squarrosus.* *Crumena.* *Ærarium.* *Bacillum.* *Farragō.* *Aonia.*

Sylv. *Si parata mihi dederit fortuna quod opto,*
Candide, præsenti te sollicitudine solvam.

Can. *O utinam, Sylvane, foret tibi tanta voluntas,*
Quanta est hæc etiam tibi tempestate facultas!

Non

Non ego divitias Cosmi, non Serica posco
Pallia, non Tyrias chlamydas, non prandia regum,
Non patinam Æsopi famem, clypeúmve Minervæ:
Nil opus est regis luxibus, cui ferrea nomen
Tradidit, aut, si mens non fallitur, ænea barba.
Hæc me jampridem memini didicisse sub Umbro.
Postulo vestitum, peto victum sub lare parvo,
Certior istud opus toti non defore vitæ;
Sint mihi Pythagoræ mensa, Codrique, supellex.
Sæpe alios, qui spem dederint, invenimus ore
Magnificos, sed re modicos: tibi fidimus uni.
Tu mihi si fueris mendax, præciditur omnis
Spes, ut solstitio fiam Philomela reverso
Mutus & elinguis; suspendere postibus arma
Tempus erit, clausoque, abigi spectacula circo.

Si serata, &c.] Graphicè ostendit quod Ovidius dicit, quia *Pollicitis dives quilibet esse potest. Non ego divitias Cosmi*] Alii Cosmæ legunt, illius Florentini ditissimi. Sed & Cosmi multi tuerunt divites; congruúmque est à vitibus pomem. Nam κόσμος dicitur ornamentum & mundus; κοσμέω idem est quod ordo. Unde & Latini mundum pro ornamento accipiunt, dicentes *mundus muliebris*, quæcunque ad mulieris ornatum faciunt. *Non Serica posco Pallia*] *Seres* populi sunt circa Indiam, apud quos sunt arbores lanigeræ sine vermibus, quarum frondium canitiem depectunt aquâ pertusâ, ex quo velleri vestimenta conficiuntur, quæ Serica appellantur, ut autor est Plinius. Unde & Maro, *Velleraque, ut foliis depectunt tenuia Seres.* Erat autem Servius qui Serica à bombycibus confici vult, cùm bombyces non apud Seras, sed in Arabia, & insula Coo peculiariter proveniant. Qui quidem bombyces vermiculi sunt, telásque araneárum modo texunt, ad vestem luxúmque fœminarum, quæ bombycinæ appellantur. Juv. *Quarum delicias pannus bombycinus urit. Non Tyrias chlamydas*]. i. vestes ex purpura dibapha, id est, bis tincta, ut apud Tyrum fiebat, & ideiro in magno erant pretio. *Non prandia regum*] .i. prædivitum. Persius, *In luxum, & prandia regum. Non patinam Æsopi*] id est, qualem

Seres.

Sericæ.

Bombyces.

Bombycinæ. Dibapha.

qualem procuravit Æsopus; non fabulator ille Phrygius, sed Romanus histrio, qui filius ex quæstu histrionico decenties sestertium reliquit, quas opes filii absumpserunt. Unde Horat. 2. Sermonum: *Filius Æsopi, detractam ex aure Metellæ, Scilicet ut decies solidum exorberet, aceto Diluit insignem baccam.* i. margaritam seu unionem pretio decies sestertium, aceto liquefecit & absorpsit. Et ità filius hîc notaretur, quia etiam Æsopus dici potuit. Literæ enim omnes distamant patinam Æsopi. Unde & Beroaldus: *Jam patina Æsopi redat, jam luxus Apiti, Et Ptolemæorum prodiga luxuries. Clypeúmve Minervæ*], i. quanti æstimata est ægis in pectore Minervæ, quæ prudentiam denotat, quâ pectora sapientum munimuntur. *Nil opus est ægis laribus*], i. domibus aut ædibus. *Cui ferrea, &c.*] Quidam Pyrrhum intelligerent, qui (ut Servius tradit) cùm à matre vocaretur Neoptolemus, postea dictus est Pyrrhus, à colore pilorum, qui subrufus erat. Ego autem intelligo de Nerone, aut majoribus ejus, qui æneam dicti sunt habere barbam, atque Ænobarbi vocati. De qua re sic dicit Sipontinus: *Ænobarbus, hoc est, rutilam & quasi æneam barbam habens, fuit cognomen Domitiorum, ex qua familia Nero fuit. Autorem autem originis pariterque cognominis habuerunt L. Domitium, cui vitæ quondam reverenti juvenes gemini augustiori formâ apparuerunt, jusserúntque nuntiari Senatui, ac populo Romano victoriam, de qua adhuc incertum erat: atque in fidem majestatis adeò permulserunt malas, ut è nigro rutilum æríque assimilem capillum redderent; quod insigne mansit & in posteris ejus, ac magna pars rutilâ barbâ fuerunt. Unde Cn. Domitium Neronis atavum, (qui in Tribunatu suo pontificibus offensior, quòd alium quàm se in patris sui locum cooptâssent; jus sacerdotum subrogandorum à collegiis ad populum transtulerat, ac in consulatu Allobrogibus Alverníque superatis, elephanto vectus fuerat, turbâ militum quasi inter solennia sacrificii prosequente) Lucius Crassus Orator dixit non esse mirandum, quòd æneam barbam haberet, cui os ferreum, cor plumbeum esset. Hæc ille. Quia ergò Neronem constat palatium*

Æsopi filius.

Pyrrhus.

Ænobarbi.

ſumptuoſiſſimum extruxiſſe, fuiſſéque de Ænobarborum familia, de illo intelligendum putem. Unde dicit Suetonius in ejus vita, quòd non in alia re damnoſior, quàm in ædificando fuit. Nam domum à palatio Exquilias uſque fecit, quam primò tranſitoriam, mox incendio abſumptam, reſtituitámque, auream nominavit. De cujus ſplendore atque cultu ſufficeret hoc retuliſſe: veſtibulum ejus fuit, in quo Coloſſus ducentorum viginti pedum ſtaret. Ipſius effigici tanta laxitas, ut porticus triplices milliarias haberet, item ſtagnum maris inſtar, circumſeptum ædificiis ad urbium ſpeciem, & reliqua quæ proſequitur Tranquillus ibidem. Dubitat autem an ferrea barba illi nomen dederit, vel quòd ferreus, id eſt, duriſſimus eſſet, vel quòd os ferreum dictus eſt habuiſſe Domitius; vel quòd ruſtico congruit de nominis cauſa dubitare, ſicut ille, *In medio duo ſigna, Conon, & Quis fuit alter, Deſcripſit radio totum qui gentibus orbem? Hæc me jampridem memini didiciſſe*] Valla diceret non eſſe dicendum, *jampridem didiciſſe*, quia perſiſtentem actionem & præſens tempus efflagitant *jampridem, jamdudum, jam olim*, aut *olim jam*. Verùm, licet duriùs, poſſe dici *Jampridem memini*: At Agretius negabit rectè dictum *memini didiciſſe*. Vult enim *memini* cum præſenti conſtruendum: ſed Valla contrà ſentit, in Raudem. Unde & Perſius, *Nec in bicipiti ſomniâſſe Parnaſſo memini. Sub umbro*] de quo priùs dictum eſt. Id autem addit, ne contra decorum pericior haberetur paſtor, aut ut præceptori ſuo non ingratus ſit, quem neſcio an Sipontinum *Pythagoræ* dicam, à quo plurima ſumpſiſſe videtur. *Sint mihi Pythagoræ menſæ*] qui carnibus abſtinuit, & rentri indulſit non omne legumen, quia etiam fabis abſtinuit; ſed herbis veſcebatur creſcentibus in hortis: unde *epulum poſſe centum dare Pythagoreum. Codrique ſupellex*] pauperi Poëtæ ac Philoſophi, de quo Juven. Sat. 3. *Lectus erat Codro proculò minor, urceoli ſex, Ornamentum abaci, necnon & parvulus infrà Cantharus, & vecubans ſub eodem marmore Chiron: Famæque vetus Græcos ſervabat ciſta libellos, Et divina opici rodebant carmina*

Codrus.

Mures. Nil habuit Cedrus; Quis enim negat? & tamen illud Perdidit infelix totum nil. Hæc ille. *Ore*] id est, pollicitationibus, *Magnificos: Sed re*] id est, exhibitione pollicitorum, *modicos. Tibi fidimus*] id est, confidimus. *Ego fiam Philomela reverso solstitio*] id est, ut Philomela in solstitio, *quia mutus, & elinguis*] id est, nihil canam, sicut nec Philomela, quæ in vere præcipuè canit. *Suspendere postibus arma Tempus erit. Arma*] id est, fistulam & plectra, &cætera instrumenta musicat aliquid tamen ad arma pugillum, qui ad postem Herculis fiebant arma sua, quando essent emeriti, aut amplius exercere nollent; sicut & cæterorum officiorum diis sua, quicunque amplius uti nollent, suspendebant arma. *Et tempus erat abigi spectacula*] id est, spectatores, *Circo*] id est, theatro clauso. *Arma.* *Circo.*

Sylv. Candide, vidisti Romam, sanctique Senatus Pontifices, ubi tot vates, ubi copia verum Tantarum? facile est illis ditescere campis:
Can. Deceperis, me velle putans ditescere: vesci Et lupus omne animal crudis existimat escis. Tuque putas alios, quo tu pede, claudere passum. Non ego ditari cupio, sed vivere parvo; Hac habeam tenuem sine sollicitudine victum; Hac contentus eam. Romana palatia vidi. Sed quid Roma, putas, mihi proderit, ô Sylvane? Occidit Augustus, nunquam redituras ab Orco. Si quid Roma dabit, nugas dabit; accipit aurum, Verbadat: Heu! Roma nunc sola pecunia regnat; Exilium virtus patitur: spectare jubemur Undique, & in toto vates spe pascitur orbe.
Sylv. Dic pugnas, dic gesta virum, dic prælia regum; Vertere ad hos qui sceptra tenent, qui regna gubernant: Invenies quis te de sordibus eruat istis.
Can. Inveniam qui me derideat, & subsannet. Tempestate ista reverentia tanta poëtæ, Quanta fuit? Quid me, Sylvane, taceffis?
Sylv. Noli desce obscenis, vatum prorumpere verbis.

Can. *Non possum non vera loqui: si vera tacebo*
Fortè velis, levibus me parce lacessere dictis.
Sylv. *Utile consilium præstare, lacessere non est.*

Candide, vidisti Romam?] Disertè describit mo
avarorum, qui nè juvent, aliò mittunt opem imploran
Sanctique senatûs pontifices] id est, Cardinales, ficut
nitur clarè, *senatus apostolorum*, quem Cardinales rep
sentare dicuntur. *Facile est illis ditescere campis*] Ubi
licet tot divites sunt. *Deceperis, me velle putans ditesc*
Non enim quæro ditescere, sed victum, & vestitum, qui
contentus quis sit. *Vesci*] Ordo est, *Et lupus exilim*
Crudus. id est, censet, & judicat omne animal *vesci crudis*] id
incoctis *escis*] scilicet carnibus, quibus ipse vescitur. *T*
id est, & tu putas alios *claudere passum*] id est, ingredi,
pede, *quo tu*] id est, moveri eâ affectione quâ tu (per pe
enim sæpe intelliguntur affectiones) hoc est, quia tu cu
ditescere, censes omnes id cupere. *Tenuem sine sollicitu*
victum] Non ergò affluentiam petit, sed securitatem, q
tamen Salvator sine sollicitudine à se sperandam doc
vetans, *nè solliciti simus quid bibamus & comedamus.*
Sylvane] Sponda icus versus non ineptus, quia & langu
Augustus. rem animi loquentis, & pondus rerum habet. *Augus*
id est, beneficus in poëtas, *Virgilium, Horatium, Tucc*
Nugæ. *Varum*, cæteræ ó que principes. *Nugas*] pollicitationes i
anes. *Sola pecunia regnat*] Horat. *Et genus, & form*
regina pecunia donat. Ovid. *Dat census honores, Cen*
amicitias: pauper ubique jacet. Juven. *Quantum qui*
sua nummorum servat in arca, Tantum habet & fi
Et rursus Horatius: *Hos solos aiunt sapere & bene vive*
quorum Conspicitur nitidis fundata pecunia villis.
iterum Juv. de Romanis loquens: *Quandoquidem in*
nos sanctissima divitiarum Majestas, etsi funesta pec
templo Nondum habitas, nullas nummos ĕ crevimus a
Ut colitur pax atque fides, &c. *Exilium virtus patit*
Idem Juven. *Audè aliquid brevibus Gyaris & car*
dignum, Si vis esse aliquid: probitas laudatur, & al
Criminibus debetur honos, &c. *Vates spe pasci*
omnes] quia nihil recipimus. *Dic pugnas, dic gesta vir*
ali

ſſud ſubterfugium avari. *Vertere*] imperativè à *verto*, id
ſt, fis converſus, ſeu verte te *ad boſ*] id eſt, ad eos, *qui te-*
nent ſceptra] id eſt, ad reges. *Et ſubſannet*] iterum ſpon-
icus verſus conſimili ratione compoſitus. *Quanta lupa-* *Lupanar.*
ri] id eſt, proſtibulo, aut proſtitutis. *Lupas* vocabant *Lupa.*
lias proſtituras; unde & proſtibula, lupanaria. Hinc fi-
ſum volunt Romulum à lupa nutritum. *Non decet*] per-
ium ſe caſtigat. *Levibus dictis*] non parvis, aut modicis,
d vanis, aut contumelioſis; ſicut mulieres leves, quibus
roſtituta eſt pudicitia; dicuntur & mores leves, qui in-
aſtantes. *Me parce laceſſere. Parce*] id eſt, abſtine, ut
Eneïdos primo, *Parce metu Cytherea.*

an. *Conſilii locuples ego, ſed pauperrimus auri,*
Qui pugnas, quî geſta virûm, quî prælia regum
Dicet inops vates, cui nec quo fiſtula poſſit
Aptiùs incidi, fieríq; foramina, cultèr?
Aſpice, ut excuſſis laxata manubria clavis,
Ut dentata acies, veteríq; ſimillima ſerræ.
Hoc leve: ſed menſæ grave & intolerabile damnum.
Utile conſilium firmat, ſed inutile mentem
Frangit, & extenuat vires animúmq; retundit.
Magnates dare parva pudet, dare magna recuſant.
Adde quòd & noſtri curant ità carmina reges,
Ut frondes Aquilo, mare Libs, vincta pruinæ.
Ipſi ad delicias reges, & ad otia verſi,
Quod celebrant, laudari optant; hinc carmina manant lus.
Perdita de ſtudio Veneris, de ſcurrilitate,
De ganea, de ſegnitie, de infamibus actis:
Quæ caſtum, capitale nefas, celebrare poëtam.

nſilii locuples ego, ſed pauperrimus auri] Hor. etiam
m genitivo conſtruxit, dicens, *Horum ergò optárim*
pperrimus eſſe bonorûm. Qui] id eſt quomodo: aut
nare dicet inops vates pugnas, &c. *Cui nec*] ſupple eſt
ſtor, quo fiſtula poſſit Aptius incidi, & quo foramina
ſiat fieri. Aſpice ut manubria] ſcilicet cultorum, id *Manubria.*
, capuli quibus capiuntur, & tenentur in manibus, *laxa-*
ſupple *ſint*] laxa & diſſoluta. *Clavis*] id eſt, clavicu-
quibus compinguntur. *Excuſſis*] hoc dicens oſtendit

cultrum ſuum. *Et aſpice ut*] id eſt, qualiter, *Acies*] ſc. licet culteri, id eſt, acuta ejus pars, *dentata*] ſupple *ſit*; id eſt in modum ſerræ, in dentes effracta. Unde addit, *veteris ſimillima ſerræ*] quam Dædalum invenisſe quidam volunt ad ſimilitudinem maxillæ ſerpentinæ. *Hos damnum*] ſc. instrumentis, & veſtitu. *Eſt leve*] id eſt, tolerabile. *Sa menſæ*] id eſt, victûs, eſt grave & intolerabile. *Magnos dare parva pudet*] quia, ut dicit Horatius, *Magnos magi decent*. Sed hoc vaframento ſcimus nonnullos uſos dive tes petentibus magna, Indignos eſſe, qui magna recipiant & exiguũ quiddam prantibus, Se non decere tam exigu munera conferre. *Ut frondes Aquilo*] qui eas nihili facit *ut Libs*] ventus Libycus, *Curat mare*] in quod ſæpe ſa vit; Et ut *pruinæ*] id eſt, ros congelatus, aut gelu matu num, *Curant vineta*] id eſt, vires, quod etiam nihil eſt quia etiam congelantur. *Ipſi ad delicias*] Ordo eſt, *Ipſi ges*] id eſt, præpotentes, *Verſi ad delicias*] id eſt, deleſta tiones & illecebras carnis, *Et ad otia*] id eſt, deſidiam, *O tant laudari quod celebrant*] id eſt, oblectamenta ſua. *ſtudio Veneris*, id eſt, amoribus impudicis. *De ſcurrilitat* id eſt, inhoneſtâ dicacitate. *De ganea*] id eſt, cauponâ, & gu loſitate, *De ſegnitie*] id eſt, deſidiâ; dicuntur enim ſegn ſeorſum ab igne, qui activiſſimus eſt, tepidi & ignavi. *infamibus actu*] id eſt, privatis, cùm geſta ferè ſint publi ca. Meliùs autem (autore Vallâ) *acta*, quam *actus*, in hu ſignificatione dicimus. *Quæ caſtum, capitate neſas, cel brare poëtam*] Idem ſanctè & Catholicè ſentit in opuſcu lo contra impudicè ſcribentes, unde explodenda eſt Ca tulliana ſententia: *Nam caſtum eſſe decet pium poëtam I ſum; verſiculos nihil neceſſe eſt*: *Qui tum demùm, habeni ſe tem & lepõrem, Si ſunt molliculi ac parùm pudici*. Cui tame multi gentilium ſubſcripſerunt. Undè ad Voconiu poëtam Adrianus Imp. *Laſcivus verſu, mente pudicus era* Et Ovid. de ſe, *Crede mihi, mores diſtant à carmine noſtro Vita verecunda eſt, Muſa jocoſa mihi*. Et Mart. *Laſciva ſ nobis pagina, vita proba.*

At qui dura manu geſſerunt bella potenti,
Fortiter utentes ferro, non molliter auro,

Dilexêre graves Musæ. Heroïca facta
Qui faciunt reges, heroïca carmina laudant.
Ut cessêre viri fortes, & masculà virtus,
Dicendum altiloqui nihil invenêre poëtæ.
Occidit ingenium vatum, ruit alta poësis.
At si fortè aliquis regum gerat aspera bella,
Et decus armorum studiis bellóque paravit,
Nil genus externum, venturáque secula curat,
Laude suæ gentis satur, & præsentibus annis.
Barbarus est, neque carmen amat, vel avarus in auro
Mergitur, atque Midæ curis flagrantibus ardet.
Est & apud reges rudis, invida, rustica turba,
Mimus, adulator, leno, assentator, adulter,
Histrio, scurra, quibus virtus odiosa & poëtæ
Mille modis abigunt, ut quando cadavera cordi
Invenêre, fugant alites volucrésque ferásque.

At qui dura, &c. At particula adversativa, locum habet ubi contraria nectimus jam dictis, ut dicto de Æneæ in fine tertii, *Fallóque hic fine quievit*, subdit de Didone in principio quarti, *At regina gravi jamdudum saucia cura*. Pulchrè ornat carmen epithetis, quæ sic constru-enda erunt: *At qui gesserunt potenti manu dura bella Fortitudine, &c. Dilexêre graves Musæ; reges, qui faciunt heroïca facta, laudant heroïca carmina. Ut*] id est, postquam. *Viri fortes cessêre*] id est, è medio sublati sunt; quia fortes cedere nesciunt. *Et masculà*] .i. virilis. *At si fortè*] bene occurrit argumento, quod jam cuivis in promptu est. Nam si heroïca gerentes, heroïcis gaudêrent carminibus, quæras cur ad illos non abeat, illósque canat Candidus: ad quod respondet, raros quidem esse qui heroïcè vivant, at si qui sint, eos non habere curam de æterno nomine. *Misera curis*] .i. avarità, quâ ductus petiit à dîis ut quicquid contingeret, aurum fieret; quo impetrato, inedià absumptus est. Nam & cibus, & potus in aurum versus est. *Est & apud reges, &c.*] Alia causa cur apud reges non sit bonis poëtis locus, quia illîc sunt literarum & probitatis hostes, utpote rudis & rustica turba; cum poëtæ sint pauci, urbani, & eruditi. *Mimus*] id est, gestu corporis morum imitator; *Masculus.* *Mimus.*

cùm poëta gravis rem more philosophorum severè narret. *Adulator*] cùm poëta sit severus. *Leno*] cùm verus poëta sit turpitudinis omnis hostis & expultor. *Assentator*] cùm poëta sit virtutis laudator. *Adulter*] cùm nihil musis sit magis contrarium, quàm adulterium. Nam quæcunq; poëtis aptantur, casta sunt, ut *Pierides, Minerva, Daphne, fons Hiſbrio*] cùm poëtæ [næ dignitati consulant. *Quibus* [si licet omnibus virtus est odiosa. *Poëtas mille modis abigunt*] quasi à præda inventa, ut quando cadavera corvi invenêre. Aptior esset similitudo, si honesti à rebus honestis abigantur per inhonestos, ut apes à floribus per araneas.

Sunt etiam vates quidam sine lege petulci,
Qui sine lege aliti, sine præceptoribus, audent
Quicquid amant reges, (& amant infamia solùm)
Scribere: nam vates etiam dementia vexat.
Hi senescio quâ mentis levitate poëtas
Esse volunt, postquam trivialibus ora cicutis
Applicuêre, sibi applaudunt, sua carmina jactant,
Insulsi, illepidi, indociles, improvidi, inepti.
Qui solet his vacuas præbere ambagibus aures,
Id vitium commune putat, doctí isque resistit
Vatibus, à vero indoctus discernere falsum.

Sylv. *Candide, per superos, per Olympica numina juro,*
Me tibi (si venti veniant ad vela secundi)
Laturum auxilium. Meliora in tempora vive:
Nec pauliſper adhuc mecum perare recusa.

Can. *Si mihi sic optas, tibi sit, Sylvane, quod optas.*

Sylv. *Opto equidem, dictumque fides non sera sequetur.*

Can. *Vade malis avibus, numquam redituras, avare,*
Et facias subitò quisquid tractaveris aurum,
More Midæ, quando virtus tibi vilior auro.

Sunt etiam vates] Docet tertiam causam, cur poëtis non sit apud reges locus; quæ est, quia multi versiculorum inceptorum factores, & turpis vitæ homunciones, sacrum poëtarum nomen indignissimè sibi usurpârint, quod ægerrimè patitur Hor. dicens in arte, *Descriptas servare vices operumque colores, Cur ego, si nequeo ignoroque, poëta*

salutor

lutor ?] *Petulci*] id est, petulantes, audentes quæ non
ssunt. *Nam vates etiam dementia vexat*] Non quidem
ates, sed leves & futiles. *Trivialibus ora cicutis*] Ci-
a est herba fistulosa, quâ pastores canere solebant: un-
Maro, *Est mihi disparibus septem compacta cicutis Fistu-*
Idem : *Non tute in triviis indocte solebas Stridenti*
ierum stipulâ disterdere carmen? Unde *Trivialia* di-
ur *exodia*, id est, rustica carmina quæ in compitis &
iviis ab indocta rusticorum pube in compitalibus & am-
rvalibus cantari solebant. *Sibi applaudunt*] sibi placent-
. *Sua carmina jactant*] existentes *Insulsi*] id est, sine
ibus sermonis. *Illepidi*] id est, sine lepore ac venustate
rmonis. *Indociles*] quia discere nolunt, & ità incorrigi-
les. *Improvidi*] quia non videntes se ad interitum ten-
re, & alios ducere. *Inepti*] id est, amusi, & ab omni ap-
ndine tum verborum, tum factorum abhorrentes. *Am-*
ibus] id est, verborum inculcationibus, cùm artem ve-
m non habeant. *Id vitium commune putat*] & ità rejicit
nos propter malos. *A vero indoctus*] .i. nescius *discer-*
ne falsum. Candide, per superos] Videns Sylvanus Can-
dam virtutis amatorem verúmq; poëtam, pollicetur o-
em eum juramento; nihil tamen confert in eum. *Per*
mpica] .i. per cœlestia. *Si veni*] Proverbiale, .i. si res Olympica.
rosperè mihi succedant, & eveniant mihi quæ opto. *Ma-*
a in tempora vive] Virg. Æneïd. 1. *Durate & vos-*
t rebus servate secundis. Paulisper] per paulum
mporis. *Fides non sera*] id est, non tardè faciens quod Fides.
xi. Nam *fides* videtur, autore Cicerone, dicta, eò quòd
t dictum, sive quod dictum & conventum est. Candidus
utem non contentus pollicitationibus, imprecatur in ab- Mala avi-
ntem omnia mala, dicens, *Vade malis avibus*] .i. malo bus.
uspicio; quasi dicat, in rem malam. *Nunquam rediturus,*
ave] Hoc autem videtur dicere in absentem quasi ob-
murmurando, postquam se nihil recepturum speraverit. *Et*
ias subitò quicquid tralaveris aurum, More Midæ] Quando.
quo jam diximus. *Quando*] .i. quandoquidem, *virtus*
i vilior auro] scil. *est*, cùm tamen Horatius in Epistolis
ontrà dicat, *Vilius argentum est auro, virtutibus aurum.*

ECLO-

De civium & rusticorum discrepatione, inscripta CORNIX.

JOHAN. MURMELII argumentum.

Cornix enarrat discrimina rurii & urbis,
Et pergit varios stultorum carpere mores.

Cornix & Fulica.

NIngit hyems, mugit Boreas, à culmine pendet
Stiria, depositâ bobus requiescit arator,
Dormit humus, clauso pastor tunc otia volsit
Cessat iners, sedet ante focum famosa Neæra,
Atque polenta coquit. Prius intolerabilis æstus
Nunc laudatur, hyems æstu laudata molesto
Displicet, optatum damnant præsentia frigus.

Ful. Omne bonum præsens minus est, sperata videntur
Magna, velut majus reddit distantia lumen.

Cor. Delicias habet omne suas & gaudia tempus.
Aspice ut impexi, tristâque in veste ligati,
Cade suum pueri exultent: Inflatur in utrem
Immissis vesica favis, sonat, & micat, acta
Nunc pede, nunc cubito, stricto nunc obvia pugno:
Si cadit, attollunt: cursu labor utque recursu
Brumam abigit; glaciale gelu pila rustica vincit.
Nos tamen hic melius tepido sub stramine foci
Transigimus tempus, dum lar cum igne recoctum.

Ful. Paupertem declarat hyems: improvida certè
Turba sumas juvenes, securi æstate vagamur
Immemores hyemis; nostrum æs, tibicinis omne est.
Ut reddit è Scythia Boreas, nidósque volucrum
Frondibus ostendit nudata cadentibus arbor,
Frigemus nudi scapulas, dorsum, ilia, plantas.
Stultitiam declarat hyems, sapientius urbes
Congerierunt nummum accumulant, & ad ilia vulpes,
Melos atque trahunt, maculosáque tergora lynces.

Ningit hyems] Contentio est inter *Cornicem* pastorem, qui pastores rusticorum agit; & *Fulicam*, qui urbanorum; de præ-

rstantia fortunæ utrorúmque: Occasione cujus multa
ibi satyricè dicuntur in mores potiùs civium, quàm ru-
corum. Videntur autem tam *Cornix* quàm *Fulica* pasto-
n nomina. Uterque enim se rusticum profitetur &
ulino genere nominat. *Hyems*] id est, tempestas plu- *Hyems.*
s, & nivosa. *Boreas*] ventus frigidus à septentrionali *Boreas.*
ga, quæ frigida est, flans. *Mugit*] mugitum imitatur *Mugit.*
u alto. *Stiria*] id est, glacies concreta. *A culmine*] *Stiria.*
ecto. *Dormuit humus*] sopitur nive, & non exercetur.
lus tunicatus] quia otiosus: unde dictum est à poëta,
udus æra, sere nudus: hyems ignava colonis. Nœnia] con- *Nœnia.*
a rustica. *Fumosa*] quia ferè ligna viridia aut malè
a combutuntur. *Atque polenta coquit*] Ovid. *Quod eas- Polenta.*
ur ex polentum. Reperitur tamen & fœmineum, cùm
c solùm inter Latina primæ declinationis reperiatur
utrum. *Omne bonum præsens minus est*] id est, minoris *Minus.*
imatur, quia nemo contentus suâ sorte; unde Horat.
principio Ser. *Qui fit, Mœcenas, ut nemo, quam sibi*
um, Seu ratio dederit, seu sors objecerit, illâ Contentus
uat, laudet diversa sequentes?] Veruntamen id contrà
venit, ubi minimè opus; quia bona terrena, eò quòd
sentia sunt, plùs nos delectant, quàm cœlestia quæ
ura sperantur. *Aspice ut impexi*] Docet exemplis, non
rum, sed animorum esse discrimen. Nam pueri nudi
iam in hyeme oblectantur variis: ut *Cæde suum*] id est,
orcorum, ut vesicam habeant, cujus agitatione brumale
igus superent: & rusticî pilam magnam vento inflatam
nibus pedibusque agitantes, glaciale gelu non curant.
auperiem declarat hyems] id est, paupertatem. Est tamen
erdum damnum, ut si quadrupes pauperiem fecisse di-
tur. Nos *juvenes sumus turba improvida*] quia securi
state vagamur. *Nostrum æs*] id est, pecunia nostra. *Es*
ilicinis] scilicet canentis ad choream instituendam. *Con-*
rium nummûm id est, nummorum per Syncopen: *& ad*
a] scilicet fovenda, & coopericnda, *trahunt*] id est, con-
ahunt, *Vulpes*] id est, pelles vulpinas, *& μηλωτὰς*,] id est, *Melotæ.*
elles ovinas. Græcum est; cætera nota sunt.

Cor-

Cor. *Desipiunt omnes, nec nos in crimine soli,*
Immò ipsos vexat gravior dementia cives.
Verùm illis mater, nobis fortuna noverca
Nos premit: infelix sors est dementia: fac sim
Fortunatus, ero locuples, ero primus in urbe,
Audiar, assurgent omnes, me vertice nudo
Vulgus adorabit, me plebs, me consulet omnis
Turba, magistratus etiam, populusq; patresq.
Ful. *O cornix, cornix! Non est fortuna, sed ipse*
Quo sapiunt homines animus: fortuna potentem
Non facit, immò Deus; causam recitabat Amyntas.
Cor. *Est fortuna deus; sed quid recitârit Amyntas,*
Dic, precor; in causis erat ingeniosus, & acer.
Antè tamen paulùm pecus & præsepia vise;
Vade, redi; calor est post frigora dulcior; ito.
Ful. *Attingit vix alta genu, vix tecta resistunt*
Tanto oneri; sublimis apex in vertice furui
Pyramidem fecit, metaq; assurgit acutâ.
Cor. *Da pecori cordum, stipulisq; foramina claude,*
Si pariet hinc; & rediens lætamine muni
Limina; nulla gregi gravior, quàm frigora, pestis.
Jamne ades? Ob! quænam hæc solito properantia major?
Ful. *Sollicitum me reddit hyems in frigore & igni,*
Maxima strenuitas fœno recubare calenti;
Abscondiq; cavo accubitu post frigora, dulce est.
Cor. *Incipe, & enarra discrimina vitæ, & urbis.*

Desipiunt omnes] id graphicè docet Hor. 2. Ser. Nec mi rum, quia stultorum infinitus est numerus. *Nos*] scilicet rustici: unde se rusticos asserunt. *Verùm illis mater*] i lepidè, quod Plinius de natura dicit, quæ nobis mul contulit magnâ & sevâ mercede: ità ut non sit facile ex stimare, parénsne melior, an sævior noverca fuerit. *Infeli sors*] id est, paupertas, & tenuis fortuna, *est dementia*] est, reputatur demens quicunq; pauper: unde Horatius i epistolis, *Hos solos aiunt sapere & bene vivere, quor Conspicitur nitidis fundata pecunia villis.* *Assurgent* id est, reverentiam & honorem assurgentes impendent *Vulgus adorabit*] id est, corporis gestu honorabit

Dementia quis.

Assurgere.

Nam

am adoramus etiam ſtatuas & crucem Domini; ſed *Aduat. Orac.*
amus tantùm rationem habentes, & ſenſum. *Conſulet*] eſt, conſilium poſcet. *Non eſt fortuna*] id verè Juven. *ſi nos te facimus fortuna deam. Eſt fortuna deus*] id falſa opinione, & ruſticè: Nam cùm deam neget noſtra ici, etiam fortunam deum dicit. At id tacit poëta, quòd mina putabantur utriuſq; ſexûs. Unde de Venere Æne-a. *Deſcendo, ac ducente Deo*] Et de Alecto, aut Ju-ne, 8. *Nec dextra deus erranti affuit*: Unde in Cy-o erat barbatæ Veneris ſimulacrum. Unde dictum eſt, *lentemq; Deum Venerem.* Videtur autem Cornix do-inus, aut ſaltem major quam Fulica, quem mittit ad alas: qui abiturus dicit, *Attingit nix alta genu. In ver-ſurni*] ubi minimè conſiſtere poſſe videtur propter *Pyramid.* em; quòd panis in eo coqui ſolet, *Pyramidem*]. i. cumu-n nivis in Pyramidis formam. Eſt autem Pyramis ſtru-ra ex lapidibus in morem ignis aſcendentis, cujus ver-x acutiùs eſt extructus, quales in Ægypto leguntur æ altitudinis fuiſſe: de quibus Martial. in principio, *bara Pyramidum ſilicat miracula Memphis.* Addit autem rnix, *Do pecori cordum*] id autem dicitur fœnum quod rumno ſecatur; ſicut corda frumenta vocantur, quæ ſe-i matureſcunt. *Lætamine muni*] id eſt, ſimo. *Jámne ades*] *Lætamen.* elligendum eſt aliquantulum moræ interfuiſſe, & in-rea tacuiſſe Corniceem. Omnia autem faciliora ſunt am ut expoſitione egeant.

Hoc igitur tantum ruris diſcrimen & urbis
Taliter exortum, noſter recitabat Amyntas:
Principio rerum, primaq; ab origine mundi,
Cum muliere marem ſociali fœdere jungens,
Cœli opifex (ſic namq; Deum appellabat Amyntas:
Nomen adhuc teneo) natos produxere juſſit,
Atq; modum docuit fieri quo pignora poſſent
Accinxêre operi, mandata fideliter implent;
Sicq; utinam de pomi eſu ſervata fuiſſent!
Fœmina fit mater, puerum parit, atq; puellam,
Atq; puerperio ſimili fœcunda quotannis
Auxit in immenſum generis primordia noſtri,

Poſt

Post tria lustra Deus rediit: dum pignora pectit,
Fœmina prospiciens, venientem à lumine vidit.
Adam aberat, securus oves pascebat, adulter
Nullus adhuc suspectus erat, sed multiplicatis
Connubiis, fraudata fides, sine cornibus hirci
Facti, & zelotypo conjux suspecta marito.
Nam quæ quisque facit, fieri sibi fœmina vereitur;
Erubuit mater, nimiæq; libidinis ingens
Indicium rata tot natos, abscondere quosdam
Accelerat, fœno sepelit, palcisq; recondit.
Jamq; lares Deus ingressus, salvere penates
Jussit, & hæc dixit, mulier, tua pignora profer.
Fœmina majores natu producere mandat.
His Deus arrisit velut arridere solemus
Exiguis avium pullis, parvisque catellis.
Et primo lætatus, ait, Cape regia sceptra,
Rex eris: at ferrum, & belli dedit arma secundo;
Et, dux, inquit, eris: fasces, populique secures
Protulit, & vites, & pila insignia Romæ:
Jamq; magistratus celebres partitus in omnem
Progeniem, humanos tacitus volvebat honores.
Interea mater rebus gavisa secundis,
Evolat ad caulas, & quos absconderat, ultro
Protulit, Hæc, dicens, nostri quoq; pignora ventris:
Hos aliquo, pater omnipotens, dignabere dono.
Setosum albebat paleis caput, hæserat armis
Stramen, & antiquis quæ pendet aranea tectis.
Non arrisit eis, sed tristi turbidus ore,
Vos sænum, terram, & stipulas (Deus inquit) oletis.
Vester erit stimulus, vester ligo, pastina vestra,
Vester erit vomer, juga vestra, egrestia vestra
Omnia; aratores critis pecorumq; magistri,
Fœniseca, solisessores, nautæ, aut bubulci.
Sed tamen ex vobis quosdam donabimus urbe,
Qui sint sartores, lanii, lixæ, artocopiq;,
Et genus hoc alii saliti sordescere, semper
Sudare, & toto servire prioribus ævo.

aliter omnipotens fatus repetivit Olympum.
ic factum servile genus, sic ruris & urbis
nductum discrimen, ait Mantuus Amyntas.
igitur] Apologo rusticano discrimen urbanorum &
icorum commemorat à Deo factum, sicut & merce-
nonnulli sic dicunt institutam differentiam. Nam
mechanici à Deo, quantum mercedis exigerent, ex-
issent; assignâ sêtq; fuloribus, crepidariis, & pluribus
quotidianâ mercede conducendis denarios binos, la-
is autem, & fabris lignariis ac carpentariis senos, dis-
ierunt priores quantum possessionis ex tantula mer-
compararent; respondit, Quantum satis esset ipsis &
is quotannis jugerum. At reliquis quantum compa-
nt petentibus, respondit, Quotidie tantum terræ posse
parare, quantum per crura retrorsum bipenni proji-
nt. Conati autem præ avaritia in longum projicere,
odicem projecerunt; in quem ferè magnæ mercedes
c quoque projiciuntur. Præterea dicunt ranas & simi-
c effectas; cùm mulierculæ, scilicet Eva, aut alia nimis
unda, vereretur venienti Deo omnes liberos prodere,
luit quosdam in furno, quosdam sub vase elixorio.
quis autem beneficio donatis, & negante plures habe-
ssit Deus, qui in furno essent in simias converti; qui
vase, in ranas ac bufones. Talem igitur apologum,
abellam anilem hîc prosequitur autor. *Modum do-*
] dicens, *Crescite & multiplicamini*, per coitum sci-
. *Accinxêre operi*] id est, operam dederunt diligen-
liberis procreandis. *Mandata fideliter implent*] ju-
da narratio, quia hodie quoque ad illud præceptum
æquo inclinamur. *Post tria lustra*] id est, quindecim
os. Nemo autem sit mihi tam ineptus, ut historiam
et à poëta narrari. *Hirci sive cornibus*] id est, fœdi
lteri. *Nam quæ quisque, &c.*] proverbialiter, & diser-
quàm illud, *Qui fuit in furno, socium sibi quærit in*
. *Salvere Penates*] id est, familiares, & omnes in domo
itantes. *Tua pignora*] id est, natos. Nam *Pignora na-*
um dicuntur pignora rerum. Hîc Deus arrisit] i.e. annuit,
landus atque affabilis fuit. *Catellis*] i.e. canis fœtui. *Et*

prius]

primo] scilicet omnium. Unde ad primæ genituræ j
Fasces. alludit. *Fasces*] qui erant ex virgis, in quibus securis c
colligata; ferebantur autem a lictoribus post eos m
stratus, qui in corpus & sanguinem animadvertere p
Securis. rant. *Securis*] a secando dicta, quòd interfecat, ut coll
Vites. nocentium. *Et vites*] quibus centuriones & cæteri du
milites cædebant. Nam ex vite erat baculus, non ex
arbore, nè severiores haberentur, saltem in conci
Nam alios virgis cædere licebat. Juven. Sat. 8. *Nod*
Pila *post hæc frangebat vertice vitem, Si lentius pigrâ m*
ret castra dolabrâ. Et pila] quæ sunt Romanorum c
Lucan. *Signa, pares aquilæ, & pila minantia pilis.*
Stimulus. *ferat arma*] id est, humeris. *Stimulus*] quo boves in
Ligo. gantur. *Ligo*] instrumentum rusticorum, ut
Pastinum. quod bifurcum est ferramentú, quo pastinario & rep
natio vinearum fit. *Fœniseca*] id est, secantes fœn
Fœniseca. Persius: *Fœniseca pingui vitiârunt unguine pal*
Solifossores. *Solifossores*] fodientes terram: est autem una vox;
si duæ essent, *soli* secundam produceret, quam co
posita corripiunt in mediis syllabis; dummodo etiam
nominativo id habent, ut *fœniseca, solifossor*: quod d
quia *quantiscunq;* à nominativo *quantuscunq;*
quantumcunq; producitur, ut *qualicunq;* à *qualiscu*
Fartoris] qui farcimen faciunt. *Lanii*] id est, carnifi
Lixæ] aquam ferentes. *Artocopi*] panifices, aut pan
incidentes. *Et genus hoc alii*] sicut dicimus, *id genus*,
ejus generis; sic ponit *hoc genus*, pro *hujus generis*. *M*
tous] i. Mantuanus; sed Mantous dicitur à Manto N
pha, matre Ocni, qui Mantuam à matre denominavit.
quo Maro, *Fatidicæ Manti & Thusci filius am*
Amyntas autem is est, de quo in Amynta visum est.

Cor. *Mirabar si quid recti dixisses Amyntas.*
Civis erat, semper nobis urbana juventus,
Cui nihil est præter stulta hæc commenta negoti,
Ludit, in agrestes semper joculatur, & urbis
Talia garrulitas, & vaniloquentia fingit.
At nec, de superis audet hæc componere nugas:

Iste locus manifesta gerit convitia secum?
Sed tu tam rudis es, tam pleno inflatus omaso,
Ut neque perpendas isto te scommate carpi?
Nos quoque paulisper mentem extendamus ad urbis
Stultitiam, nè forte putes sapientia illos
Vivere qui splendent auro, qui murice fulgent.
His oculis vidi tunicis plerosque superbis
Vestiri, atque foro regali incedere gressu,
Quos secreta fames premit, atque domestica egestas.
Stultius his certe nihil est: opulentia ficta,
Pauperias & segnities, & inertia vitæ
Vera, quid est aliud quàm desipientia vera?
Vidi etiam patres (ô rem indignam atque nefandam)
Dum segnes dormire volunt, & vivere laute,
Prostituisse suas vulgò cum conjuge natas:
Quid pejus, quid per fidius, quid sinultius unquam?
Ful. *Quid si vitam alio nequeant traducere pacto?*
Cor. *Cum totidem, quot nos, habeant animósque manúsque*
Dic cur vitam alio nequeant traducere pacto?
Mirabar, si quid rectè dixisset Amyntas.] Quasi dicat, venis ille insanus amore, & rusticos otio habens. *Cui bil negoti*] pro negotii. *Vrbana juventus*] id est, mulie- do juventum urbanorum. *Convitia*] contumelias. *Oma-*] id est, intestino pingui, tardiorem ingenio afferente ut Hor. & Persius attestantur. *Isto scommate*] id est, isti- rio dicterio. *Te*] qui rusticus es. *Carpi*] id est, reprehen- di. *Nos quoque*] id est vicissim. *Qui murice*] id est, pur- pura. *Prostituisse*] id est, ad turpem quæstum in lupanari- bus & prostibulis statuisse, quasi pro foribus, ubi luxuriæ perditos expectant. *Quid*] scilicet dicas, aut quid faciat? est inanior desidiosorum purgatio, quàm ut retellatum unde dicit Cornix, Habent cives urbani manus & pedes, ut nos? Cur non quærunt sibi victum laboribus & parsi- moniâ, ut nos?

Est etiam, cujus vecors industria vanas
Quærat opes, ubi nullus opes invenit ab ævo.
Æs lavat herbarum succis, & vertere in aurum
Æstimat, ac nigrâ semper fuligine pallet.

Est qui, dum tellus latens desiderat aurum,
Dat magicis operam studiis, & tempora perdit.
Quid levius, quid futilius, quid inanius unquam?
Omitte, nè veniant ad opus telluris & agri,
Omnia pertentant: ut agant nihil, omnia versant.
Semper agunt, nunquam peragunt; ex fœnore victum
Infamem extorquent; vi, fraude, dolisque laborant:
Mille viis opibus, mille insidiantur haberi.
pos dapes, & ovet, armentaque pascimus: illi
Accipitres, canibos, & equos, & cercopithecos.
Rusticus est ovium pastor, volucrumque, canumque
Civis: eorum melius, te judice, nobiliusque,
O Fulica? utilitas unde, aut opulentia major?
Ful. *Si venit ex nostris operis opulentia major:*
Civibus unde igitur tantarum copia rerum?
Cor. *Ex vi, fraude, dolis; vi, fraude, dolisque laborant.*
Nonne vides, insane, ea nos crudelitas urget,
Quo capiunt astu? Nos irretire loquendo,
Sacrum offerre putant, & opus sublime, piumque.
Huc aures oculosque adigunt, huc ora manusque.

[*Fœnore.*] *Est etiam*] affert alia urbanorum vitia, & fere opposita s
gnitici, dicens, *Est etiam*] scilicet civis, *cujus vectors*] i
est, perversi cordis industria, *quærit opes vanas*] id est, n
tura quam facilofic, & non justâ ratione; ut qui per arm
[*Alchimiæ.*] (ut dicunt) *Alchimiæ*, id est, *adjuvaminis*, adjuvando n
turam, sperant se aut argentum vertere in aurum; quâ v
nullus, inquit, hactenus invenit opes; eorum est mult
irrumpere pauperiem: dicunt tamen ejus rei studiosi, i
vernos, qui ad secretum pervenerint. *Fuligine nigra*
quia vapore fumeo, *pallet*] quomodo, nisi ad antice
tem inferamus, non constat. *Est qui, &c.*] Alius er
eorum, qui magicis artibus, & characteribus, nescio qu
bus, speranr posse inveniri thesauros absconditos. *Omni*
nè veniant ad opus telluris & agri, Omnia, iniquan
pertentant] id est, experiuntur, nè sint agricolæ, qu
nihil honestius, nec justius. *Semper agunt, nunquam*
peragunt] id est, perficiunt nihil eorum quæ inceperan
Ex fœnore] id est, usurâ. *Accipitres*] id est, aves ad pr
da

um. *Canibus*] ad venationem. *Et equos*] ad venandum, aut
vibus, aut canibus. *Cercopithecos*] id est, caudatas simias.
Nam κίρκος, dicitur cauda; πίθηκος, simius, aut simia. Sunt
go, quos catos marinos quidam vocant, capite, ut dicit
linius, subnigro, & pilo asinino, quibus deformitas deco-
est, sunt que ob cautum ingenium divitibus in deliciis.
ovis] est pastor volucrum & canum, quia eos pascit. *Quo*
ta] id est, calliditate, ab κέλω, id est, ab urbe, ubi astu- *Astus.*
tores sunt. *Irretire*] id est, in laqueos & retia illigare,
re est, circumvenire & decipere verbis, putant *sacrificu-*
ri] id est, arbitrantur se obsequium præstare Deo,
uando nos decipiunt. *Hue*] id est, ad hanc operam ut nos
cipiant. *Adigunt*] id est, applicant. *Ora*] id est, om-
a quæ dicunt. *Et manus*] id est, omnia quæ faciunt.

al. Unde urbanarum tibi tanta peritia rerum?
ux. Hæc didici quondam, ductis in mœnia capris,
Cum lac vociferans iban venale per urbem.
Mensa apud artocopum sapiens, & ad omnia promptus
Furta erat, & crudum ferro subradere panem.
Ipse, ut erat mores urbis doctissimus, ista
Tradidit, affirmans nihil esse nocentius urbe.
Se quoque furari didicisse aiebat ab urbe.
Sunt etiam, qui parta aut avis patrimonia fundunt
In meretricum usus: quid fœdius, improbiusque?
Dic ubi machandi ars, homicidia, seditiones:
Nonne inter cives, atque intra mœnia regnant?
Quid reges, qui regna hominum per vim vera quærunt
In mortemque suos adigunt? quid pectora miles
Obiciens telis, per mille pericula vadens,
Pro stipe dat vitam? Nulla est insania major.
Gloria præfertur vitæ. Quid gloria? quid laus?
Quid fama est? quid honor? Voces, & opinia nulla,
Omnia longa dies abolet: cum vivere cessas,
Omnia sic abeunt, ut lux cum sole recedit.
Qui mare sollicitant remis, cum vivere possint
In patria, stulti: vanis qui credit & undis,
Stultus: divitias cui sint, & negligit uti,
Stultus: qui, ut natis cumulet patrimonia, partis

Abstinet, & genium fraudat, stultissimus; & qui
Quæ facere ipse potest, natis facienda relinquat.

Vnde urbanarum] Bona interrogatio, ut decorum ser-
tur, & versipellis narratio. *Artocopum*] ut videtur, a
cipit pro panifice, seu (ut dicitur) pistore, qui Græci
citur ἀρτοκόπος, id est, artopœus; quia ἄρτος dicitur pa
& κόπτω facio. Sed artocopus, dicitur quasi labor pan
nam κόπος labor dicitur, sed accipitur pro laborante.
venalis autem videtur accipere pro pane, dicens Saty
quintâ, *Salva sit artocopi reverentia.* Ubi tamen
pistore accipi potest, ut sic maneat discretio panis, qua
artocopus fecerit, & ita observando ejus jussum sit ei
verentia. Sed ad Poëtam nostrum. *Ipse, ut erat mores*
bis doctissimus] Hoc exemplo convincere possumus, pa
ticipia comparari. Nam si nomen sit doctissimus, non r
geret accusativum. Quocirca ego quidem *morum* poti
dicerē, hic tamen versus *mores* potius docet legendu
Neque tamen omnino inaudit ū, si superlativa à panic
piis accusativum regentibus deducta, accusativū reg
cùm adverbia à præpositionibus orta id faciāt, ut *proxi*
Hispaniam Mauri sunt, inquit Salustius. *Sunt etia*
Aliam affert urbanorum stultitiam, qui patrimonia
avis parta cum meretricibus absumunt. *Qui reges*] Doc
& reges & cæteros bella pro dominio aut inani gloria g
rentes, urbes ferè incolere; stipendiarios autem, qui inv
cati nomina sua dant, etiam urbanos esse, & maximè i
sanire, cùm pro modica stipe periculū vitæ subeunt: qu
rustici non nisi coacti faciunt pro libertate patriæ, &
juge ac liberis. *Qui mare solicitant*) Rursus aliud ge
stultitiæ (quod Persius quoque prosequitur) eorum, q
cùm satis habent, navigant tamen cum periculo vitæ.

avarus. *Stultus, divitiæ cui sunt, & negligit uti*] ut avar
Nam, ut dicit Seneca, *Tam deest avaro quod habet, qu*
quod non habet. Unde de sene avaro Hor. *Quærit, &*
ventis miser absentat, & timet uti. Et primo serm. *Con*
undiq; factis undormis insidians, & tanquam parcere sa
Cogeris, aut pictis tanquam gaudere tabellis. Stultus
ut natis cumulet, &c.] quia sæpe malè absumunt. Un

Per

Persius, *Ut tuus iste nepos olim satur anseris extis, &c.* Vide Satyram ultimam, ubi totum hoc est argumentum. *Et genium*] id est, naturam. Est enim genius Deus naturæ & loci nativi, quem, qui alimentum naturæ debitum eberahunt, defraudare dicuntur. Terent. in Pher. *Suum defraudans genium.* *Quæ facere ipse potest*] quod et fabellam, seu apologum de cassita pulchrè recitat Gellius.

Qui numerant stellas, & se comprehendere fata
Posse putant, stulti: verùm dementior illis,
Naturam quicunque Dei servatur, & audet
Figere in immensam lucem tam debile lumen.
Nostra fides melior: civis ratione coactus
Difficilè assentit; nudis nos omnia verbis
Credimus, & plures faculas accendimus aris.
Civibus est infida fides: inquirere nunquam
Mente licet arcana Dei, Si numina scire
Esset opus, poterant nobis se ostendere: verùm
Quando latere volunt, quid vestigare necesse est,
Quæ nos scire negant ipsi qui cuncta gubernant?
Nostra etiam pietas pietate potentior urbis.
Namque viri, qui sacra canunt, templisq; ministrant,
Quanta legunt uiri paucis alimenta diebus?
Vidi ego quassatas ex ture in mania plenis
Ruppibus inferri (pietas ea rustica) fruges.
Stultorum est aliud genus immedicabile quoddam,
Causidici, latratores, rabulæ, forenses,
Nummorum aucupium, legumque tyranni:
Ære patrocinium venditant, producere causas,
Et lites pendere diu, vindemia quædam est.
Sunt & equestre genus medici, qui tangere venas
Nonnunquam illicitas audent, & pondere quædam
Non intellectis temeraria nomina morbis.
His, etsi tenebras palpant, est facta potestas
Excruciandi ægros, hominesque impunè necandi.
Qui verò populis præsunt, hominesque gubernant,
Quò plus juris habent, quantoque licentia major,
Insanire solent tantò amplius. O ubi sancti

Reliquere, & Iustitia, & pietatis amici,
Quos patres serò ante fecundum memorare solebant?
Omnia nunc abeunt pessum: spoliata queruntur
Templa, gemunt inopes, viduo lacrimantur. Et huius
Quenam causa mali? Quia flas pro lege libido.

Qui numerant stellas] ut astronomi; *& se comprehendere fata*] ut astrologi, genethliaci, & mathematici. *Naturam quicunque Dei scrutatur*] Unde ille; *Mitte arcana Dei*; Et alius; *Altiora te nè quæseris*; Et utroque major; *Nil nimis sapere; sed ad sobrietatem. Nostra*] id est, rusticorum. *Civis ratione coactus*] id est, rationibus inuitens. *Plures faculas*] id est, tædas & cereostoreos. *Mente sonum*] id est, desinunt. *Poterant nobis se ostendere*] Argumentum quo verisimile sit, Deum non velle à nobis nosci, cùm se non præbeat noscendum. *Quid vestigare*] id est, inquirere necesse est ea, *quæ ipsi qui gubernant cuncta*] scilicet superi, *negant*] id est, prohibent nos scire: quasi dicat, *Nihil necesse, &c. Quando*, id est quandoquidem. *Nostra etiam pietas*] id est, charitatis, ut dicit, exhibitio in eleemosynis erogandis. *Legunt*] id est, colligunt. *Stultorum est aliud*] In pragmaticos & causidicos invehitur quasi Satyricè. Unde aptè personam Cornicis assumpsit. *Rabulæ; forenses*] id est, forum judiciale, seu causas sectantes. *Rabula*, secundum Festum, dicitur multis intentus negotiis, paratúsque ad reddendum quid, aut auferendum; vel qui est in negotiis agendis acrior, quasi rabiosus. Secundum Marcellum autem, *rabula* à rabie dictus est; quem nunc advocatum vel causarum patronum dicimus. Cicero; *Non enim declamatorem aliquem de tudo, aut rabulam de foro; sed doctissimum, atque perfectissimum quærimus.* Sunt ergò *rabulæ* (ut iterum Nonius attestatur) litigiosi. *Aucupium*] id est, captationem, ad avibus capiendis. Comicus; *Hoc novum est aucupium. Legúmq; tyranni*] Quia summum jus summa malitia est. *Ære patrocinium vendunt; &c.*] Enumerat causidicorum vitia. *Vindemia quæstus*] i. lucrū, ut vindemia quæ est vini collectio, ut messis frugum. *Sunt & equestre genus medici*] Et hoc quoq; satyricè. Equestres sunt; quia multis ferè vehitur medici. *Venas illicitas*]

Faculæ.

Rabulæ.

Aucupium.

Vindemia.

licitas] ad femora mulierum. *Nomina temeraria*] id est, rebus non convenientia, quæ fingunt, nè ignari deprehendantur. *Et tenebræ palpant*] id est, cæci & ignari sunt. *Ipsa sacra potestas*] Quia, morientibus ægrotis inter curandum, in jus non vocantur. *Qui verò populis præsunt*] Imperatores, & optimates, ac magistratus invehitur. *Insaniunt solent tanto amplius*] cùm tamen vel leve in aliis scelus, in illis maximum sit. Unde Juven. *Omne animi vitium tanto conspectius in se Crimen habet, quanto qui peccat major habetur. Abeunt pessum*] id est, pessundantur, & pereunt. *Spoliata quatiuntur*] id est, comburuntur templa.

Ful. *Ista tua, ô Cornix, excandescentia fines*
Transit honestatis: scelus omnibus objicis omne.
Innocuos habitare bonives, & in urbe memento.

Cor. *Non habitant celebri quondam Balearibus arva*
Proxima, (non mentis nomen) neque vacua Cretam,
Nec nemus Aegeria subpes, nec vir bonus urbem.

Ful. *Vir bonus est animal rarum, pauciusque per urbem*
Et per rura locos habet: est rarissima virtus.

Cor. *Insanis, Fulica, insanis: Tot in urbibus hostes*
Sunt tibi, quot cives; hi nos tendentque, pilantque,
Non habitâ nostri capitis ratione: coarctant
Nos ad furta, ipsi mox ad suspendia mittunt.
Fas igitur, si quid nostris se ungibus offert,
Radere, & insidiis ac nostrâ judice captos
Deplumare levi tactu sensim, & pede pressim.
Si videt, excusat; si sunt secreta, negato
Furta: quod occultum est, non est injuria, furtum.
Quicquid habent, noster labor est, industria nostra est.

Ista tua, ô Cornix, excandescentia] id est, vehemens ira. *Fines*] i. limites. *Transit honestatis. Baleares*] insulæ sunt In Hispania, Græcis dictæ à fundarum jactu. Nam βάλλω significat, *jacio*: tollitur autem nunc *l*. Balearicos autem contra glires à senatu auxilium petiisse constat, cùm in quibusdam arvis vicinis non possent vivere serpentes: ea autem arva sunt in Ebuso, quæ est insula inter Ophiusa, & Pityusam. Ebusi enim terra serpentes fugat, omnium Ebusi

venenosorum animalium expers; eadem cuniculos gigni populantes messes Balearium. Dicit autem se *nominis immemorem*, ut decorum servetur. Nam non congruit rusticos longinquarum insularum nomina scire, sicut Maronianus rusticus oblitus erat nominis Geometræ, dicens, *In medio duo signa: Conon; & Quis fuit alter, Descripsit radio totum qui gentibus orbem? Neque noctua Cretam*] scilicet habitat; cujus nomen non ignorat, quia sub Venetorum ditione est. Noctua autem, quæ in Creta negatur, plurima Athenis est, usq; adeò ut in proverbio sit, Γλαῦκες εἰς Ἀθήνας, id est, *Noctuas Athenas*, aut *in Athenas*, scilicet fert is qui merces eò, ubi abundant, inutiliter transvehit, ac si aquas in mare vehat. *Ægeriæ* autē *nemus* est ubi Numa Pompilius secundus Romanorum rex colloquium cum Ægeria nympha uxore sua, de rebus religiosis habuit; ubi *sonipes* negatur viveret. Est autem equus a sono pedum sic dictus, Æneid. 4. *Stat sonipes ac fræna ferox spumantia mandit. Nec vir bonus urbem*] scilicet habitat; sicut nec Albionem, seu Britanniam major est lupus: *Vir bonus est animal rarum*] Mar. *Vir bonus & sapiens, qualem vix repperit unum Millibus è cunctis hominum consultus Apollo, Judex ipse suo.* Juv. *Rara quippe boni, &c. Habet*] id est, habitat, residet. *Sunt tibi*] scilicet rustico. *Pilantes*] Hor. compilo secundâ longâ positum, *nè me Crispini scrinia lippi Compilâsse putes, verbum non amplius addam.* Est autem norum Gallis vocabulum quod si tractum est à pilis, naturâ primam corripit. Indè autem tractum volunt per apologum Æsopi, quo, qui duas uxores habuit, alteram juvenculam, quæ senos decerpsit radicitus; alteram grandem natu, quæ, ut sibi consortem haberet maritum, nigros capillos sustulit; calvus & depilatus mansit, atq; ità nudatus & privatus intelligicus suis: quod efficere pilate est. *Coarctant*] id est, compellunt nos ad furta, quia exigunt quod sine furto nos habere non posse sciunt, & *mittunt mox ad suspendia*] Potuit nôsse Candidus, quem alii ex agro Parmensi, alii ex Mantuano oriundum dicunt. *Nostris unguibus*] Argutè; quia cornices & fulicæ unguibus diripiunt. *Surdum*] i. imperceptibili

ter

er, hoc est, paulatim, & *pede pressim*] id est, quasi presso de sine strepitu. *Deplumare*] quia aves id avibus faciunt. *si videt*] scilicet quisquam furta, *excusa*] dicens videlicet se jocari voluisse. *Si sint secreta, negato. Furtum quod cautum est, non est injuria.* Quia *quicquid habent*, scil. *aves, est nostrer labor, est industria nostra.*] Hæc autem Cornici potiùs quàm bono pastori conveniunt dicere; nulla furta nulli licita sunt: nec sua sibi vendicare sine superioris autoritate permissum. Unde dicit Fulica,

Ful. *Jam longè egredieris metam rationis, & æqui.*
Cor. *O Fulica, improbitas urbana coinquinat orbem.*
Unde tot in terras veniunt æstate procellæ,
Flumina, venti, annes, grando? Vidisse recordor
Tellurem tremere, ac postes & tecta labare,
Solem obscurari, noctu obtenebrescere lunam.
Cur segeti lolium, messi dominantur avenæ,
uva in capreolos transit, caligine verni
Depereunt flores? Mala parturit omnia nobis
Hæc civile nefas; pariet quoque plura deinceps.
Unde venit furor armorum, bellique tumultus,
Qui genus omne mali secum vehit? Omnibus urbs est
Fons & origo malis. Descendit ab urbe Lycaon;
Deucalion Pyrrha cum conjuge rusticus: ille
Intulit illuvium terris; hic abstulit: ille
Abstulit humanum terris genus; intulit iste.
Si terra (ut perhibent) flammis abolebitur unquam,
Istud grande nefas ulla descendet ab urbe.
Ful. *O Cornix, jam pone modum sermonibus istis,*
Audio jamdudum pueros de pulte loquentes:
Cætera, si quicquam superesti, post prandia dices:
Pulti indulgendum monet urbibus hora relictis.

Jam longè egredieris metam rationis, & æqui] quia urbanos deplumare; si eam fore speretur, consulis. *Coinquinat*] contaminat, polluit. *Orbem*] i. universum mundum. *Unde tot in terras*] dicit omnem tempestatem importunam, omnémq; calamitatem propter urbanorum scelera à Deo demitti. *Cur segeti*] Vir. *Grandia sæpe quibus mandavimus hordea sulcis, Infelix lolium & steriles dominantur avenæ.*

avena. Est autem lolium, de quo Salvator *Nonne bonum semen seminasti? unde ergò habet zizania? Inimicus homo superseminavit. Vva in capreolos*] id est, acidas quasdam chordulas, quibus sese vites palis & ramis alligat, quibus etiam vesci solent divites. *Caligine*] id est, aëre nebuloso & obscuro, atq; ità infecto. *Parturit*] pro parit, id est, provocat. *Civile nefas*] id est, nefandum civium scelus. *Descendit ab urbe Lycaon*] quem ob perfidiam Jupiter in *hycum* id est, lupum transformavit & occasione cujus sceleris diluvium (secundum Ovid.) superinduxit. *Deucalion Pyrrhacum conjuge*] id est, uxore, *rusticus*] scil. fuit, qui in montibus Thessaliæ habitavit, ubi inter saxa degens, ad se profugientes tempore particularis diluvii benignè recepit, quocirca humanum genus jactis post terga lapidibus servâsse fingitur. *Ille*] scil. Lycaon, hoc est, scelus ejus. *Intulit illuviem*] id est, inundationem aquarum, hoc est, diluvium. *Terris*] id est, in terras; ut, Inferrétq; deos Latio. *Hic*] scil. Deucalion cum Pyrrha. *Abstulit*] scil. illuviem. *Ille*] scil. Lycaon, *abstulit*] genus humanum terris. *Iste*] id est, Deucalion, *intulit*] scil. in terras genus humanũ, quod, secundum fabulas, perierat; aut secundũ historiam illic periisset, si non servâsset. *Si terra, ut perhibent*] id dubitat rusticus aut ex ethnicis sumptum, quibus non est fides habenda, nisi eadem in sanctis quoq; literis habeantur. Nos autem credimus ignem conflagrationis diem judicii praecessurum. Sed & Ovid. aliquando mundum igne periturum asserit Metamor. 1. *Esse quaq; in fatis reminiscitur affore tempus, Quo mare, quotellus, correptáque regia cæli, Ardeat, & mundi moles operosa laboret. Istud grande nefas*] scil. propter quod mundus ardebit. *Descendet ab ulla*] id est, à quavis una urbe, & non ab agro. *O Cornicula jam pene modum*] id est, finem. *Sermonibus istis*] scil. tuis improbis, & contumeliosis. *Audio jamdudum pueros*] i. minores famulos, aut liberos, *loquentes de culte*] i. instaurandi prandii. *Si quicquam superest*] i. reliquum est. Gellius docet *superesse*, supra id quod satis est esse. *Hora*] scil. prandendi. *Monet indulgendum*] i. operã dandam esse, ne invigilandum. *Pulti*] i. cibo illi rustico, quo Romani diu vixerunt. *Vrbibus*] id est, contumeliis de urbibus *relictis*

e conversione juvenum ad religionem,

Cùm jam autor ad religionem aspiraret,
inscripta POLLUX.

IOANN. MURMELII argumentum.

Galbula pastorem ad sydera laudibus effert,
Et canit ut viso versus sit numine Pollux.

Alphus & Galbula.

Albula, quid sentis? Pollux doctissimus olim
Fistulicen subitò quodam quasi numine tactus,
Destituit calamos, tunicas, armenta, sodales:
Bardocucullatus caput, ut campestris alauda.
Quattuor ante dies in religiosa recessit
Claustra; ferunt illum, pecudes dum solus in agris
Pasceret, effigiem quamquam vidisse deorum:
Cætera non memini; sed tu quid, Galbula, sentis?

Galbula. Si frivolum non sit, dicam non sine ratione in hac septima ecloga agi de conversione juvenum. Nam senarium numerum, qui ex primo impari, & proximè illum subsequente pari conficitur, constat habere nescio quid mysterii, non solùm in sanctis literis, sed etiam apud poëtas; unde est illud, *O ter quaterque beati, &c. Nam te jam septima portat Omnibus errantem terris ac fluctibus ætas.* Dicunt præterea, septimo quoque anno immutari nobis ætatem: ut primis septem annis simus infantes, proximis pueri, tertiis adolescentes, quartis juvenes; quâ ætate constituendum sit nobis genus vitæ, quos & quales nos esse velimus, & in quo genere vitæ. Bene ergò (ut de cæteris ætatibus, quæ pari ordine subsequuntur, taceam) in hac septima ecloga agitur de juvenum ad religionem conversione: unde hactenus *adolescentiam suam* (sic enim inscripsit opus)

opus) poëta ceciniſſe putatur, deinceps cantaturus juventam & virilem ætatem, in duobus videlicet ultimis carminibus, quæ in religione compoſuit. Sed ſinquamus hæc arguioribus. Per *Pollucem* hoc loco intelligo poëtam, *Fiſtulicen*] id eſt, canens fiſtulâ, ut noſtrâ ætate ſicut tibicen, canens tibiâ gruis, ut olim factitabant, & nunc quoque nonnunquam. *Quodam quaſi numine tactus*] quia ſpiritus ubi vult ſpirat. *Bardocucullatus caput*] id eſt, habens *Bardocucullum* capiti tegendo aptum: *Bardocucullus* veſtis eſt Gallica groſſioris villi, factâ compoſitione ex Bardis, qui poëtæ erant Gallicani, & cucullo: Cucullus enim veſtis eſt groſſior, capiti tegendo apta. *Bardi* item dicebantur olim ſtulti, apud Gallos, ut poſſis accipere *Bardocucullum* veſtem fuiſſe Gallicam, ſtultorum, & vilium hominum. Unde Martial. in diſtich. *Gallia Santonico veſtita eſt Bardocucullo: Certopibecorum penula nuper erat. Bardus*] ad hoc, autore Feſto, ſtultus, à tarditate ingenii, appellatur per *Matatheſin*: Græcè enim βαρδὸς dicitur. Præterea, ut idem inquit, bardus Gallicè cantor appellatur; qui virorum fortium laudes canit, à gente Bardorum. De quibus Lucan. *Plurima ſecuri fudiſtis carmina Bardi.* Nonius autem dicit bardum eſſe propriâ vi & ingenio tardum. Nam Græci tardum βραδὺν, id eſt, bardum dicebant. Plaut. in Perſa. *Nimis equidem pro barda & ruſtica rem habitam eſſe.* Ex his & aliis multis, ut de Alpibus, patet Gallicam quoq; linguam immutatam eſſe; nam multa nunc aliter, quàm olim dicebantur, à Gallis dicuntur. *ut campeſtria*] id eſt, in campis verſari ſolita. *Alauda*] id eſt, avis cucullata, & plumeam criſtam habens. *Effigiem quandam vidiſſe deorum*] ut in proceſſu patebit. Videtur autem divam Virginem intelligere, aut quæ Herculi occurriſſe à Ciceronе memoratur: de qua ſuo loco dicam. *Cætera non me minui*] id enim & ruſtico convenit, ut jam ſæpe diximus, & œconomiæ, atque argumento hujus eclogæ. Nam intendit narrando duo facere: colligere videlicet laudes paſtorum, & perfectionem religionis; potiſſimum Carmelitanæ, quæ prima eſt.

Fiſtulicen Tibicen.

Bardocucullatus.

Bardi.

Bardus.

Alauda.

Gal

Gal. Vt dixêre patres, Jaciens primordia rerum
(Magna canam, nobis quæ quondam tradidit Vmber)
Instituit Deus agricolas, pecorisque magistros.
Primus agri cultor rudis, immansuetus, & asper,
Qualis humus segnis, lapidosa, rebellis aratro.
Ast ovium primus pastor, mitissima proles,
Instar ovis, quæ bile caret, quæ lacte redundat,
Mitis erat, nullis unquam pastoribus asper.
De grege sæpe suo sacrum ponebat ad aras,
Nunc ove, nunc pingui vitulâ faciebat, & agnâ
Sæpius, & magno divos ambibat honore:
Sic profecit apud superos, sic numina flexit,
Vt fuerit primo mundinascentis ab ortu
Tempus ad hoc, cœlo pecoris gratissima cura.
Assyrios quosdam (sed nescio nomina curæ
Diminuunt animum) Deus ex pastoribus olim
Constituit reges, qui postea murice & auro
Conspicui gentes bello domuêre superbas.
Cùm Paris Iliaca tria numina vidit in Ida,
Aut Paris, aut alius, puerum qui obtruncat ad aram
Pastor erat. Quando cœlestis extulit ignes,
Venit ad obscuros pedibus per pascua nudis,
Pastor erat Moses, Moses à flumine tractus.
Exul apud Graios Amphrysia pastor Apollo
Rura pererravit, posito destratis honore.
Cœlestes animi, Christo ad præsepia nato,
In caulis cecinere Deum pastoribus ortum.
Et nova divini partûs miracula docti
Pastores, primi natum vidêre Tonantis;
Et sua Pastores infans regnator Olympi,
Ante magos regesque dedit cunabula scire.
Se quoque pastorem Deus appellavit, ovesque
Mitibus ingenuis homines, & mentibus equis.
Et ne vana putes hæc somnia, nuper ab urbe
Rus veniens, picto perlegi hæc omnia templo.
Sunt pecudes pictæ, parvi sub matribus agni
In tellure cubant, ingens equitatus ab alto
Monte venit, radiant auro diademata divûm,

Et

Et suspensa venere vaga lumina praeterentium.
Non igitur mirum, vester pecuminа Pollux
Vidit: amant villas, & oves, & rustica divi,
Simplicibus praesens Deus est, offenditur astu.

Vt dixêre patres] Ut probet verisimile esse, pastori esse numen visum, altiùs orditur laudes pastorum, docétque quod verum est, *Abelem* primum justum fuisse pastorem, multósque reges, ut *Abraham*, *David*, & similes fuisse pastores: *Christum* ad hoc se appellâsse pastorem, dicentem, *Ego sum pastor bonus*; & recèns natum primò à pastoribus agnitum atq; visum, & multa id genus alia, quæ legendo patebunt. *Vt dixêre patres*] Virgil. *Arma meminêre senes.* Rustici enim non ex libris, sed ex majorum relatu historias discunt. *Deus faciens primordia rerum*] id est, in prima hominum genesi instituit agricolas, ut *Adam*, & primogenitum *Cain*. *Pecorisque magistros*] ut *Abelem*: quia autem dicendo primordia rerum visus est altiùs ordiri, bonam facit *Parenthesin*, dicens, *Magna canam, nobis quæ quondam tradidit Vmber*, cui, totam doctrinam suam ubique accepeam fert. *Primus agricultor*] scilicet *Cain*. *Ovium primus pastor*] id est, *Abel*. *Instar*] id est, in statum & morem, ac similitudinem, quod Valla negat. *Quæ bilis*] id est, cholerâ amaritiem animo afferente. *Sacrum ponebat ad aras*] Historia patet in principio Geneseos. *Vitulâ faciebat*] scilicet rem sacram. Sed *facio*, & *operor* per se posita, de rebus sacris intelliguntur. Nec dices, *Faciam vitulam*, quia id rarius est: sed *vitula* aut *vitulo*, subaudiendo rem divinam; ut in Buc. Maro: *Cùm faciam vitulâ pro frugibus, ipse venito. Divos ambibat*] id est, ambientium more venerabundus adorabat. *Sic*] id est, usque adeò numina flexit, ut cura pecoris fuerit à primo ortu mundi nascentis, scilicet usque *ad hoc*, id est, nostrum *tempus*, *gratissima*] id est acceptissima, *cælo*] id est, cœlestibus. *Assyrios*] ut *Abraham*, *Loth*, *Iacob*, & cæteros Patriarchas. *Cùm Paris*] Alexander, qui & Paris, pastor fuit. Nam cùm Hecuba ipsa gravida visa esset gestâsse catellum facèo gestante, quâ tota Troja incendebatur, idq; adPriamum retulisset,

&

ille ad somniorum & phantasmatum interpretes, responsum accepit, filium gestare, qui Trojæ cremandæ occasionem daret: quocirca pater quicquid pareret interfici jussit. Mater autem non interfecit, sed exponendum curis dedit, ubi à pastoribus inventus, ab illis quoq; educatus, in virum crevit, atque ab Oenone Nympha adamatus est, judicioque inter tres deas dedisse fertur. Cùm verò optimus esset athleta, & cum Hectore congressus eum vicisset, ab eo interemptus fuisset, nisi frater agnitus: eundem pro Helena promissa in Græciam profectus fatalem attulit prædam. Unde Statius in Achilleide: *Sol erat Oebalio pastor de sidere Classem Dardanus.* *Paris ergò aut alius*] quia de nomine, ut rusticus, dubitat; *cùm vidit tria numina*] scilicet *Junonem, Palladem, & Venerem* de præstantia formæ concertantes, *In Ida*] id est, Silvâ sic dictâ. *Iliaca*] id est Trojana. Quod addit, ad discretionem Idæ Cretensis. *Erat pastor puerum qui obtruncat ad aram*] scilicet Abraham, *qui id facere voluit*, erat pastor. *Pastor erat Moses quando cælesti extervitus igne*] scilicet in rubo, qui non comburebatur. *Venit ad ostentum*] id est, miraculum aliud portendens, ut virginitatem divæ genetricis Christi. *Pedibus nudis*] quia jussus est calceamenta exuere. *Moses*, inquam, *à flumine tractus*] scil. à filia Pharaonis regis Ægypti, cùm esset in fiscella super aquas natans, unde nomen accepit. Apollo spoliatus divinitate pavit Admeti regis armenta novem annis, unde *Nomius*] id est, pastoralis est dictus: pavit autem apud Amphrysum fluvium Thessaliæ, spoliatus, dico, divinitate propter interfectos Cyclopas; unde in principio 3 Geor. dicit Virg. *Et te memorande canemus Pastor ab Amphryso.* Ideo hæc secundum Macr. l. 1. Saturn. fingunturquia Apollo ipse est sol, qui omnia pascit. *Deitatis*] Latinius diceretur *divinitatis*, sed eatenus id non accipit. *Cælestes animi*] id est spiritus sancti. *Qui fecit angelos suos spiritus. In caulis*] id est, sepibus pastorum, ubi faciebant vigilias super gregem suum, ut Lucas præclarè memorat. *Ante magos*] i. sapientes Persarum & Indorum, quia eâdem nocte quâ natus est, cùm ipsis, ad minimum, deum

Ilias.

Moses.

Nomius.

Cæli.

mo tertio die primum visus sit. Dico ad minimum, qu
controversia est, an eodem anno, an alio. *Ante ma*
regesque] Unde *magos* pro regibus accipimus, propt
illud, *Reges Tharsis &c. Se quoque pastorem Deus a*
pellavit, dicens, *Ego sum pastor bonus. Ovesque*] A
dens, *Agnovi oves meas, & cognoscunt me meæ*] id e
miti ingenio præditi homines. *Picto perlegi hæc omni*
templo] id est, in parietibus fani, ubi picta hæc fuerun
& ideo dicit, perlegi. Maro in 6. *Quin protinus omne*
Perlegeret. Magna enim est convenientia pictoris &
scriptoris. Unde eos Flaccus æquiparat dicens, *Pictori*
bus atq; poëtis Quidlibet audendi semper fuit æqua po
testas. Sunt pecudes] scilicet pastorum, qui Christum vi
runt. *Ingens equitatus*] scilicet trium regum. *Diadema*
divûm] aut regum aut angelorum, aut Christi & par
tum ejus; hoc est, matris veræ, & patris legalis, ac nutri
cii, & naturalis à quibusdam putati. *Et suspensa tene*
vaga lumina] id est oculos prætereuntium, hoc est, cogi
prætorire volétes immorari donec picturâ perspexerint
Amant villas] id est, domus rusticas & oves, & ovili
divi. *Simplicibus præsens Deus est*] Id sacrè & moraliter, s
cordis simplicitatem intelligit.

Alph. *Vera refers, pecori si sint innoxia nostro*
Pascua. Vidi asinum, vidi præsepe, bovemque:
Jam memini turbæ venientis & ora videre
Indica jam video regum sua dona ferentium.
Vvumoro: *Quenam Polluci occurrit imago?*
Galbula, si nôsti, ne sit labor omnia fari.
Galb. *Et novi, & memorare libet; res digna relatu;*
Res digna auditu, pia, sancta, imitabile factum.
Durus & immitis pater, atque superba noverca,
Pollucem graviore jugo prestêre juventæ
Tempore, cùm dulces animos nova suggerit ætas
Et cùm jam invalidæ longo sub pondere vires
Defecerint, nullâque odium mansuescere arte,
Constituit tentare fugam: res una volentem
Ire diu tenuit, nimis impatienter amabat.
Error enim communis amor juvenilibus annis.
Res est fortis amor, violentia fortior: ivit.

Et tales abiens (mihi namque solebat amores
Enarrare suos) mœsto dedit ore querelas:
O virgo, lacrymæ tuis foventur ocellis,
Cùm te tam charo cernas ab amante relict?
ullane decessu duces suspiria nostro?
Tunc mei crudelis eris fortè immemor unquam?
Vsq; adeone tuum poterit frigescere pectus,
Pectus quod toties tot lumina fletibus implet?
Tunc trabes crebros gemitus, & pallida fies?
Cerno oculos, cerno lacrymas, cerno anxia corda
Virginis. Heu! tantum quâ dissimulare dolorem
Fas erit arte? Dolor duplex mea pectora torquet;
Illius atque meus: sed fas mihi flere, quod illi
Non licet. Occultus lon. è magis æstuat igni.
Incolumem mihi vos divi servabitis illam,
Vt quando exilia repetam mea rura peracto,
Fiat amor felix saltem semel ante senectam.

Vera refers] Approbat Alphesibœus. *Vidi asinum, & bovem, & præsepe.*] scilicet Domini, qui in eo ante asinum & bovem est positus. Vidi, inquit, de pictura intelligens, *iam memini turbæ venientis*, id est, in mentem venit, & *videor* mihi nunc *videre ora Indica*] id est, Indorum regum, ab India venientium. *Et vidisse videor ora regum fertum*] id est, offerentium dona, sc. *aurum, thus, & myrrham. Et novi, & memorare libet*] quia *res* est *digna relatu*] id est, ut referatur, & recēseatur, & *factum*, scil. Pollucis, est *imitabile. Durus & immitis patet*] *Est mihi dura, domi patet, est injusta noverca.* Videtur autem hæc vera vitæ ipsius poëtæ descriptio. *Graviore jugo*] Quia nimis rigidi, & severi erant, ut in prima ecloga docuimus. *Et cum invalide*] Est enim ea ætas imbecillis & inops consilii. *Nullâ, odium*] sc. parentum. *Arte*] scilicet filii. *Constituit tentare fugâ*] id est, discedere clàm a parentibus nam duris. *Error enim communis*] Ut ante dixi, *Semel insanivimus omnes. Res est fortis amor, violentia fortior*] id est. *O virgo*) Querulosa dilectio ab amica. *Crudelis*] quæ amantem non redamas. Maro: *O crudelis Alexi! nihil mea carmina curas, &c. Lumina*] Sic tot legendum videtur,

detur, ut sit, *pectus* inquam, *quod implet toties lumina tot fletibus. Dolor duplex, Illius, atque meus*] ille scilicet virginis, quam occulto æstuantem putat amore. *Atque meus*] qui manifesto absumptus sum igne. *Exilium peracto*) quia in exilium voluntarium ut patria sævitiam & novercale odium deviter, abscedere destinavit. *Fit amor felix*] ut potiatur amicâ saltem semel: id amatori & modestè.

Talia prosequebat memorans, voluitque reverti:
Tantus amor juvenum, vix tanta favoris agebat.
Sed jam facta fugâ tunc ita erat alea notâ.
Fronde sub Herculeâ sessus mœrore sedebat:
Ecce puellari virgo fulgebat coronâ,
Ore, manus, oculos, habitu quæque simillima Nympha,
Et tali affata est puerum sermone dolentem:
Chare puer, quò tendis iter? vestigia verte.
Nescis (heu) nescis quò te via ducat; & audes
Ignotis errare locis, nihil insidiarum
Per campos latus herboso, nihil esse perieli
Omnia tuta putas, & quod placet, utile credis,
Mœre juventutis stolidæ collectus in orbem
Sæpe latet molli coluber sub graminis umbra.
Et facile incautos offendere: parvulus ignis
Innocuos rutilum digitos extendit in ignem,
Nec nisi jam læsus vires intelligit ignis.
Huc regio hortantes aditu consuevit amœno
Fallere, delicias offert, & gaudet verum
Ingressis, quum triste nihil superesse putatur,
Mille parat laqueos, & mille pericula profert.
Trames hic, ut collem gressu superaveris illum,
Ducit in umbrosam sylvam, crudele ferarum
Hospitium, locus terra situ, & caligine opaca.
Quisquis eò decepit abit, remeare vetatur:
Et picea primùm vestitur lumina vitis;
Deinde per omne nemus, dumeta per aspera tractus,
Anguis in effigiem mostri horridum volvere linguam
Atque loqui tentat, mugire dum attollere sese
Credit, humi graditur quadrupes, neque suspicit astra.
Ima tenebrosæ vallis lacus æquore nigro

Occupat, & nigris mons plurimus imminet undis.
Hùc tracti, in Stygios latices, altùmque barathrum
Præcipites dantur: rapidâque voragine mersi,
In Styga, & æternas Erebi rapiuntur in umbras.
Heu! quot pastores istis ambagibus acti
Cum gregibus periêre suis! Ego fidula semper
Monstro iter: hic ad opem vigilo indefessa ferendam,
[*dia pergebat memorans*] Commemorat quæ virgo vi-
it sit Polluci, cùm jam fugam facere decreverat. Eam au-
em, quia in Carmelum ire suadet, & virginum coronam
ecum duxit, non inepte putaveris divam virginem Ma-
iam, cujus protectione & nomine insignitur nunc Car-
melitana religio, quam autor noster professus est. Quin
deò eclog. 8. id manifestè docet. Alludit tamen ad eam
quæ Herculi apparuisse dicitur: Unde dicit apparuisse
centi *Fronde sub Herculea*] Respexit quoque bivium
Pythagoricæ literæ, de qua in opusculo Maroniano
unde diximus. Ut verò sciamus quæ Herculi apparue-
it, audiamus Ciceronem 1. officiorum ità differen-
em: *In primis constituendum est, Quos nos & quales*
se velimus, & in quo genere vitæ. Quæ deliberatio est
omnium difficillima. Ineunte enim adolescentiâ, cui inest
maxima imbecillitas consilii, tunc id sibi quisque genus
vitæ degendæ constituit quod maximè adamavit. Itaque
sæpè implicatur aliquo certo genere cursúque vivendi,
quàm potuit quod optimum esset judicare. Nam Hercu-
lem Prodicus dicit, ut est apud Xenophontem, cùm pri-
mùm pubesceret, (id est, quod tempus à naturâ ad diligen-
dum, quam quisque viam vivendi sit ingressurus, di-
ctum est) exisse in solitudinem, atque ibi sedentem diu
secum multumque dubitâsse, cùm duas cerneret vias,
unam voluptatis, alteram virtutis, utrum ingredi melius
esset. Hoc Herculi, Jovis satu edito, potuit fortasse
contingere; nobis non itidem, &c. Hæc Cicero. Alunt
autem inter dubitandum duos accessisse matronas, *Vir-*
tutem & Voluptatem; quarum voluptas prior ingressa,
accuratissimè erat ornata, & omnes delicias post se tra-
hebat, respectans aliquando, cum fastuque omni multa

ostentans, & multa etiam plura pollicens, secum trahere Herculem tentavit. At *Virtus* aspera, & dura severeq; nitens contra, Non polliceor inquit, aliquam voluptatem aut quietem; sed laborem, pericula, sudores infinitos terrâ marique tolerando: sed horum præmiis petit, re e Deum fieri. Quod audiens Hercules, gravibus verbis *Voluptatem* repellens, *Virtutem* sequutus est. Cujus, ut inquit Maro, primus ingressus difficilis videtur; *Nam via virtutis dextrum petit ardua callem, Difficilemque aditum primum spectantibus offert: Sed requiem præbet fessis in vertice summo.* Sed ad autorem: *volutique reverti*] ictus liegt ad virginem quam constituerat deserere; quia nihil inconstantius amante. *Sed jam alea erat jacta*] id est jam perfricuerat frontem; hoc est, periculum infamiæ non amplius timuerat, & ita erat *extra aleam*, per quam significatur omnis incertus eventus, & omne periculum ut alea belli, &c. *Erat autem jacta fuga*] id est, per fugam quam paraverat *motâ cunctis*] id est, omnes sciebant quo fugere constituerat, & hoc animo sedebat *fessus mœrore* amore languens & mœrore confectus, *sub fronde Heliea*] id est, sub populo, quæ plurima crescit in ripis Padi. Unde Ovid. *populiferque Padus &c.* Ea autem arbor dicatur Herculi, unde in Buc. *Populus Alcida gratissima*, qui ejus fronde coronatus, ad inferos descendit, ac rediit. Significat autem virtutē, quæ intrinsecus viret, & extrinsecus pallet, ut ipsa frons populea. *Ora manus &c.* Sic necdoche est: ut Æn. 4. *Omnia Mercurio similis, vocemque colorem Et crines &c. Per campos herbosos*] id est virides, & indolescentiam notat. *Sepe latet*] Maro, *Frigidus, ô pueri fugite hinc, latet anguis in herba. Parvulus infans*] alludit ad Mosen, qui, relicto auro, carbonem ardentē in os suum intulit, quo se innocentē adhuc declaravit. *Aditu*] id est, introitu: *amœno*] delectabili, & voluptuoso. *Tyrannus hic*] scilicet tam amœnus. Pronomen *hic*, anceps est: nam de hoc loco corripitur; Adverbiū autem semper producit. *Crudele Hospitium*] apposite: sicut Æn. 6. *Ite in antiquam sylvam, stabula alta ferarum.* *Situ*] id est, mucore, & lanugine immundâ. *Remeare vetatur*] Maro

Alia.

…cilis descensum Averni: Noctes atq; dies patet atri ja-
…nua Ditis. Sed revocare gradum, superasq; evadere ad
…ras; Hoc opus, hic labor est: Pauci, quos æquus amavit
…piter, aut ardens evexit ad æthera virtus, Dis genti
…prudère. Piceis vittis] id est, caligine ignorantiæ & de-
…rationis. Volatus lumina] i. habet oculos velatos: est ta-
…rzee locutio: vittis] i. fasciis, quibus ligari solent decol-
…adorum oculi. Transit) id est transformatur in effigiem
…onstri. Docet quid Metamorphoses poëtarum sibi velint,
…bus Ulyssis socii in feras & pecudes versi fingunturq;
…quia homo voluptati deditus, fit bestialis. Animalis autem
…non percipit ea quæ sunt spiritus Dei. Unde neque Vata.
…spicit) i. sursum inspicit astra: ut Esa. 38.14. Attenuati Suspicio
…sunt oculi mei suspicientes in excelsum. Ima occupat) id
…semper versatur in limo carnalium desideriorum. Mala
…rumnas i. difficultates & pericula, quæ in luxuriosa vita Stygius.
…unt. Latices Stygios) i. obscœnas aquas tristitiæ infernæ- Barathrum.
…Altum) i. profundum. Barathrum) i. voraginem. Im
…rga) i. lacum infernalem, à tristitia dictum. Declinatur
…rem hæc Styx, hujus Stygos: inde hanc Styga, accusati- Erebus.
…us. Erebi) Erebus fere à doctis sine h scribitur, dici ut qui
…cus obscurus: nam Ἔρεβος obscurus dicitur. Ego) scil.
…Virtus, aut bona inspiratio. Indefessa) id est, indefatiga-
…bilis. Multa prætereo, quia nota sunt etiam pueris.

Tolle moras igitur, mortis fuga blanda propinqua
Atria, secreti tutam pete littoris oram.
Quâ contra Idalios fluctus mihi tollit in altum
Æra Carmulus viridi caput arbore cinctum.
Primus hic antiquis patribus spelæa, domosque
Præbuit arboreas, intra nemus illice densum.
Ex hoc in vestros deducta cacumine montes
Religio venit, sicut de fonte perenni
Flumina, ex uno multi gentere nepotes
Illius in sylvis, abies ubi plurima surgit,
Pinguis ubi picea sudat libet & terebinthi,
Innocuum posquam feliciter egeris ævum,
Mox tua mutatis ætas renovabitur annis,
In loca te tollam meliora, virentia semper;
Imus, multis eris, divûm comes, ire per astra

Inter-

Inter Hamadryades, & Oreadas, atque Napeas
Flore coronatas caput & redolentibus herbis,
Fas erit, ac super & subter cognoscere cœlos.
Tolle moras] Persequitur verba virginis, quæ Polluci ap-
paruit. Blanda atria mortis propinquæ] quia *dicunt in bo-*
nis dies suos, & in punctio descendunt ad infernu. Et alib
Scitte, hac nocte rapient animam tuam. Fit am vram] i
est, montis Carmeli, qui *contra Idolios fluctus*] i. Cypros
protenditur. *mihi*] aut divæ virginis, aut sanctæ inspiratio
ni. Nam omnis religiosa professio Hellam & Helisæum ex
terósque filios Prophetarum habet autores, etiam Hiero
nymo censore. *Hic*] sc. Carmelus præbuit ptimus *antiqui*
patribus] sc. jam dictis, *Spelæa*] i. spelunceas, *Domos arbo-*
reas] i. sub arboribus. *Intra nemus densum ilice*] Liri ne-
more ilicibus pleno. Unde dixit, *caput eius tam viridi ar-*
bore, Religio venit deducta ex hoc vaticinio] i. ex ho
vertice Carmeli. *In petitos montes*] qui sc. in Europa sunt
Nam duce divo Ludovico primum in Galliam translat
sunt. *Sicut flumina*] sc. deducuntur, *de fonte perenni*] i. pe
totum annum, & in perpetuu fluente. Flumina enim ter
in montibus fontem habent pro capite. *Illius in silvis*
Ordo est, postquam egeris feliciter ævum innocuum i
sylvis illius] sc. Carmeli, *ubi*] i. in quibus surgit plurim
abies, & *liber*] i. corcex interior, *Picea*] sc. arboris, *pi-*
guis] quia picem exudat. *Et liber terebinthi sudat*] sc. resi
nam & picem. Allegoricos vult illic tranquillam, & su
penuria esse vitam: quia *qui omnia derelinquunt, Christu*
sequentes, centuplum recipient, & vitam æternam possi-
bunt. Mutatis annis] sc. in æternitatem, qui cras ste tran-
Hamadry- *torii. Ire per astra inter Hamadryades*] i. Nymphas arbo-
ades. rum; *& Oreadas*] i. Nymphas montium, *atque Napeas*
Oreadis id est, Nymphas florum. *Inter cœtus virginum. Fas erit*
Napeas quia & ipsa virgo. *Hi sunt qui secum inter agilem quocun-*
ierit, &c. Ac super & subter] quia in medio erit.

Sic effata leves virgo discessit in auras.
Tum sua juravit Pulluæ mutata repente
Pectora, & extemplo vitium expirasse furorem;
Non aliter quam flamma cadit, si ardentibus agris

Effusa

Effluat, & totas præceps Padus evomat undas:
Sic abut crudelis Amor, qui sæpa pharetram
In juvenem, dum principiis obstaret amandi,
Dum tepet, ac timidè insanit, consumpserat omnem.
Sic igitur Pollux in claustra silentia venit.
Alph. *Sunt quibus aspirent etiam nolentibus ultrò.*
Sunt quibus infensi sine causa & crimine dii sint.
Galb. *Quadnos in pecudes, in nos id juris habent dii.*
Hoc rus scire sat est: sapiant sublimius urbes.
Sic docuit rediens aliquando ex urbe sacerdos.
Janus, ait, magno dixit sibi codice lectum.
Alph. *Sol cadit, & Baldi vix summa cacumina tangit;*
Nos quoque jam sero cum sole recedere tempus.
Galbula, sarcinulas nè sit tibi ferre molestum;
Pera levis, levis est & cantharus: omnia parva.
Ferre labor sero; grave mane, sed utile pondus.
Ipse pecus ducam: mihi pars erit ista laboris.

Sic effata] Bene effata, quia sic dicuntur oracula. *Virgo*] aut Virtus, aut diva Virgo, *discessit in leves auras*] id est, evanuit. *Tum sua juravit Pollux*] ideo juravit, quia difficile creditu. Simile D. Th. Aquinati contigisse fabulantur, qui accinctus lumbos, postea Venereum ardorem non sensit. *Et extemplo*] i. illico, è vestigio: tractum ab augurihus volunt, qui, designaro templo, dicebar, Extemplo, quo dicto subitò abscesserunt. *Furorem*] id est, amores. *Non aliter*] scilicet ut aqua extinguit ignem. *Qui consumpserat in juvenem omnem pharetram*] i. omnes vires suas: *dum principiis obstaret*] i. obstare vellet aut deberet: juxta illud, *Principiis obsta, &c. Dum tepet*] i. *dum animus in dubio est, facili momento huc illuc impellitur. Ac timidè insanit*] id est, adhuc timore & pudore afficitur, & nondum consentit in illecebras. *Sic igitur Pollux in claustra silentia venit*] ubi impeditam habet venam, nè liberè canat. *Sunt quibus aspirent*] quia *Spiritus ubi vult spirat. Sunt quibus infensi sine causa & crimine dii sint*] id impiè, nimisque rusticè: quia consilia Dei sæpe occulta sunt, minquàm autem injusta. Videntur autem dii infensi bonis & insontibus, quando maximè amici sunt,

Extemplo

hoc est, quando eis tribulationem, ut meliores evadant, immittunt. Nam *virtus in infirmitate perficitur*. Quia ergò rustici id non animadvertunt, videntes bonos affligi dicunt Deum eis infensum, cùm minimè sit: Veruntamen si sit, non tamen injustus est, quia non habet præscriptam legem. Unde dicit Galbula, *Quod nos in pecudes*] Ordo est, *dii habent id juris in nos, quod nos* scil. habemus *in pecudes. Hoc rus scire sat est*] scil. rust. cos. *Sapiant sublimius urbes*] id est, urbani. *Sic docuit rediens*] id est, veniens, cùm illic habitent ferè prædicatores. *Et Faunus dixit sibi lectum in magno cadere*] scil. Decretorum, aut Bibliorum. *Sol cadit*] Pro more suo finem parat eclogæ, docens esse discendendi tempus. *Galbula, sarcinulas*] Ordo est, *ô Galbula, nè sit tibi molestum*] i. grave. *Ferre*] id est, auferre & colligere. *sarcinulas*] d est, parvas rerum pastoralium sarcinas. *Pera*] scil. nostra, in qua panis, & cæteri cibi ferri solent, *est levis*] Unde dicunt Æsopum, cum aliis accinctum ad iter, libenter subisse reticulum panis, licèt ponderosius esset; quia novit in itinere imminutum iri. *Cantharus*] id est, poculum quo Silenus est usus, ut dicitur in Buc. Virg. *Et gravis attritâ pendebat cantharus ansâ*. Cantharus ergò sc. *levis*, quia exhaustus. *Parvulus labor est ferre omnia*] cibi & potûs repositoria, *Servo*] id est, vesperi; & *grave pondus, sed utile* est ex *omnia ferre mane. Ipse.*] scilicet ego, *ducam pecus*] i. gregem nostrum.

ECLOGA VIII.

De religione rusticorum, inscripta RELIGIO.

JOANN. MURMELII argumentum.

Ille canit montes, vitra hic campestria: Nympha
Pelluci visa laudes & festa canuntur.

Candidus & Alphus.

Horrida solstitio tellus sitit, Alphe, reverso:
Ad solitos montes, ubi vos in gramine & estus
Mitior, hæc armenta monet deducere tempus.

Alph.

lph. Aereos montes, & summa cacumina longè
Prospicio; quod sint montes (tibi vera fatebor)
Nescio: semper enim campestria rura, lacúsque
Incolui. Montanus ager quâ fruge redundat?
Cand. O rude & illepidum ingenium! prope flu [illegible]*asse mus*
Versatum, sulcis in morem, limosa per arva,
Sunt ubi ranarum, culicum, pulicum cimicúmque
Lustra inter salices, ulvas, viridesque papyros,
Irridere audes, & nauci pendere montes,
Unde fluunt amnes, templis ubi tanta locandis
Marmora cæduntur, fulgens ubi nascitur aurum?
Qua parit amnenas tellus? medicamen ab herbis,
Dic, quibus est nisi montanis? De vertice Baldi
Sæpe melampodion legi: medicina capellis
Nulla magis præsens: quondam Valsasinus Ægon
Tradidit hoc, dum vere sues castraret & agnas;
Tradidit, & dixit, Solus medicamen habeto.
Dic, ubi castaneæ plures? ubi copia major
Glandis? in excelsis fontes & pascua vidi
Montibus, artocreas & pingue polenta comedi.
Sunt populi fortes illic, robusta juventus,
Lata pedes, callosa humeros, nervosa lacertos,
Hispida, dura manus, molli indefessa fevendæ.

urrida solstitio tellus sitit:] In hac ecloga, quæ inscribitur. *De religione rusticorum*, habentur primò laudes montium, quas Candidus, nactus occasionem ex calore solstitiali, quo urgente montes petere suadet, accumulat, non immemor (si rectè sentio) Carmeli sui, quem incocte jam animo constituerat, & cujus laudes prosequi incipit. *Solstitio*] scilicet æstivali, non brumali. Est enim duplex: Alterum quo sol stare dicitur, quòd altiùs assurgere in epicyclo suo nequit; alterum, quia profundiùs descendere non potest, ut in bruma. *Ad solites*] scilicet Candido, & gregi ejus. Nam Alphus montes ignorat. Ordo est, *Tempus monet deducere* (Dicerem *perducere* aut *producere*: nam *deducere in altum*, inusitatum est) *hæc armenta ad montes solites, ubi ros est in gramine, & æstus mitior*] id est, temperatior; quia in summis

montibus

montibus tempore æstivo frigus opacum est. *Mantuanus ager quâ fruge redundat?*] Ex hac quæstione nanciscitur occasionem montium describendorum. *O rude montium! versatus*] Constructio ad rem respiciens, non ad vocem, sicut apud Comicum, *Scelus, qui me perdidit Pulicum*] primam communem habet hæc vox. *Cimicum*] Cimices sunt vermes fœtidi, parietibus & lectis inhærentes; &, ubicunque vapor est aquarum, frequentes: ut culices, pulices, muscæ, & id ignis bestiolæ. *Lustra* potiùs ferarum sunt. *Inter fauces*] quæ in locis humidis nascuntur. *ulvas*] id est, herbas palustres; & *papyros*] id est, arundines quæ in Ægypto tantæ nascuntur, ut ex singulis internodiis faciant naviculas. Habet autem membranam tenuem, in qua olim scriptitabant. Unde nunc abutuntur vocabulo, *papyrum* pro chartis dicentes. *Nauci pendere*] id est, non pluris facere, quam nauci: quæ aut putamen est nucis, ut Priscianus & Tortellius sentiunt, aut granam fabæ cùm se aperit, ut Servius vult; aut, ut nonnulli, mucor nucis priùsquam condensatur in nucleum. Ponitur autem pro nihilo, aut re minimi pretii & valoris. *unde fluunt amnes*] quia ferè in montibus oriuntur habent. *ubi tanta marmora caduntur locandis*] id est, constituendis templis, id est, ad constituenda templa. *Anteunas*] id est, malos transversos. *Sape melampodion*] Melampodion genus nigri hellebori, à Melampode quodam, qui eo uti in divinationibus solebat]. Dictum autem, à pastore ejusdem nominis, qui primus hanc herbam invenisse dicitur, dum capras eo purgati animadvertit, δαὸς; earum lacte furentes Prœtidas sanari. Unde Maro dicit Georg. 4. *Inventa, nocuit artes: cessit magistri Philyrides Chiron, Amythaoniúsque Melampus* Interpretatur autem Melampus nigri pedis. Dicitur enim Græcè μέλας nigrum, & πούς pes. Fuit & alius *Mantis* id est, vates insignis. *Medicina capelli: Nulla magis præsens*] id est, præsentiùs, & citiùs sanans. *Quonsam Valasinus Ægon*] Nè contra decorum medicinæ peritus censeatur, dicit se accepisse ab Ægone, quem Valasinum à loco nominat. *Dic, Ubi caffanea plurea?* videlicet, quæ

Cimex. Lustra. Vlva Papyrus Nauci pendere Antennæ. Melampodium Melampus Mantis

montibus; quasi dicat, nusquam. *Artoreas*] i. parum
ui caro ineluditur. *Pastillum* vulgò vocant: Ἄρτος enim
licitur panis, & κρέας caro. *Lata pedes*] id est, habens
tos pedes. *Callosa humeros*] id est, habens humeros cal-
sos ex labore, aut pulposos. *Nervosa lacertos*] i. habens
acertos nervosos. *Hispida*] i. pilosa. *Moli ferendæ*] id est,
ad molem ferendam] id est, quodvis onus portandum.
indefessa] id est, indefatigabilis.

Artoreas Pastillus.

Hispidus.

Valibus ex illis, opera ut navalia curet,
Confluit huc: nullum est hominum genus aptius urbi,
Sive velis castrare pecus, seu scindere fagos,
Sive sinum ferre è stabulis, hausire cloacas,
Latrinas curare, viámque aperire coactis
Sordibus, & scalis puteos descendere in altos:
Ingeniosa manus, & dure robora polivit.
Sed quid opus multis? Subeunt opus omne: popinis
Inservire, focos lignis cumulare, verúque
Artifici versare manu, dare libera fumo
Spiramenta, boum ventres ad flumina ferre,
Verrere bunam immundam scopis, doctissima gens est.
Quodque magis miror, semper sub pondere curvis
Catibus in duris oriuntur, & ardua vivunt
Per juga, cum capreis habitant spelæa ferarum.
Adde quòd in cœlum brevis est è montibus altis
Transitus; erectum caput usque ad nubila tollunt;
Nubila transcendunt aliqui; puto, sydera tangunt.
Esse locum memorant, ubi surgit ab æquore Tmarus,
Qui (nisi dedidici) contingit vertice Lunam,
Et vixisse illic hominem, sed postea abactum
Improbitate gulæ, quòd scilicet omnia pomi
Mandaret, & magno servare nolla Tonanti.
Hinc divi, sanctique patres in montibus altis
Delegêre domos tacitas: Catibusque testis,
Carmelus, Gárganus, Alber, Laurea, Laverna,
Et Sina, & Soractis apex, umbrosque vallis,
Et jugum Nursini fato senis inclyta, & altis
Abietibus nivium caput Camdidula sanctum.
Cætera prætergo: nec enim sermonibus istis,

Omnia

Omnia completi flatuor Mantua frequentant
Culmina culicoe: sed anas, & mergus, & anser,
Ibis onocrotalus, mulvi, fulicæq; palumbes.

Vallibus ex illis] i. inter montes sitis, aut loquitur de planitie, quæ est in montibus. Enumerat autem sordida ministeria, ad quæ ferè apciores sunt in montibus orti, ficut ad omnem laborem. Unde Juven. Sat. 2. *Et illud Mantuanum positis audi et vulgus arcatris.* Possit tamen videri loqui de natis in planitie, & in convallibus: ut illis det honesta ministeria, his sordidiora Sed de his, qui in montibus nascuntur totus est sermo, quia dicit, *Cotibus in duris oriuntur*] Credam de illis loqui, qui in Franciam veniunt purgaturi camaras & fumaria, idq; quasi satyrico morsu, ut nescias an laudet, an verius irrideat eos, nisi quia rustico dat partes laudandi, cui etiam vile ministerium, dum strenuè fit, laudabile videtur. Ex illis igitur vallibus, quæ sunt sub vertice montium, inter montes tamen, *Confluit huc*] i. ad hæc plana loca, subauditur, ex superioribus, *robusta juventus; ut curet opera navalia*] id est, nauticum explent munus. *Castrare*]. i. emasculare aut excolare; *seu scindere*]. i. incidere, & amputare *fagos*] arbores glandiferas, à φάγω, .i. commedendo dictas. Non autem intelligo ut torcumara faciât aut cœlaturas, ad quas fagus apta: unde est, *Tibi pocula ponam Fagina, cælatum divini opus Alcimedontis*. Cloacæ sunt cryptæ subterraneæ, per quas sordes in fluvium demittuntur. *Sordibus coactis*]. i. cogregatis & compactis, ut aquæductus claudantur. *In altos puteos*] eorum purgandi gratiâ. *Popinis.*] i. culinis. *Dare libera fumo Spiramenta*] id est, purgare fumaria; vulgus caminos vocat. *Vectres ad flumina ferre*] aut sordes alvorum, aut intestina pecorum mactatorum. *Semper sub pondere curvus*] quod in vallibus ortis non congruit, & multò minùs quod sequitur. *Cotibus in duris oriuntur*) id est inter cautes, & saxa aspera *Speleo*) id est, pelucas, sed Græcum est, *Adde quòd in cælum*) id scommate non carer, aut rusticâ explicitate: quasi vero animus spatio ferantur in cœlum. *Nubila transcendunt aliqui*) Athos enim est ultra mediam regionem aëris, ulque adeo ut in eo

neque

neque nubes, neq; venti fint, ſed cineres ex ſacrificiis de-
relicti reperiatur, anno peracto, indiſperſi. *Eſſe locum mi-*
rorant] ſcilicet paradiſum terreſtrem, quem quidam ſub
lunari globo ponunt. *Quòd ſcilicet omnia poma*] id quoq;
paſtorali loco non caret. *Hinc divi ſanctique patres*] Hoc
videtur principaliter intendiſſe, ut tandem Carmelu lau-
det *Carthuſia*] non longè à Gratianopoli, in Delphina-
tu, prima domus Carthuſianorum, virorum profectò cæ- *Carthuſia.*
leſtium, quibus, ut ſolidis tibicinibus, Chriſtiana fulcitur
religio. *Carmelus*] antiquitate omnes excellens, & obſer- *Carmelus.*
vatione candidæ religionis cæteris non inferior. *Gargá-* *Gargana-*
nus] livo Micheli mons inſignis. *Athos*] mons Thraciæ *dus.*
in confinibus Macedoniæ, miræ altitudinis, in quo eſt Po-
tidæa religione inſignis, quia cineres in aris derelicti illic
diſturbari negantur. *Lauretæ*] ubi diva Virgo habet *Lauretæ.*
ædem excellentiſſimam, & miraculis ac donariis clariſſi-
mam. *Lavernæ*] dea quæ à furibus colebatur, cui ædes *Lavernæ.*
erat juxta Lavernalem portam, quæ in Chriſtianũ con-
verſa eſt uſum. *Et Sina*] mons eſt (ut dicitur Gal. 4.) *Sina.*
in Arabia, ſepulchro divæ Catharinæ religioſus, & Præ-
ceptis Moſi datis olim non illuſtris. *Apea Soractis*] A- *Soractis.*
pollinis obſervatione olim præclarus. Virg. *Summe De-*
um, ſanctis cuſtos Soractis Apollo. Nunc quoque, quòd
illic ſub Conſtantino nondũ converſo delituit Sylveſter
Romanorum Pontifex, inſignis, & *valla* dicitur *umbro-*
ſa, in qua ille delituit. *Et juga Nurſini fatoſi nimis inclyta*] à Nurſia oppido in montibus poſito. Æneid. 7. *Et*
te montoſa miſêre in prælia Nurſæ, Vſens, inſignem famâ,
& felicibus armis. Et Camaldula turrita caput ſan-
ctum] id eſt, habens ſanctum caput *Turritum*] id eſt, qua-
ſi turribus inſignitum, *abietibus*] quæ arbores in monti-
bus naſcuntur, ſuntque quas *ſapinos* vocant. Eſt autem
abiet ſongè à Florentia. *Cœlicolæ*] ut Michael & cæteri
angeli in Sina auditi. *Anas*] avis immunditiæ aquarum
gaudens, & mergus] ad limum tendens, *& anſer*] etiam
fluvie aquarum paſtus, *Scibæ*] ut Ciconia, cui ſimilis eſt, *Onocrotalus.*
ſerpentibus nutrita. *Onocrotalus*] etiam obſcenitatem a-
mans, nam ab , quod eſt inquino, deduci videtur. *Mil-* *Milvus.*

vi]

ues]aves rapaces & obscœnis viventis. *Fulicæ*] aves circa littora turpem victum quærentes. *Paludes*] scilicet frequentant.

Alph. *Inter montanæ tantes regionis honores,*
Cur de messe nihil, nihil est de palmite dictum,
Hæc tamen humanæ duo sustentacula vitæ
Maxima. Monticolæ veniunt è rupibus ad nos
Hordea mercatum, torvi, fuligine tincti,
Setosi, macie affecti, laceri, ac situosi.
Indigena libenter quæ sit natura locorum.
Sed quod montanis de religionibus inquis,
Rettulit in mentem, quæ de Pollice feruntur?
Qua dea, si nosti, visa est, quæque, Candide, nympha?
Dic age, nam cœptum certamen inutile nobis,
Vtilior servo de religione tenendus.

Cand. *Galbula, qui solitus pecudes in pascua tecum*
Ducere, te satis hoc potuit docuisse, quod optas.

Alph. *Pleraq; quidem Pollucem super narrasse, ipsam*
Nec docuit nymphan, nec me quæsisse recordor.
Nunc subiit mentem, cum religionis oborta est
Mentio, & illarum visa est, mihi maxima laudum.

Cand. *Non erat illa Dryas, neque Libethrias, nec Oreas:*
Veneris è cœlo superûm regina Tonantis
Mater, advelanti pacem latura juventæ.
Huic Tethys, huic alma Ceres famulatur, & ipse
Æolus, æquoreis ventos qui frænat in antris.
Hanc Deus alitrorum flammas super, atque volantes
Solis equos, supra fulgentem Cassiopeam
Extulit, & sacram bisseno sydere frontem
Cinxit, & adjecit subiter vestigia Lunam.

Inter montanæ] Objicit Alphus nullam esse mentionem factã de frugibus, quas ubertores in æquore seu planitie nasci contendit. *De messe*] id est, de frugibus. *de palmite*] id est, vitibus. *Mercatum*] Supinum à *mercor*, id est, emptum. *Torvi*] quia immiti fere sunt fronte, ideoque adeo immites dicantur *in cotibus arti*. Unde Maro in Buc. *Nunc scio quid sit Amor; duris in cotibus illum Ismarus, aut Rhodope, aut extremi Garamantes, Nec nostri generis puerum,*

rum, nec sanguinis edum. Fuligine] i. pingui fumo. *Setosi*] i. hirsuti, juven. *Hispida membra quidem, & dura per brachia setæ Promittunt atrocem animum. Situosi*] Valla docet, *siticulosi* esse in usu: licenter autē hic usurpatur *situosi*; quia par regulam fieret *situosi. Indigenæ*] inde geniti, hoc est, ut hic accipitur, *incolæ. Sed quod*] Tendit ad principale, quod est, declarare divam Virginem esse vsq; Polluci, hoc est, poëtæ, ejusquē laudes accumulare, & poëtæ in religione vitam paucis significare. *Galbula*] de quo in Polluce satis dictum est, videtur per diminutionē dici à *Galba*, de quo Juvē. *Nec vilis Galba tulisset Polluce super*] i. de Polluce. *Est enim Anastrophe. Super* autē accipitur cum Ablativo pro *de*, ut Æneid. 1. *Multa super Priamo rogitans, super Hectore multa. Nunc subiit mentem*] id, est venit in mentem. *Non erat illa Dryas*] i. Dea arborum & præcipuē quercuum, ut diximus; *Neque Libethris* id est, una Musarum, quæ Libethrium incolunt; *nec Oreas* id est, dea montium. Nam ipse mons dicitur *Tonantis*] id est, veri Jovis, cujus est tonare; hoc est, Jesu Christi filii Dei. *Mater*] scil. Maria. *Juventæ anhelanti*] id est, laboranti in periculo vitæ. *Pacem*], i. tranquillitatem mentis. *Tethys*] id est, magna dea maris, uxor Oceani, faciuntque Tethyos in Genitivo, & utramq; producere potest, ut in Georgicis; *Teq; fluvi generum Tethys amat omnibus undis. Ceres*] dea frugum dicta, regina Siciliæ. *Alma*] quia non suo invento alit. *Et ipse Æolus*] rex ventorum dictus, quòd illorum usum chari fecit, abscisâ silvâ quæ impedimento erat. *In antris aquoreis*] id est, vicinis æquori: Æneid. 1. *Æoliam venit loca fœta furentibus austris, &c. Premit*] ibidem; *Illa sua jactet in aula Æoli, & clauso ventorum carcere regnet. Deus extulit hanc*] scilicet divam Virginem, super flammas astrorum. Unde canitur, *O gloriosa domina excelsa super sydera, quia assumpta es Maria ad etherium thalamum. Atque volantes*] i. pernices: *equos solis*] quos quatuor Ovid. in principio 2. Metam. ponit, ut alibi diximus. *Supra fulgentem Cassiopeam*] quæ est in circulo arctico, effigies tamen corporis ad æstivū circulum pervenit, quem capite & dextrâ manu tangit quam

Setosi

Indigenæ.

Galbulæ.

Dryas Libethris. Oreas

T. thys

Ceres Æolus

Cassiopea

quam propè mediam dividit circulus lacteus, non longè à Cephei circulo locatam, ubi occidit cum Scorpione, exoritur cum *Sagittario*. Hanc Euripides, & Sophocles, & alii multi scripserunt gloriatam olim fuisse, quod Nereidas corporis pulchritudine superaret, propter quod in siliquastro conspicitur sedens, & vereri se mundo resupinato capite ferri videtur. Esseno *dere* que Apocalyps. 12. *Mulier amicta sole & luna sub pedibus ejus*

Alph. *Candide, mira canis nullis pastoribus unquam*
Cognita. Quid Tethys? quid fulgens Cassopea?
Eolus aquoreis ventos quis frenat in antris?
Qui sint solis equi? magna atque ignota recenses.

Cand. *Sydera sunt partim, partim sunt nomina prisca.*
Omnia quæ Pollux mihi cum narrasset, in ædem
Duxit, & Ista, sacer paries, ait, omnia monstrat.
Pictus erat paries signis & imagine multâ.
Omnia non memini; mens est mihi debilitata
Vix tenuit, dum sæpe animo volvo, atque revolvo.
Sæpe vocor dari, medicamina fortius omni.
Ista potest nigro depellere nubila cœlo
Ista potest siccis fluviis dare frugibus imbres,
Cum volet, ista novas duris emittere campis,
Cum valet, emissos potenit restringere fontes.
Qui modo sunt steriles, & nudi gramine campi,
Si volet, in pingues poterit convertere glebas.
Frigida Saturni cum sidera suscipit atra
Scorpius hospitio, non offeret hordea grando,
Nec domus ardebit tantum hæc omnia cunctum
Dicitur ratis in terram effundere ab astris.
Si velit, hæc nobis custodiet omnia virgo.
Si faveat hæc nobis, complebunt horrea messes,
Adjiciet, gregi semper fœtura gemellos.
Si patris infelix erit, & sine vellere solo
Ipsa potest nutu dare lac, dare vellera, & agnos,
Et curare greges, omnemq; avertere morbum.
Nil opus est modò Pana sequi, neque cætera turris
Numina, quæ veteres frustra coluisse feruntur.

Vidi ego vinc̃ta aram nympha pendere capellas,
Plaustra boves, & oves: hic jam vidimus dircum.
Et memini inscriptam versu hoc legisse tabellam.
VOTVM pro salvo Janus breve reddidit hircu.

audide, vina canis] Nè contra decorum majora quàm uz pastoribus cõveniant, cecinisse putetur, castigat poë-, dicens se à Polluce didicisse. *Sydera sunt partim*] ut assiopea. *Ille sacer paries*] scilicet qui erat in æde sacra. *epe recordari*] subaudi *est*, *fortius omni medicamine.* *fluvios imbres*] i. effluentes & abundantes. *Noves fontes mittere*] quod usu veniſſe varia loca prædicant. *Frigida Saturni*) id enim prognosticon est futuræ *calamitatis*) d est, culmorum per grandinem dejectionis. Unde dicit aro Georg. 1. *Hoc metuens cæli menses & sydera serva, frigida Saturni sese quò stella receptet.* Quia, ut autor ster interpretatur, dum in scorpium venit, grandinem enerat Saturni sydus: sed divâ Virgine intercedente, *nõ uferet hordea grando, Nec domus ardebit.*) id est com- uretur fulmine. *Fœtura*) id est, fœcunda productio fœ- Fœtura, is. Maro *Si fœtura gregem suppleverit, aureus esto.* dicit) scilicet, ad gregem. *Gemellos*) id est geminos ætus. *Si pecus infelix*) id est morbidum & miserabile uerit: bene autem convertit sermonem ad rem pasto- alem. *Solo nutu*) solo indicio capitis. *Pana*) Deum Pan astorum. De quo Maro, *Pan curat oves, oviumque magistros. Cetera numina*) ut *Palem, Apollinem, Faunos. Sylvanos, Ægipanas, Satyros, Ceteremque, Bacchum, &c. Nymphæ*) id est, divæ Virginis, æterni Patris sponsæ. *Capellas*) id est, capras cereas. *Hircum Jani*) id est, quem anus pur ârat amissũ, cùm à puero in vepribus alligatus esset, ut priùs vidimus: Est autem artificiosè hoc dictum. Nam sit priùs dictam veram historiam asserit. Erat autẽ *ircus* cereus, aut depictus, ut patet ex carmine. Moris est autem Italorum, in tabellis votivis depingere casus uos, & miraculosas liberationes aut recuperationes, Flaccus & Amabus poëta,

Nunc Dea, nunc succurre mihi: Te posse mederi,
Picta docet templis multa tabella tuis.

Dúmq; ea perlegerem, Pollux hæc carmine supplex,
Ante aram genibus positis in marmore, dixit:
O dea, quæ servas urbes, & rura, precamur
Nè Padus exundet, nè strix nocturna per umbras
Hauriat infantes, nec eant per compita larvæ.
Diva, fave agricolis: talpas occide, malignam
Aggeribus pestem: gelidis sata læta pruinis,
Quando bruma venit, conspergere, diva memento;
Nè timeæ rodant anno frumenta sequenti.
A Boreæ flatu pingues defende mariscas,
A grue ore fabas, & ab anseræ farra palustri,
A serpente boves, à vulpe & fure cohortem,
A bruco erucas, à bruma grandine vites,
A vi & fraude lupi pecus, à rubigine fruges,
A rabie catulos, à flamma & fulmine villas,
A murum insidiis petasonem, à milite pernas,
A campe & pigris, pigris (Heu! cætera nescit
Mens oblita sequi; numerus me in verba reduxit
Sæpius: in numerum rediens, oblivia forsan
Mente abigam; retro gradior, numerumq; recurro)
A murum insidiis petasonem, à milite pernas,
A campe, & pigris virides limacibus hortos,
Alphe vides quæ vis numeri? jam cætera cerno)
A tonitru reboante cados, à frigore fœtas,
A gravibus vitulos æstris, à gutture porcos
Anginoso operas pubes nè rustica perdat,
Adsis, à Deanec ladant examina fuci,
Neu milium furenter aves, neu vellera sentes
Succida, nec lappas apprendat lana sequentes.
Diva gubernatrix hominum, custodia rerum,
Diva laborantum requies, medicina dolentum,
Et tutela gregum, nostris, precor, annue votis.
Talibus orabat Pollux. Ego postibus hærens,
In baculum pede pressio recitata notabam
Altiùs, ac memori condebam singula mente.

Dúmque ea perlegerem) Ostendit Pollucem in religione memorem pastorum, atque orare pro rerum rusticarum conservatione: Unde carmen ejus deprecatorium rece-

ic. Perlegerem] scilicet oculis, non ore. Nam (ut dixi) picturæ sunt indoctorum libri. *Ea*] scilicet, quæ depicta dixit: *in marmore*] super marmor pavimenti hium. *Nè Padus exundet*] quia sæpe, ut Maro dicit, *Fluviorum rex Eridanus, campòsque per omnes Cum stabula armenta trahit. Nè strix nocturna*] id ex rusticorum superstitione, qui putant striges & lamias noctu volare; quæ infantes auferunt edendos: quod fictu est ad terrorem puerorum, ne noctu vagentur. Autor est Porphyrio, ad illud Horatii in arte Poëtica; Lamiæ.

Nè, quodcunque velit, poscat sibi fabula credi,
Neu prænsa lamiæ vivum puerum extrahat alvo.

Perortus autem dicit de strigibus sic: Striges non à strin- Striges.
gendis infantium corporibus, ut quidam falsò existimant, sed à stridore nomen habent: fabulosum quo est, quòd ea mulgent ubera infantium labris impulgere. Aves sunt nocturnæ: Lucan. *Quod trepidus bubo, quod strix nocturna queruntur.* Constat tamen & in maledictis jam esse, & etiam apud vetustissimos fuisse, accipique pro maleficis mulieribus, quæ noctu gradientes, infantiu corpora anguinem sugendo exhauriunt. Hæc ille. *Hauriat igitur*] id est, exhaurlat sanguinem sugendo: *nec larvæ*] id est cacodæmones, ac lemures, hoc est, nequam spiritus, qui vagari putantur; & dum innocui sunt, lares dici. *Talpæ*] appositorie: malignam pestem *aggeribus*] id est, cum uli, Larvæ.
tertæ. *Nè cimices*] scil. nivales, aut alii vermiculi, ut limaces, bruchi, tineæ, blattæ. *Mariscas*] id est, ficus. *Anser palustri*] id est, indomito, in paludibus versari soli- Mariscæ.
to: *à serpente boves*) id est, quia in alvum immitti solet: *cohortem*) id est, gregem: *à bruchо*). i. vermiculo, caules & erucas, quæ salaces sunt herbæ depascere solito: *à bru-* Bruma.
ma) id est brumali frigore: *à rubigine*) infestâ pluviâ quæ rubiginem inducit: *catulos*. i catellos: *villas*) id est Petasо.
domos in agro: *petasonem*) id est, anteriora crura suum: *à milite*) id est, stipendario. Franci arcitenentem Campi.
Francum appellant: *à campo*) id est, vermiculo illo, hortenses maximè herbas & arborum frondes erodere solito: Unde Columella, *Nec solum teneræ radent eru-*

dere frondes, *Implicitus* concha limax, hirsutáque campe. Fingit autem rusticum oblitum carminis, ut decorum ſorver. *Quæ vis*] id eſt, *virtus numeri*] id eſt, rhythmi & metri, quia *metra juvant animos*] id eſt, memoriam. Unde ille; *Numeros memini, ſi verba tenerem: A tonitru rebonte cados*] id eſt vaſa vinaria, in quibus per vehemens tonitru vina obverti ſolent, & in vappam mutari. *Cadus.* *Fœtas*] id eſt, gravidas oves: *œſtris*] quos Latini aſilos vocant. Maro Georg. 3. *Cui nomen aſilo Romanum eſt: Fœtas. Oeſtrum. œſtrum Græi vertêre vocantes:* virulos ardente ſole nimium excruciant, & in fugam quaſi furentes vertunt. *A gutture anginoſo*] Is enim ſuibus peculiaris eſt morbus: *Angina.* *operæ*] i. labores diurnos. *Fuci*) veſpæ ſunt inutiles apes, *Opera.* aut muſcæ non mellificantes, ſed mella furantes. Unde dicit Maro de apibus, *Ignavum fucos pecus à præſepibus arcent. Examina*) autem ſunt apum ſeu apium fœturæ: Juven. *Examenque apum longâ conſederat uvâ. Milium*) legumen, ut quidam volunt, à *mille* dictum, quòd *mille* *Examen. Milium.* *ſimum* reddat: tamen primam corripit, ut Georg. 1. *& milio venit annua cura. Vellera ſuccida*) id eſt, cum lana nondum lota. *Sentes*) id eſt, ſpinæ & vepres hirſuti. *Lappas*) id eſt, nodulos hirſutos in lappa herba crescentes. *Sentes. Lappæ.* *Memori mente*) ut vero ſimile faciat.

Alph. *Candide, Polluci pro ſollicitudine tanta,*
Pro precis officio, pro relligione pietáſne
Dandum aliquid? Nobis pietate peculia creſcunt.
Can. *Quid ni aliquid dandi eſt? Opus eſt perſolvere cratis.*
Alph. *Ruſticus es, crates etenim pro gratibus ingnis.*
Cand. *Crates & grates parvo diſcrimine diſtant:*
Dandum aliquid: neu bis detur, ſine pabula reverti,
Quando ſacerdotes commiſſa piacula ſolvunt.
Alph. *Quid dabimus? (vituli gravis eſt jactura) vel agnum,*
Vel leporem: pietas etiam laudabilis anſer.
Cand. *Dona docet tempus, Leporem brumalia dona;*
Quando nive hibernâ currendi erepta facultas,
Anſer ad Autumni finem, nonáſque Calendas
Pertinet: æſtatis, coryli, nova poma, racemi
Munera: lactantes hœdi ſunt veris, & agni.

Tum

Tunc si de cordis aliquem conspexeris agrum,
Ac tenuem, qui nec vendi nec vivere possit,
(Munus erit solenne satis) donabimus agrum.
Ipse mihi, cùm jam regredi post prandia vellem,
Carmina de Nymphæ solemnibus erutа fastis
Tradidit, & dixit, Si quando gravabere curis,
Hæc cane: pro mensis medicamine carmen habeto.

Candide, Polluci] Ostendit poëta hoc figmento pastorum animũ ad gravitudinem, ut ad eam inviret, non immemor professionis suæ. *Pietate*] id est, eleemosynis piè exhibitis: *peculio*] id est, possessiones. *Opus est persolvere crates*] ut risum excitet, facit rusticum *crates* pro *grates* dicere. *Dandum aliquid, sed nè bis detur, sine*] id est, permitte pascha reverti. *Piacula*] i. peccata expiatione digna: *solvunt*] i. absolvunt. *Factura*] id est, amissio. *Etiam auser est pietas*] i. eleemosyna laudabilis. *Dona docet tempus*] id est, pro tempore danda sunt dona; quia habent & opsonia sua tempora: Unde *lepores* etiam debent dari in media hyeme, quando nix alta impedit aufugere. *Auser* ad mensem Novembrem & Calendas Novembris pertinet. *Coryli*] id est, avellanæ, & *nova poma, & racemi* sunt munera *ætatis. Hædi & agni lactentes*] id est, adhuc lac sugentes: *sunt mutare veris*] id est, verni temporis. *De cordis*] id est, fœno autumnali. *Qui nec vendi, &c.* Morem rusticorum satyricè describit, qui donant quod retinere non possunt. *Carmina*] scilicet sequentia, *de Nymphæ solemnibus erutа fastis*] id est, Fastorum libris.

Pietas. *Peculia.* *Piacula.* *Coryli.*

Quando Mycerbeo Titan descendit ab astro,
Primus, & Astræa jam limina virginis intrat,
Virgine lætetur pubes, & cana senectus:
Transiit ad superas, & Olympica regna petivit.
Ogdoas ut tota jam tertia fluxerit orbe,
Festa dies iterum natalia virginis ara
Ignibus illustrat, affert nova liba sacerdas.
Libra redit, pacies properans æquare diebus:
Exultat Picenus ager, vehit Adria puppes
Illyricas, & Chaonias; cum mercibus adsint
Thusci, Umbri, Veneti, Siculi, Lauretica templa

Cum donis turmatim adeunt, votisque solutis,
In sublime jugum læti ad commercia tendunt.
Et cum Thessadiæ cursu breviore sagittæ
Sol subit, & frigent urentibus arva pruinis:
Clausa gynæcei sacris penetrabilibus, hausit
Corde Deum toto, propriosque oblita parentes.
Et cum semifer fugiens Chironis ab arcu
Languit, ad hyberni glacialia limina capri:
Induat ornatas & mas & fœmina vestes,
Lætitiaque diem celebrent, quo semine sacro
Conjugis annosus gravidam parer imbuit alvum.
Illa dies etenim sanctæ primordia Nymphæ
Fecit, & in nostræ venit descendere sordes.

Quando Molorchæo] Docet quibus temporibus agantur solennia festa divæ virginis: ut festum *Assumptionis* in medio *Augusti*, quando sol derelinquit *Leonem*, & ingreditur *Virginem*. Unde Idem in Partheniee Mariana: *Torga feræ Titan Nemeæa extrema tenebat, Fulgentem cratera inter clarumque coronam.* Sequitur autem in hac re opinionem Nigidii, qui hunc *Leonem* tradidit à Luna jussu Junonis in terra Arcadica, & regione Nemeæ educatum, & deinde in exitium Herculis demissum, quem Hercules jussu Euristhei clavâ quam Molorcho hospite acceperat, interfecit. Itaque postea clavâ pro gladio, pelle pro scuto usum Herculem fuisse. *Leonem* verò à Junone inter sydera relatum: qui ad occasum spectans, supra caput *Hydræ* constitutus est. *Quando igitur Titan*] id est, sol, descendit pronus, *ab astro Molorchæo*] id est, à *Leone* clavâ Molorchi interempto. Est autem longè petitũ epithetum. *Et intrat jam limina virginis Astrææ*] id est, Justiciæ virginis, quæ *Astræa* dicta cœlum petiit; sed, ut dicit Ovid. *ultima cœlestum terras Astræa reliquit.* Tunc scil. *pubes*] .i. juvenes pubescentes, & *senectus cana*] .i. senes canescentes *lætetur virgine*] sc Mariâ: quia sc. tunc translit ad superos, & petivit *regna Olymp.*] .i. cœlestia. *Octoas* describit festum Nat. D. Virg. dicens, *Ut*] id est, postquam *tertia octoas*] .i. octava, aut tertius, octonarius numerus. Est enim ὀγδοὰς, ἀδος numerus oct. quo ter replicato pos-

Octoas.

Assum-

Assumptionem, habetur natalis Virginis, *fluxerit jam toto orbe, iterum* (scil. est) *festa dies*] quia *natalia virginis illustrant aras virginis, ignibus*] scilicet luminibus. *Sacerdos offert nova liba*] id est, libamina. *Libra*] scil. signum redit, *properans*] id est, festinans, *æquare noctes diebus*] quia paulò pòst est æquinoctium autumnale. Unde Maro, *Libra die noctisq. pares ubi fecerit horas. Ager Picenus exultat*] sc. festo solenni. *Adria*] id est, mare Adriaticum, *vehit puppes Illyricas & Chaonas*] id est, Epiroticas, id est, vehentes Illyricos & Chaonas, seu Epiroticas Lauretum visentes. *Thusci adsunt cum mercibus*] id est, rebus venalibus *umbri, &c.*] *In sublime jugum*] ubi ædes est divæ Virginis. *Et cùm Thessalicas*] describit festum *Præsentationis* ejusdem Virginis, quod celebratur, cùm sol subit cursu breviori, quia tunc bruma est, *Sagittas Thessalicas*].i. *Sagittarium* signum, quod Chiron Thessalicus constituere dicitur: quia tunc *Clausa sacris penetralibus*) scil. templi: *Gynæcei*] id est, secreti virginum. Est enim γυναικῶν (i. *Gynæceum*) locus ubi mulieres versantur, ubi *clausa hausit deam toto corde, oblita proprios parentes*) quia soli contemplationi divinæ vacabat, *nil terrenum sapiens*. Hoc autem festum celebratur undecimo Calendas Decembris. *Et cùm semiferi fugiens Chirenis, &c.*] Describit festum *Conceptionis* ejusdem divæ Virginis, sequens ordinem Calendarii, non rei gestæ; quia prius concepta, quàm præsentata fuit. *Et cùm sol fugiens ab arcu Chirenis*] scil. Sagittarii, *semiferi*) id est, Centuari. *Centauri* enim sunt populi Thessaliæ, qui primi equos illic ascendere runt: unde procul. visi, creditì sunt umbilico tenus equi. Unde fabula orta, ut infernè equi, supernè homines dicantur. *Languet*) quia parum habet caloris: *ad limina glacialia*] id est, ad ingressum frigidi *capri*) id est, *Capricorni*: *hyberni*] id est, hyemalis signi, *tum* scilicet *& mas, & fœmina induat ornatas vestes*) id est, ornent se, *& celebrent lætitiâ*) scil. *cum*, id est, lætentur: *diem quo pater*) scil. Joachim, ut potior est sententia, *annosus*).i. vetulus, *imbuit flumine sacro*) id est, prævento ab originali macula. *Altum conjugis*) scil. *Annæ gravidæ. Etenim illa dies fecit*

Gynæceum.

Centauri.

primordia] id est, conceptum, *sanctæ nymphæ*] id est sponsæ altissimi Patris, & *vetuit descendere in nostros sordes*] scilicet originalis peccati, in quod omnes de viro semine nati descenderunt.

Cùm volat imbriferâ lampas Phœbea sub urnâ,
Ad vernos rediturа dies, jam proxima veri,
Ite nurus omnes, sacris altaribus ignes,
Thura focis, faculas manibus date, ducite pompam:
Attulit in templum nova dona puerpera virgo.
Quando gregis princeps, aurato vellere fulgens,
Incipiet Zephyris aperire tepentibus annum,
Et dare majores luci quàm noctibus horas,
Alger occultam redeat paranymphus in aedem,
Et nova mirantis referat mandata puellæ:
Festa dies Tuscis populos de collibus omnes
Cogit, & Armulas vocat ad Floremia templa.
Tum quoque, sed tenùi virgo prius intervallo
Nupsit, & hæc teneris lux est celebranda puellis,
Quando sub extremæ Cancri testudine Phœbus
Volvitur, & revehit victima Cantcula morbos,
Thure piam celebrate diem: redit hospita mater
In proprios à matre lares: altaria circum
Primitias Cereris geminæ suspendite matri.
Ille dedit Pollux, vigilant quæ in montibus olim
Fecerat ad pecudum caulas, dum nocte serenâ,
Militiam cœli, parsque ex ammet ignes.
His quoque plura decet: sed carmina plura referri
Non sinit extremum deponens vesperа solem.

Cùm volat] Docet quando celebrandum sit festum *Purificationis*, aut verius *Præsentationis* & *Apparitionis* Christi, quo præsentatus à diva Virgine in templo. Ordo est, *Cùm lampas Phœbea* id est, sol, *volat sub urna imbrifera*] id est, sub Aquario adhuc existens. *Rediturа ad dies vernos*, qui incipiunt in Martio. *Jam proxima veri*] scilicet existens. *O nurus*] id est, nuptæ *omnes ite, date sacris altaribus ignes, date focis thura, date manibus vestris faculas, ducite pompam*]. i. lætas supplicationes, seu processiones: *quia virgo puerpera*, i. quæ vir-

o permanens puerum pepererat, *attulit in templum nova* ...*na)* quia puerum, qui datus est nobis, hoc est, Deum incarnatum, & de Virgine natum: quæ duo maximè sunt nova, nec priùs visa, nec deinceps videnda. *Quando gregis princeps)* Describit festum *Annunciationis*, & *Incarnationis* dominicæ, quod in Martio celebratur, sole existente in principe gregis, id est, Ariete. *Paranymphus*) id est, pronubus Gabriel Archangelus: *aliger)* quia alati pinguntur angeli. *Miranti)* quia turbata est in sermone ejus, Luc. cap. 1. *Nova mandata)* quia, *Ecce, concipies in utero, & paries filium. Arnicolas)* id est, Arnum amnem colentes, cujus accolas quidem Fluentinos volunt appeliãdos: unde non semel pro Florentia Fluentia, & pro Florentinis Fluentini leguntur. Id autem festum Florentini præcipuè celebrant. Non est autem legendum *arvicolæ*, quasi arva colentes: quia illi ubique sunt; *Arnicolæ* in Thuscia tantum. *Tum quoque)* Tangit festum nuptiarum; quia prius nupserat. Nam cùm esset desponsata, missus est angelus, &c. *Tenui)* id est, modico: *intervallo)* id est, spatio temporis. Est autem spondaicus versus: *& hæc lux)* scilicet nuptiarum: *puellis teneris)* nubere sperantibus. *Quando sub extrema Cancri)* Diserte docet festum quod visitationis nomine celebratur sexto nonas Julias, potius dicendum reversionis, quia statim, ut concepit, abiit cum festinatione in montana, & mansit illic menses tres, usque post nativitatem divi Joannis præcursoris Domini. *Quando igitur Phœbus)* id est sol, volvitur *sub extrema testudine Cancri)* id est, extremâ parte, quæ testudinata videtur: *& Canicula)* scilicet cœlestis. *Vicina)* id est, mox oritura, revehit morbos, *celebrate diem piam)* i. pii officii thure: *quia mater)* id est, prægnans virgo, quæ etiam ab Elizabetha mater vocata est, quia dixit, *Unde mihi hoc, ut mater Domini mei, &c.* quod de ea potius quàm de alia prægnante dicitur: quia per eum quem gestabat certa erat etiã partu futura mater. *Hospita)* scilicet Maria, redit à matre) scil. Joannis: *in proprios lares)* i. suas ædes: *suspendite* ego *circum altaria gemina matri)* scil. Mariæ & Elisabethæ: quia à quibusdam vocatur festum Elizabethæ.

Paranymphus.

Arnicolæ

Pri-

Primitiæ Cereris) id est, novas fruges, quæ nunc maturæ sunt. *Illa dedit Pollux, &c. dum examinat ignes*) id est, dum virtutem scrutatur astrorum. *Vesperæ*) id est, *vesperus*, aut *vesper*, aut *hesperus*, & *vesperugo*, stella illa vespertina quæ manè *Lucifer* dicitur.

ECLOGA IX.

De moribus curiæ Romanæ post religionis ingressum edita, inscriptaque

FALCO.

JOANN. MURMELII argumentum.

Faustulus expertus Romani frigida tractus
Pascua, pastorum mores exponit iniquos.

Faustulus & Candidus.

Candide, quo casu patriis procul actus aboris
Hæc in ruta venis? hic pascua nulla, nec amnes,
Nec liquidi fontes, nec ovilia tuta, nec umbræ:
Et tamen assiduos gregis hæc pascuntur in usus.

Cand. *Faustule, me noster Corydon, qui plurima quondam*
His armenta locis habuit, magnamque pecus spem
Congeriem fecit pecori, me credere adegit
Esse salubres istis in montibus herbas.
At postquam segnes agros, & inertia saxa
Vidimus, & siccis arentem fontibus undam,
Pœnituit longæ, viæ, patriæ, relictæ.

Faust. *Postquam te incolumem saltus intrabere Latinos*
Contigit, antiqui potes hæc mea tecta subire
Jura sodalitii; sunt hic mihi pauperis agri
Jugera pauca, mea vix sufficientia vitæ:
Quicquid id est, commune pecus. Tibi forsitan ulla
Prospera sors aderit: fortuna simillima venti est:
Cæcoque succede casu, dum præterit æstus.
Dum grex in gelida procumbens ruminat umbra;
Pone pedum, discumbe parum; recreabere potu:
Potu opus est; potu iste gravis compescitur æstus:

Pocula

Pocula prende; fluet melius post pocula sermo.
Cand. *Pocula quæ tantâ demens est ate recuset?*
Faust. *Vina sitim minuunt, animique doloribus obstant;*
Vina ut amicitias, vires sic à corporis augent.
Cand. *Hæc parit ora bonos (si patria vina) racemos.*
Faust. *Fundе iterum: Potare semel, gustare. Secundus*
Colluit os potus. Calefacta refrigerat ora
Tertius. Arma siti bellumque indicere quærit us
Aggreditur. Quintus pugnat. Victoria sexti est.
Septimus (Oenophili si sensu hæc doctrina) triumphat.

Candide] Inscribitur hæc ecloga *Falco*, quòd composita est in gratiam Falconis Simbaldi patritii Romani, Protonotarii, Apostolicique fisci custodis, de quo in epigrammatis mentio frequens: estque de moribus curiæ Romanæ. Inducitur autem *Candidus* persuasus à Corydone cum pecore Romam proficisci, relictis patriis pascuis: cujus incœpti eum serò pœniret. Occasione cujus multa dicuntur in detestationem avaritiæ Romanæ curiæ. *Hæc in rura*] id est, Romana: Præteribo enim quæ nota sunt. *Jure amici qui sodalitii*] id est, sodalitatis, & hospitalitatis. *Fortunæ simillima vento est*] id est, maximè incerta, & constans. *Caricea casa*] id est, sectæ carice, quæ est herba acuta: Maro; *Et caricе pastus acutâ.* *Pone*] id est, repone, aut depone, ut quiescas. *Pedum*] id est, virgam pastoralem, quâ pedes ovium capiunt, & derigunt: invitat autem ad potandum; nec abnuit *Candidus*: ut siqua petulantius in curiam Romanâ dicta sint, à potis dicta censeantur. *Animis doloribus obstant*] Unde *Bacchus*, *Lyæus*, quòd curas solvat, & *Liber*, quòd ab eis liberet, dictus est. *Vina ut amicitias*] quia compotando trahitur magna familiaritas. Comicus: *Qui compotrix ejus est.* Solomon & Cicero comparant vina & amicitias in hoc, quòd utraque, quò veteriora, eò meliora putentur. *Hæc ora*] id est, regio, parit bonos racemos, *si* hæc *vina* sint *patria*] id est, in hac patria nata. Unde *Faustulus*, potui magis quàm veritis intentus, inquit, *Fundе iterum*] quia *Potare semel* est *gustare*] id est, pitissare duntaxat. *Secundus potus*] id est, haustus, *colluit*] id est, irrigat penitus os. *Tertius refri-*

refrigerat ora calefacta. Quartus aggreditur indies
siti adhuc prædominanti bellum. Quintus pugnat. Victor
est sensi] [scilicet *haustus. Septimus triumphat*] [scilicet de siti. Hæc doctrina est senis *Oenopoli*] id est, amatoris vini; ut prius docuimus.

Cand. *Res est consiliis secura fidelibus uti:*
utile doctrinis præbere senilibus aures.
Victa sitis: mens ægra manet, curæq; supersunt.

Faust. *ut sedata sitis, sic mens sedabitur ægra:*
Funde merum; bibe: Cardiaco medicina dolori hæc.
Vtitur ad curas isto medicamine Roma.

Cand. *Omne opus, atque labor vult intervalla: quiescat*
Obba parum, contra muscas impone tabellam.
Non madet imbre dies, nec habet vox humida vocem,
Crescere nec duris possunt in colibus herbæ:
Importuna fames, labor im probus, aeris ardor
Confecêre gregem macie: vix debile corpus
Spiritus æger agit; vacuâ cute pervigit ossa
Clunis, & exilis cava contrahit ilia venter.
Hic aries, qui fronte lupos cornúque petebat,
Nunc ove debilior, pavidóque fugacior agno est.
Hæc mihi (sed nimiùm me ardentia vota ferebant)
Omnia divino prædixerat omine cornix:
Vix egressus eram limen, cum tristia portans
Auguria, à dextra venit, segetisque sinistra
Culmine consedit, pressóq; minaciter ore
Vociferans, iter auspicio prohibebat aperto.
Heu pecus infelix, quod lacte & prole solabar
affluere, in nostris licuit dum pascere campis!
Gramina dum quæris, sueci plus perdis eundo,
Quàm referas pastu. Simul hic tabescimus ambo:
Tu tenui victu, curis ego victus amaris.

Res est consiliis] Graphicè docet, quid curæ valeant. Quæ *victa sitis*] sc. est, sed *mens ægra manet, curæq; supersunt.*

Cardiacus dolor. Ad quod Faustulus, *ut sedata sitis est, sic mens sedabitur ægra. Cardiaco medicina dolori hæc*] Hæc medicina, [scilicet] frequens potus est, medicina dolori *cardiaco*] i. cordi[ali] quem qui patiuntur, nimiùm sitiunt. Unde Juven. *Cardi*

numquam cyathum nō ſſurus amice. Dicitur autem [illegible]
ſ capdiæ, quod Græcè dicitur *cor. Quieſcat abba*)
eſt, lagena lato fundo. Unde à Perſio dicitur *ſeſſilis* Ollæ.
ba. Impone tabellam contra muſcas) Tege nè à muſcis
quinetur. *Importuna fames*) quæ importuna eſt de via
ſſis. *Labor improbus*) id eſt aſſiduus, & ità improban-
us. Maro. *Labor omnia vincit improbus. Et veris ar-*
r Confecêre gregem macie) id eſt, emaceraverunt: ſed
lus eſt *confici macie*, quàm *emacerari*: quia quod *conficitur*, deficit. *Venter exilis*) quia vacuus. *Divino omine*). i.
diis portento, aut divinandi vim habente. Maro: *Sæpe*
alum hoc nobis, ſi mens non læva fuiſſet, De cœlo tactas
mini præcidere quercus: Sæpe ſiniſtra cavâ prædixit ab
lice cornix. A dextra venit) Cicero tamen lib. 1. de di-
in. ſcribit *corvum à dextra*, à ſiniſtra *cornicem* facere ra-
um. Unde hîc potius videtur dicendum, *à læva*: verùm
ddit, *tegetiſſq; ſiniſtra culmine conſedit*) ubi ſc. viſa eſt.
Et quia ſola, infauſti eſt augurii, ut Plin. docet. *Teges*) dici-
ur rugurium. *Vociferans*) Eſt enim infelicis garrulitatis Tege.
vis. *Auſpicio aperto*). i. manifeſto. *Prohibebat ire*) id
eſt: profectionem. *In noſtris*) ſc. Mantuanis. *Quàm refe-*
a paſtu). i. è paſcendo; eſt enim *Nomen*. Simul *hîc tabe-*
ſcimus ambo: Tu) ſcilicet infelix pecus, *tabeſcis*, ſcilicet
enui victu, id eſt, penuriâ victûs, & inediâ: *Ego*) ſcilicet
abeſco, victus curis amaris.

O Noſtræ regionis opes! ô florida prata!
O campi virides! ô paſcua læta, feráxque
Et numquam ſine fruge ſolum, currentia paſſim
Flumina per villas, vivi per rura, per hortos!
Hinc pecus, hinc agri pinguis, ſub ſydere Cancri,
Cùm tonſura ſonat paſſim, cùm Phœbus ardet,
Arva virent, textæ lentoque vimine ſepes
Poma ferunt, redolent ipſis in vepribus herbæ.
O mihi tum dulces umbræ, mollēſque ſuſurri,
Quos tecum meminī gelidis carpſiſſe ſub umbris,
Turturis ad gemitus, ad birrumitus ac Philomelæ
Carmina, cùm primùm reſonant arbuſta cicadis!
Dura ſit eporis ſelix uterque, non vehitur ab Euro,

Et

Et baccata super tendebat brachia cornus:
Ipse solo recubans pecudes gestire videbam,
Atque alacres tutari cornibus agnas,
Post somnos, per gramen hiumi nunc ore supino,
Aut flatu implebam calamos, aut voce canebam:
Pectore nunc prono vutilantia fraga legebam.
Faust. *Vivere tum felix poteras, dicique beatus:*
Sed bona, quod nondum fueras expertus acerbam,
Vilis erat tibi, itque ideo fortuna reliquit.
Quando iterum veniet, (veniet si forsitan unquam)
Sicut capreolis sursum nitentibus hærent
Stipitibus, vites, stringuntque tenaciter ulmos;
Sic illam tu prende manu, neu desere preusam:
It, redit, effigiem mutat, nec imagine constat,
Par Lamiis, quas nocte ferunt errare per umbras.
Mobilis ut facies, ità mens deludere gaudens,
Quod dederat, tollit: pensi nihil: omnia casu.
Qui nimium metuunt sapiunt vo, repellit, & odit.

O nostra) Continua sunt verba *Candidi*. Nam Faustulo se Latinum significavit, atque in sua patria esse. Omnia autem usque adeò facilia sunt, ut vel minima expositio videatur inanis: nihil tamen est abjectius dicto quam huic stylo congruat. *Arva virent*] Virgilius; *ut quanta longis carpent armenta diebus, Exiguus tantum gelidâ rore nocte reponat. Sepes poma ferunt*] Miram narrat fertilitatem, sed non tamen Italiæ, ubi in unis hortis, poma, vitem, fruges, & legumina non semel uno anno colligas. *Rosaria dolent ipsis in vepribus herbæ*] Id quoque verum est; quia rosæ nascuntur. *Mollesque susurri*] scil. fontium & apum. Maro: *Sæpe levi somnum suadebat inire susurro.* Est autem *susurrus*, raucum & lene murmur. *Susurrus.* *Gelidis sub umbris*] Idem: *Hic inter flumina nota, Et fontes sacros frigus captabis opacum. Turturis ad gemitus*] quia ejus cantus est gemitus. Idem: *Nec gemere aëria cessabit turtur ab ulmo. Ad hirundinis ac Philomelæ carmina*: Hæ enim aviculæ dulcitur canunt. Maro: *Hinc ulpa sub rupe canit frondator ad auras*: quod de Philomela intelligi posse docet Servius. *Cum primis*] Idem: *Solo sub ardente*

resonat

sonant arbusta cicadis. Ab Eura] id est oriente. *Cornus baccata* aut *brachia baccata*] id est, baccis ornata, hoc est, cornis. Idem: *Victum infelicem baccas, lapidosaque corna Dant rami. Et in eodem* 3. Æneid. *Baccamque jugis Naxon. Solo recubans*] Idem: *Recubans sub tegmine fagi. Gestire*] id est, gestu alacritatem prodere, aut voce. Idem: *Nec calamis solùm æquipares, sed voce magistrum. Ratilantia*] *quia matura. Fraga legebam*] Idem: *Qui legitis flores, & humi nascentia fraga. Vivere tum felix poteras, dicique beatus:* sed *bona fortuna* erat tibi tamen vilis, quòd nondum fueras expertus acerbam. Id vero verius erat. Unde dici soles, *Dulcia non meruit, qui non gustavit amara. Et sic, Dulcia non sapiunt, cui non gustantur amara.* Et ideo, quia despecta tibi fuit fortuna, *reliquit te*] Id quoque moraliter: quo suadet præsenti uti fortunâ; quia multis dilatio nocuit. Unde Lucan. *Tolle moras: nocuit semper differre paratis. Quando iterum venit*] scilicet fortuna. *Veniet si forsitan unquam*] Bona *Parenthesis*: quâ incertitudinem fortunæ significat. *Sicut vites hærent stipitibus*] id est, palis, hoc est, ad palos. *Capreolis*) id est, cordulis quibus dam ad hoc aptis. *Nitentibus*) .i. tendentibus sursum. *Sic prende manu*) illam, scilicet fortunam: *neu*) id est, *neve desere mensam*) .i. semel comprehensam. *Fortuna it & redit & variat effigiem, nec conflat imagine*) .i. nec servat semper eandem imaginem; *Par*) id est, similis, *Lamiis*) id est mulieribus, quæ se transfigurare dicuntur: *Pensi*) .i. excogitati & deliberati nihil, scilicet, *habens. Omnia casu*) scilicet faciens: *repellit, & odit, Qui nimium metuunt*) Unde dictum à Marone, *Audaces fortuna juvat*: aut, ut alii legunt, *Audentes. Vel*) pro *vel: qui nimium sapiunt*] quia, ut Philosophus docet, quâ to plus est sapientiæ, tanto minus fortunæ: quia sapientes sunt prudentes, omnia prospiciens priusquâ eveniant, & ità pauca eis à casu & fortuna obveniunt.

Baccatum.

Capreolis.

Cand. Delicias patrii quoties remini scimur agri,
Ferre tot ærumnas animo non possumus æquo.
Sed quo mente ferat Casu afflictatus acerbo,

Unde

Vnda magis cruciet, felicia tempora volvo.
Messus adest; florent vites, humilesque genistæ,
Iam spicata seges, maturaque iam pruna multo
Flere rubet, redolent sepes albente sabuco
In patria, per rura Padi, per pascua Minoïs:
Hic verò nec dum incipiunt pubescere montes.
Quod si vere solum torpet: Quid frigora bruma
Solstitiumque ferat, gelidis cùm terra pruinis
Albicat, & rubido cùm cœlum intonat æstu?
Sunt tamen hic armenta quibus cum nuda, cervix
Non signata jugis gemino frons ardua cornu
Luxuriat usque toris pectus: si pabula carpant,
Non erit hæc tantâ humectum pinguedine corpus.

Faust. *Hæc armenta quibus caput à tellure levatur*
Altius, & cui sunt longâ inter nodia crurum,
Cuncta vorant, herbas primùm, mox ve supino
Arborum frondes, summasque cacumina sylvæ:
Hoc imbelle pecus, quod humi nascentia tantùm
Gramina decerpit, vacuis jejunat in arvis.

Cand. *Quid verbis opus est? Cunctis animantibus una est*
Conditio. Semper majora minoribus obsunt:
Agna lupo, mites aquilis sunt præda columbæ;
Innocuos delphin venatur in æquore pisces:
Vnde fit hoc? Certè res prodigiosa videtur.
Hæc loca si procul hinc videas è rupibus altis,
Pingue solum, & multo vestitum gramine dicas:
Quò magis appropias, tantò magis omnia sordent.

Faust. *Hoc est Roma viris, avibus quod nocte nitrato*
Insidat, & tanquam volucrum regina, superbis
Nutibus à longè plebem vocat: Insita fraudis
Turba coit, grandes oculos mirantur, & aures,
Turpe caput, rostrique minacis acumen adunci;
Denique super virgulta agili levitate feruntur
Nunc huc, nunc illuc, aliis vestigia filum
Illaqueat, retinent alias lita vimina visco,
Prædâque sunt omnes viribus torrenda saliguis.

Delicias patrii] Permanet querulus *Candidus*, ut tandem perveniat ad mores curiæ Romanæ notandos. *Vnde*

magi

magis crucier] quia summum infelicitatis genus est, *Fuisse felicem. Maius*] scilicet mensis floridus. *Jam spicata*) id est, in spicas formata. *Malus punica*] id est, quæ aurea mala fert. *Sabuco* pro *sambuco à bene*) scilicet floribus, cùm acinos nigerrimos habeat. *Per pascua Minci*] pro *Mincis* per *Apocopen*, aut *Synæresin*. *Pubescere*] id est, frondescere. *Quod si vere*] id est, verno tempore: de quo dictum est, *Nunc omnis patitur arbos. Torpet*] constrictum frigore jacet: *quid frigora bruma*] scilicet *ferent? Quid solstitium?* scilicet æstivale *feret?* bruma inquam, *gelidis cùm terra pruinis Albicat*: Solstitium autem, *rapido cùm cœlum incanduit æstu. Cutis uvida*] id est, glabra & nitida: Horatius; *Me pinguem & nitidum & bene curatâ cute vises. Cervix non signata jugis*] id est, quæ nondum portaverat jugum. *Luxuriansque toris pectus*] quod indicium bonum indicat Virgilius. Allegoricè autem vult divites omnia ingurgitare, ut docet manifestè *Faustulus*. Vnde addit *Candidus*, *Semper majora nocebus obsunt: Agna est lupo præda, mites columbæ sunt præda aquilis. Delphin*] quia *Balænas & Cete* alere dicitur, quia intrat eorum ea, & egreditur, cùm sequentes pisciculi in alvum Balænæ demittantur. Unde quidam Astronem appellant: *venatur*] id est, insidiis capit, quia nihil est pernicius eo. Multa autem per *Allegoriam* dicuntur. *Hoc est Roma viris*] id est, capacitrix. Ostendit enim se placidam & opulentam: & adventantes inedâ conficiunt. *Quod noctua avibus*] quæ admirationi est eis: & ità circumvolantes capiuntur aut visco, aut reti. *Lita*] id est illita, à lino: *Vimina*] id est, virgulæ aut pertiæ parvæ. *Sunt præda torrenda veribus*] alii verubus legunt: Sed & Maro *viribus* dixit, *Pars in frustra secant, veribusque trementia figunt. Salignis autem*] id est, ex salicibus: quia talibus utuntur rustici.

Cand. *O bellum hoc! Patrit dici nihil aptius unquam:*
Sed procul (en!) coluber totos in pulvere gressus
Flectit, & extentus itiens ferit æra linguis.
Faust. *Candide, quæ moneo memori sub pectore serva.*
Quando fores sylvas gradaris, defendere galero

Lumina: nunquæ vobi præcendunt ſpicula longis
Ventilus, & curvus diſcerpit pallia mucro.
Nec depone pedum, multâque armare memento
Ut ſuum, ne te ſubitò novus opprimat hoſtis:
Et perone pedem tege to: ſpineta colubris.
Plena hominum vita morſu inſidiantur amaro;
Et hunc longa dies æſtu facit acre venenum.
Mille lupi, totidem vulpes in vallibus iſtis
Luſtra tenent, & (quod dictum ac mirabile dictu eſt,
Ipſe homines (hujus tanta eſt violentia cœli)
Sæpe lupi effigiem mor ſque aſſumere vidi,
Inq; ſuum ſævire gregem, multoque madere
Cæde ſuis pecoris. Factum vicinia vidit,
Nec ſcelus exhorret, nec talibus obviat uſus.
Sæpe etiam miris apparent monſtra figuris,
Quæ tellus affecta malis influxibus edit.
Sæpe canes tantam in rabiem vertuntur, ut ipſos
Vincant cæde lupos: & qui tutela fuerunt,
Hoſtiles, inuunt animos, & ovilia mactant.

O bellum hoc!] Affectatorum more, ut Perſius indicat, laudat dictum *Fauſtuli*; quod tamen hîc amicè fieri poteſt, verùm oſtendit colubrum inſidiari cantantibus. *Exercet linguis*] ab ex & ſero. Maro; *& linguis micat ore trifidis. Defende galero*] id eſt, largo pileo ruſtico. *Curvus mucro*] id eſt, pugio ſpinatum. *Nec depone pedum*] id eſt, baculum paſtoralem. *Multâ cote*] id eſt, duris lapidibus. *Novus hoſtis*] id eſt, improviſus, & inexpectatus ſerpens. *Et perone*] id eſt, calceamento ruſtico, crudo cuirio crura ambire ſolito: *Spineta*] id eſt, loca ſpinis & vepribus conſita. Maro: *Nunc virides etiam occultant ſpineta lacertos. Sæpe lupi effigiem*] Maro in pharmaceutria: *His ego ſæpe lupum fieri & ſe condere ſylvis Moerim &c.* Id autem Arcadibus dictum eſt evenire ſolitum: ſic intelligo lupos fieri, ut ſocii Ulyſſis facti ſunt, & uri & leones ac porci, quòd eorum mores aſſumpſerunt: unde furaces, & rapaces ſignificat. Sed ad fabulam quoq; reſpexit: nam effigiem dicit & mores. Auguſtinus docet in Italia vilum eſſe quibuſdam, quòd in alinos eſſent verſi, & ita

Galerus. *Pedum.* *Pero.* *Spineta*

ſubire

abirent onera à conjugibus imposita, more asinorum. *Malis influxibus*] malis influentiis. Aeri profectò accepto conspergit Romanos, quasi verò cœlum id faciat. *Canes vilia mactant.*] Nota allegoria in prælatos, qui subditos spoliant.

Fama est, Ægyptum coluisse animalia quædam;
Et pro numinibus multùs habuisse ferarum.
Ista superstitio minor est quàm nostra: ferarum
Hic aras habet omne genus, contraria certe
Naturæ res atque Deo, qui dicitur olim
Præposuisse hominem cunctis animalibus unum.
Sæpe etiam morbosa æstas, & pestifer annus
Ingruit: & passim langueus pecus omne per arva,
Sternitur; extincta dum balat ad ubera matris
Agnus obit; moritur duro sub pondere taurus.
Hæc modus est morbo, non est medicina veneno?
Sed vicina domus vicino à limine mortem
Hausit, & assiduè summum contagia vires.
Ista ferax vario pestis rapit: utile semper
Fert pecus, extinctas caulas epulantur atroci
Denæ lupi, nostræque feræ jam turbâ opulescunt.
Can. *Heu, heu! Quem præceps miserum me insania traxit!*
Credere fallaci gravis est dementia famæ.
Romuleos colles, Tyberim, Romamque tetigi
Audieram: & subito mens est accensa videndi,
Ducentique bonis in tot præstantibus ævum.
Accessi cum parte gregis: tentoria demens,
Totum pendè lavem cum pastoralibus armis
Trans juga summa tuli, multùs alia, cymbia, ahena,
Et cacabos, & quo formatur caseus, orbem
Fagineum, impensam, atque operat amictus omnes.

Fama est, Ægyptum] Docet omne genus ferarum habere aras suas Romæ, id est, omne genus vitiorum esse in honore & pretio: quod Juvenal. Sat. 1. graphicè docet, asserens, non nisi flagitiosos exilio & carcere dignos sublimari, & ideo inquit, *Aude aliquid brevibus Gyris aut carcere dignum, Si vis esse aliquid.* *Fama est, Ægyptum*] Idem docet Juven. Stat. 15. *Quis*

neſcit, Volusi Bithynice, qualia demens Ægyptus portenta colat? Crocodilon adorat Pars hæc: illa pavet ſaturam ſerpentibus Ibin. Et. Multas ferarum] id eſt, multa feras. *Illa*] ſcil. Ægyptiorum ſuperſtitio: Superſtitioſorum & delirantium religio minor eſt, *quàm noſtra*] id eſt, Romana. *Quis ferarum Hic aras habet omne genus. Præpoſuiſſe*] ut in Paradiſo, Gen. 1. *Dominamini piſcibus maris, & volatilibus cœli, & univerſis animantibus, quæ moventur ſuper terram. Sæpe etiam morboſa æſtas*] hoc quoque verum: *pecuum*] id quia paſtor dicit: ſed homines plurimi peſtilentiâ abſumi illîc quotannis ſolent. *Dum balat*] id proprium eſt ovis, ut boare bovis, & mugire tauri: *moritur duro ſub pondere taurus*] Hæc omnia nimis graphicè habentur Georg. 3. *Ecce autem duro fumans ſub vomere taurus Concidit, &c. Nec modus*] id eſt finis eſt morbo, *non eſt medicina veneno*] id eſt, infectioni venenoſæ. Ibid. *Quæſitæq; nocent artes: ceſſere magiſtri Phillyrides Chiren, Amythaoniúſq; Melampus. Ille feras rarò peſtis rapit*] id quidem verum: & tamen non ita multiplicantur, ut pecudes. *Opulescunt*] id eſt, opulentæ divites fiunt; ut *feræ* ſit Nomen] Nam, ſi *ferè* ſcribitur refertur ad lupos. *Credere fallaci gravis eſt dementia famæ*] Proverbiale: ſenſus autem eſt, ſe tractum famâ quòd erat, omnes qui Romam accederent, ditari, illùc ceu in copore commigrâſſe, & cum armis paſtoralibus, quæ graphicè enumerat. *Mulctralia*] vaſa in quæ lac trahitur & mulgetur. *Cymba*] vaſa in morem cymbarum, in quæ trans funditur lac. *Ahena*] id eſt, lebetes ex ære factos, & *cabos*] aliud genus vaſis, quidam *caldaria* vocant. *Et quæ formatur caſeus, orbem*] i. vas rotundum quo imprimitur. Unde à forma *formaginem* vocat Apuleius. Unde Gallicum vocabulum. Hunc ut charum oſtendat, *fagineum*] ex fago commemorat tornatum. *Impenſam*] ſcilicet penuriam. *Atque operas amiſimus omnes*] quæ erat vox cum aliquando Romæ venum expoſiti.

Quid faciam? quo me vertam? Sperata negantur
Pabula: tot caſus, tot ubique pericula cogor
In veteres remeare caſas; & cœpta fateri
Conſilia egreſſa malis, iterumq; per æſtus,

Et montana pati longos per saxa labores.
Heu pecus infelix! ô lævo sydere pastor
Huc avecte! Fuit multò præstantius illud
Ignorâsse solum, patriòque in limine tutos
Consumpsisse dies, gelidis senuisse sub antris,
Atque Padi circum ripas, Athesimve per agros,
Aut ubi per virides campos & pascua nota
Mincius it, vel quà vitreo natat Abdua cursu,
Consedisse gregem pavisse salubribus herbis.
Faust. *Te tua crudelitas, & me mea fallit in horas.*
Vidi ego supremæ qui prosperitatis habebant
Culmina, dum laudata petunt, cecidisse, nec unquam
Emersisse malis. Facit experientia cautes.
Hi prius explorant, & non laudata sequuntur
Omnia; laude carent quæ sunt meliora: fuerunt
(Non nego) quæ famam retinent, ac nomina servant.
Cuncta suis pollent vicibus. Luna, Adria, Troja,
Salvia, quas nobis memorabat sæpius umber,
Nomine sunt solo, delevit cætera tempus.
Si minor est patriæ (forsan modò) gloria nostræ,
Restamen est melior: laudatæ gloria Romæ
Quanta, sit, in tota non est qui nesciat orbe:
Fama quidem manet, utilitas antiqua recessit.
Illi, prisca quibus maduerunt pascua, fontes
Nunc humore carent, venis aqua defuit haustis.
Nulla pluit nubes, Tyberis non irritat agros.
Tempus aquæductus veteres contrivit; & arcus,
Et castella ruunt: procul hinc, procul ite capellæ;
Hîc jejuna fames, & languida regnat egestas.

Quid faciam?] Desperantis vox. *Et cœpta fatevi Consiliis egressa malis*] quod summè dolendum innuit Virgiliana] uno, Æn. 1. *Mène incœptis desistere victam? O lævo*] id est, sinistro & inimico *sydere, pastor hut avecte*] potiùs quàm *advecte* dicit, quia à bonis pascuis ad sterilia migrâsse dolet. *Illud*] scilicet sterile & sceleratum; *Patriòque in limine tutos Consumpsisse dies*] repete, Fuit multò tutius. *Athesimve per agros*] qui fluit ex Tridentinis Alpibus. Tridentum alluit, & Veronam dividit. *Mincius*] Lævus. Athesis.

Strabus. Abdua. *Mincius*] fluvius Mantuanus, non longè à Mantua in Padum fluens, sæpe commemoratus. *Abdua*] qui à Strabone *Adua* dicitur, fluvius ex verbano lacu ortus, in Padum quoque incidit. *Verbanus* autem, ut *Larius & Benacus*, ex Alpibus ortum habet æque incrementum *Consedisse*] a confido, id est, locum habitationis cepisse: ut Æn. I. *Videlis & his mecum pariter considere regni? gregem paviſſe*] repete, ut dixi, fuit multò illustrius. *Te tua crudelitas*] docet non facilè credendum. *In horas*] & non *in oras*, legendum. Sed secundum, Vallam, quia non ponitur nota incrementi, potiùs dicetur *in horam. Vidi ego*] à certitudine argumentatur, quia *Plus valet oculatus testis unus, quàm auriti decem.* Ordo est: *Ego vidi eos qui habebant culmina*] id est, summitatem, *supremæ*] id est, summæ prosperitatis: Alludit ad rotam fortunæ: *Cecidisse, dum petunt laudata*] quia sæpe, quæ bona & læta, vertuntur in pejus. Unde dici solet, *Dii bene vertant. Nec unquam*] scilicet postquam semel inciderant, *emersisse malis*] id est, caput extulisse è malis, quibus obruti erant. *Facit experientia cautos*] & ideo senes difficulter inducuntur ad credendum: quia multam experiẽciam fraudis habent. *Hi*) scilicet cauti. *Explorant*) .i. exquirunt & examinant priùs: *& non sequuntur omnia laudata*] sed quæ compererint bona: quia sæpe *laude carent quæ sunt meliora*] scil. laudatis. *Non ne, o*) .I. fateor *fuerunt*) sc. multa *quæ retinent famam, ac servant nomina*] cùm nihil habeam rei. Sed *Cuncta pollent suis vicibus*) vicissitudinibus: Unde Comicus, *Omnium rerum vicissitudo est. Luna, Adria, Troja, Salvia*] hæ urbes quæ *Umber*] sc. doctus ille, cujus sæpe meminit, *memorabat nobis* hoc semper, nè contra decorum plus quàm ut pastorii cõperat sapere dicatur. *Sunt*) sc. nunc *solo nomine*] quia tẽpus delevit cætera; quia omnium senescunt, & labascũt i tempore. Unde *tempus edax rerum, &c. Luna*] civitas olim Hetruriæ, ad Macrem fluvium, de qua Lucanus, *Hos propter placuit Thuscis de more vetusto Actiri vates, quorũ qui maximus ævo Arunsincoluit desertæ mœnia Lunæ.* Interiit enim nunc; sed regio adhuc *Lunensis* nominatur

Luna.

Adria]

Adria]quoq; urbs Italiæ fuit, quæ mari, cui vicina est, nomen dedit: quod *Adrianum* seu *Adriaticum* dicitur, & interdum etiam *Adria* genere masculino, mare ipsum quod superum vocant, quia orientē versus, in qua ora Venetiæ sunt. *Troja*] notior est, quàm ut de ea quicquam dicendum sit. *Delera est Salvia*]ut aliæ multæ: ut *Saguntum* in Hispania, *Carthago* in Africa, *Corinthus* in Peloponneso, &c. *Si minor est patriæ (forsan modò) gloria nostræ*] Ergò & *Faustulus* se Mantuanum indicat: qui ait, *Res tamen est melior. Illi priscæ, &c.*] Per *fontes*, beneficos intelligit; ut *Mæcenatem*, *Augustum*, *Messalam*, *Pollionem*, & similes. *Aquæductus veteres*] manifesta *Allegoria*. *Hic jejuna fames & languida regnat egestas*]Selecta & apta epitheta: Nam ideo fames, quia jejuna; & ideo languidus quia ferè, quia egenus. Egestas enim languorem parit, sicut & inedia: ut patet in apologo, quem Livius recitat de membris, quæ in ventrem conjuraverūt.

Adria.

Hic tamen (ut fama est, & nos quoque vidimus ipsi)
Pastor adest, quadam ducens ex alite nomen
Laniger i pecoris dives, ditissimus agri,
Carmine qui priscos vates atque Orphea vincat.
Orphea, qui traxit sylvas & saxa canendo.
Hic alias omni tantum virtute Latinas
Exuperat, quantum Tyberim Padus, Abdua Macram,
Lenta salix juncum, tribulos rosa, populus algam,
Credimus hunc illi similem, cui Tytirus olim
Bis senos fumare dies altaria fecit.
Hic evium custos, ipso vigilantior Argo,
Daphnide vix solùm, sed eo, qui dicitur olim
Admeti pavisse greges per Thessala rura,
Doctiùs omne pecus Solymi curare magistri
Dignus, & antiquo dignus succedere patri,
Qui fuit Assyrii pecoris post vetia pastor.
Ille potest servare gregem depellere morbo,
Humectare solum, dare pascua, salvere fontes,
Caneliare Jovem, fures arcere, lupósque.
Si favet iste, manet quòd si negat iste favorem,
Candida, cogo pecus, melior ās, pascua quære.

Hic tamen, ut fama] Huc tendit principale institutum u videlicet Falconem Sinibaldū à largitate laudet, aut cam invitet, cujus gratiâ videtur tota ecloga compositu *ut fama est*] quæ sæpe mendax. Unde Maro, *Tam ficti pra vi, q; tenax, quàm nuntia veri.* Ideo addit, *Et nos quoqu vidimus ipsi. Pastor adest*] aut quia etiam imperatores vo cant pastores, ut sermo sit pastoralis; aut quia datarius, ut dicunt, eleemosynarius est, & ità multorū pastor. *Quæ*

Falco. *dam ducens ex alite nomen.* Dicitur enim Falco, quod avis notæ nomen. *Lanigeri pecoris dives.* Maro in Buco *Quàm dives nivei pecoris, quàm lactis abundans! Ditissimus agri*] Idem Æn. primo: *Huic conjux Sichæus erat ditissimus agri Phœnicum. Carmine quo priscos vates atq; Orphea vincat*] More Maroniano principem ad exer

Orpheus. citu separat ut egregium significet. Nam *Orpheus* unus priscorum est vatum: sicut Æneïd. primo; *Reliquias Danaûm, atq; immitis Achillis*: ubi Achilles non excluditur à Danis, sed excellere atq; egregius esse significatur. *Orpheáq; in medio posuit, sylváq; sequentes. Et saxa*] quod Amphioni ascribit Horatius, dicens in arte poëtica, *Sylvestres homines sacer interpresque deorum Cædibus & victu fœdo deterruit Orpheus, Dictus ab hoc lenire tigres rabidósq; leones. Dictus & Amphion, Thebanæ conditor urbis, Saxa movere sono testudinis, & prece blandâ Ducere quo vellet, &c. Tyberim Padus*] est enim Padus long

Padus. maximus fluviorum Italiæ, quinq; ostiis in mare Adriat cum prorumpens. Unde Georg. 1. *Fluviorum rex Eridanus, &c. Abdua*] fluvius latus, de qua jam dixi. *Macram*

Abdua. Macra. fluvium exigiū, cujus meminit Lucilius, dicens, *Nulla si vado qui Macra meratus Alnos. Macri* autem campi sun in medio Bononiæ, & Ravennæ, & aliarum civitatū, p quæ itur Romam. *Lenta salix juncum*] scil. exuper *Populus*] arbor frequens ad Padum. *Algam* herbam, qua

Alga. projicit aqua, quæ ad populum sæpe jacitur. Maro: *pro Ecl. 4 vilior alga. Credimus hunc illi*] scil. Augusto Cæsa *Cui Tityrus*] id est, Maro: *Bis senos*] ut in eclog. 1. *H illum vidi juvenem, Melibœe, quotannis, Bis senos c nostra dies altaria fumant. Ipso vigilantior Argo*] cui t

Argus.

men centum erat oculi, quorum bini duntaxat somnum acceperunt. Verum *Falco* quoque pervigil est avis. Unde in epigrammatis alludit de eo ad summum Pontificem; *Dubere sopiris, pastor, potes otia curis: Falco tuas Argi more gubernat oves. Daphnide*] quem tamen Theocritus & maro doctissimam, & divinandi peritum inducūt. *Nec soldm*] scil. *Daphnide, doctior*, sed eo scil. *Apollino Nomio*, qui ob interfectos Cyclopas novem annis spoliatus divinitate, pavit armenta Admeti regis Thessaliæ juxta Amphrysum, ut alibi diximus. *Per rura* ergò *Thessala*] id est per Amphrysum. *Omne pecus*] .i. totam Ecclesiam catholicam: *magistri Solymi*] .i. Hierosolymitani, videlicet Petri: *& dignus succedere patri*] scil. Petro Papæ, qui pater dicitur, qui scil pater fuit. *Pastor pecoris Assyri*] .i. Judaici, & totius Ecclesiæ, quæ prima fuit in Assyria. *Post retia*] .i. relictis retibus factus est piscator hominū. *Conciliare Jovem*] aut Deum, aut summum Pontificem. *Si favet iste, mane*] Omnem ergò spem in *Falcone* collocandum esse: quod ut significet, hoc argumentum excogitavit.

ECLOGA X.

De fratrum Observantium & Non-observantium controversia, post religionis ingressum,
inscripta BEMBUS.

JOANN. MURMELII argumentum.

Nunc veræ & falsa discrimina religionis
Narrat, ovesque piæ Carmeli separat hædis,
Candidus, Bembus, Batrachus,
& Myrmix.

Maxima pastores agitat discordia, Bembe,
Qui Solimos colles Gatilæáq; rura colebant.
Batrachus hinc, Myrmix illinc certare parati,
Judice te: paucis, si non audire recusas,
Et missi te revocant majora negotia, dicent.
Tu pater es vatum, tu scis componere lites,

Fu-

Turgiáque, & blandis cæruitia tollere verbis.
Te quo Pierios fama est potásse liquores,
Et vidisse deas, quibus est custodia sacri
Fontis? & Europe campos, ac Phocidis arua,
Ipse ubi fronde suâ tibi tempora cinxit Apollo,
Dona dedit, citharam, nervos, & eburnea plectra.
Bemb. *Dicite, quandoquidem teuidos admouit adigne*
Nos hyberna dies, dum non sint ire per agros
Bruma gregem, flatu Boreas dum sævit acuto,
Dum riget omne solum, tectis dum plurima pendet
Stiria, dum torpent sub aquis glacialibus amnes.
Otio damnantur, quæ nulla negotia tractant.

Maxime pastores] Hac ultimâ eclogâ, quam, ut superiorem, in religione composuit, agitur *Carmelitarum fratrum Observantium*, quorum partes *Batracus* agit, & *Non-observantium quos Myrmix*, defendit, controversia, fictis non absre contendentium vocabilis. Nam *Myrmex* rana dicitur, cui ferè similem habent *Carmelitæ de observatione* interiorem tunicam, quia piceam, aut, ut dicunt, griseam. *Βάτραχος* autem formica, quæ nigra est, ut *Non-observantium* tunica. Maro: *It nigrum campis agmen.* Præterea, ut in fabulis est, ranæ elegerunt regem, ut *Observantes* sub uno communiter vivunt patre. Formicæ autē in una quidem domo multos habent magistratus, ut *Non-observantes* diversas habent culinas. Litem proponit *Candidus*, per quem ferè autorem intelligo. *Pastores*] id est, *Carmelicolas*, aut fratres de *Carmelo* profectos. *Solymos*] id est, *Hierosolymitanos. Tu pater es vatum*] Fortè *Generalem Ordinis* hoc nomine appellat, *qui pater est vatum*, quia *Carmelitarum*; qui filii olim erant prophetarum, & prophetæ, qui & vates dicuntur. *Tu scis componere*] id est, finire: ut, *Ante diem clauso componet vesper Olympo.* Et in Bucolicis: *Non nostrum inter vos tantas componere lites.* Unde qui pacto litem terminant, se composuisse, aut compositionem fecisse dicunt. *Pierios liquores*] id est, haustus musicos, quibus poëta evaserit. *Et vidisse deas*] id est, Musas: quibus visis, & ab eis ad *Hippocrenem* ductus Hesiodus, poëta evasit. Unde Ovid. *Ecce*

deas

lias vidi, non quas præceptor arandi Viderat, aspexit
jam sequeretur oves. Neutro autem modo dicit se Persius
vasisse poëtam, in principio sic: *Nec fonte labra prolui*
caballino, Nec me in bicipiti somniasse Parnasso Memi-
ni, ut repentè sic poëta prodirem. Et Eurotæ campos.) Eu-
rotas fluvius est Laconiæ laurifer: Unde illùc Phœbus fi-
ngitur docuisse lauros. In Bucolicis Maro: *Omnia quæ*
Phœbo quondam meditante beatus Audiit Eurotas, jus-
sitque edisцere lauros, ille canit. Ac Phocidis arva] in
quibus Parnassus est mõs, totus Musis consecratus. Ovid.
Separat Aonios Actæis Phocis ab arvis, Terra ferax.
Et paulò pòst: *Mons ubi verticibus petit arduus astra*
duobus, Nomine Parnassus, superátque cacumine nubes.
Fronde suâ) id est lauro: Maro in Buc. *Phœbo sua semper*
apud me Munera sunt lauri. Dona redit) scil. suam ci-
tharam, quam á se inventam Orpheo dedit. *Nervos*]. i.
chordas, & *eburnea plectra*) i. lyram heptachordam, quã
invenit, cùm tetrachordam Mercurii dicatur. Horatius in ar-
te: *Nè forte pudori sit tibi Musa lyræ solers, & cantor*
Apollo. Dicite) Sic Palæmon Maronianus: *Dicite, quan-*
doquidem in molli consedimus herba, Et nunc omnis ager,
nunc omnis parturit arbos. Quod hic ex industria mutat,
quasi per legem *Amœbæi* carminis contrariũ dicens: *Te-*
gidos admovit) Persius: *Admovit jam bruma fœcte, Basse,*
Sabino Boreas) ventus septentrionalis, dictus rex Thra-
ciæ, quòd illinc ubi regnat ad nos veniat: flatûs est acuti.
Unde Maro, *Et Boreæ penetrabile frigus adurit. Dum*
riget) scil. gelu. *Stivia* gutta in longum congelata. *Tor-*
pent) stagnantium more. *Otia damnantur, quæ nulla ne-*
gotia tractant) Unde Cicero principio tertii Offic. *Pub-*
lium Scipionem dicere solitum scripsit Cato, nunquam se
minùs otiosum esse, quàm cùm otiosus; nec minùs solum,
quàm cùm solus esset. Magnifica verò vox, & magna viro
ac sapiente digna, quæ declarat illum, & in otio de ne-
gotiis cogitare, & in solitudine secum loqui solitum. Ubi
scias velim *otiosum* dici, qui muneribus publicis vacuus
operam dat rerũ cognitioni: unde poetica studia *otia* vo-
cantur. Non ergò *otiosus* nihil agit, sicut cessator.

Mym.

Myrm. *Pastores, genus infelix, æstate vagamur*
Pro grege sollicito: sed, cùm nos frigidus imber
Continet in stabulis, lites & jurgia surgunt.
Batr. *Qui veterem audent ritus mutare suoque*
Arbitrio, & multis ducunt sub legibus ævum,
Hi sunt ô Myrmex, qui bella domestica gignunt.
Bemb. *De veteri ritu, de quo consuetudine patrum*
Rixa igitur vobis? Leges mo & que parentum
Batrache dic: dic, Cur nostrum venistis in orbem
Ex Phœnice solo? Nos pascua vidimus illa:
Vidimus herbosos felix uligine campos.
Vertice Carmeli vitreis uberrimus undis
Fons cadit, & rauco densum nemus irrigat amne.
Vidimus & Jordanis aquas, ubi maximus olim
Pastor oves mergens, scabiem recitavit avitam.
Amnis hic à Libano veniens, Galilæa per arva
Transit, & ampla lacu consurgit in æquore magno.
Unde coit rursum: rursum mare fundit apertum.
Urbs ubi Romani de nomine dicta Tiberi,
Unda coit rursum: tandem Jerichunte relictâ
Intrat in infames Asphalti gurgitis undas.
Hinc satis est, nos omnem vidisse probatum:
Dicite, & hinc tandem vestras de mergite lites.
Myrm. *Batrachus audaci semper sese ingerit ore,*
Et mihi se præfert magno temerarius ausu.
Batr. *Non ego me ingessi: processi à judice jussus.*

Pastores genus infelix] proponit *Myrmix* litem, detestans eò quod qui *De-observatione* non sunt, quia molliorem ducunt vitam, vellent in suo statu sine controversia & molestio permanere: Contrà, *De-observatione* vellent omnes sui similes esse. *Æstate vagamur pro grege sollicito*] Allegoricè, pro victu. *Sed cùm nos frigidus imber Continet in stabulis*] Maro Georg. 1. *Frigidus agricolam si quando continet imber.* Non exire autem stabulis, tunc dicit ibidem sic: *cùm propiùs stabulis armenta tenerent. Lites & jurgia surgunt*] Argutè; quasi in odium jurgiorum, litem refugit. Unde *Batrachus*, *Qui veteres audent ritus mutare*, &c. *Hi sunt, ô Myrmix, qui bella*

bella domestica gignunt] Quasi dicat, Non nos sumus in culpa, qui velimus in pace sine injuria vivere; sed qui ordini, & professioni nostræ injuriam inferunt per novos ritus: interloquitur autem *Bembus*, significans se peritum locorum, & observationis veteris, ut idoneus comprobetur judex arbitrarius. *Leges moresque parentum* [id est, patrum & majorum tuorum, ad quos revocare vis. *Dic cur nostrum venisti in orbem?*] id est, in Europam. *Ex Phœnice solo*] id est, ex Galilæa, quam *Phœnices* secundum Straboneni habitant, & quæ est in *Phœnicia*. *Nos pascua vidimus illa*] Ut pastoralem agere rem videantur, & non impertinentem ad Bucolicum carmen, dicit *pascua*, non *claustra*: *Felici uligine*] Uligo, inquit Servius, est naturalis terræ humor ab ea nunquã discedens: unde uliginosus ager semper humidus est, humidus, aliquando siccatur. *Vertice Carmeli vitreis uberrimus undis Fons cadit*] id est, defluit. *ubi maximus olim pastor*] Non tam de *Heliseo*, qui illic *Naaman Syrum* à lepra mundavit, quàm de divo *Joan. Baptistâ* loqui videtur, qui scabiem aviram, id est, originalem maculam resecavit baptizando. *Amnis hic*] id est, *Jordanis*. *Libano veniens*] per duos fontes qui dicuntur *Jor* & *Dan*, unde *Jordanis* nomen. *Rursum mare fundit apertum*] scilicet Tiberiadis, de quo Joan. 6. *Abiit Jesus trans mare Galilææ, quod est Tiberiadis*. *De nomine dicta Tiberi*] pro *Tiberii*, scil. *Tiberiæ*. *Tandem Jerichunte relictâ*] Declinatur, hæc *Jerichus*, hujus *Jerichuntis*; sicut *Amathus*, *Amathuntis*, & multa alia. *Intrat in infames Asphalti gurgitis undas*. Asphaltus est, quod mare mortuum vocant, in quod urbes illæ quinq; infames absorptæ sunt igni & sulphure propter abominabile crimen, quod ab illarum una *Sodomiticum* vocant. *Hinc*] .i. ex his quæ dixi, *satis probatum est, nos vidisse omnem oram*] .i. regionem illam. *Dicite* ergò *& demergite*].i. obruite: *& sopite*] hoc est, finite tandem: *hinc*].i. de hac re vestras lites. *Et mihi se præferet magno temeratus ausu*] Volunt enim *De observatione*, ut sunt, præstantiores haberi. *Procesti à judice jussus*) dixerat enim judex *Bembus*, *Batrache, dic, &c.*

Uligo.

Asphaltus

Bemb. *Pone pedum Myrmix, & tu quoq; Batrache: Non*
Orandum armatis manibus, sed mentibus æquis.
Batrache, dic: Myrmix animi compesce furorem
Interea, ut venias magis ad responsa paratus.
Qui furit, insanit: qui vero insanit, amaro
Impatiens animo, nec corda, nec ora gubernat:
Quicquid ait, vanum est; quicquid volitur, ineptum.
Batr. *Bembe, genus nostrum generisque exordia dicam.*
Venimus Assyriis, ut Candidus inquit, ab oris:
Est pater Helias nobis, qui sustulit armis
Pastorum genus omne malum, qui traxit Olympo
Flammiferos ignes, qui ascendit in æthera curru.
Bemb. *Nobile & antiquum genus hoc, & clara propago.*
Batr. *Pastores alii, quotquot per rura vagantur*
Omnia, sunt rivi nostris à fontibus orti.
Nos docuimus leges, pascendi effundimus artem.
Quò magis hi peccant, qui, cùm sint ordine primi,
Primatum amittunt, stulta incunsulta secundo.
Nos radix, alii rami: sed nos quoque vani,
A veteri radice patrum jam ætate caduci.
Tradidit Helias certam pastoribus artem,
Quâ curare greges, quâ noxia pabula sint est
Discere, & occultos imbres, ventósque latentes:
Quive salutaris foret, & qui pestifer annus,
Signa dedit; nihil obmisit quod ovilia tangat.
Sed fons ille fluens Carmeli è rupibus altis,
Tam nitidus quondam, tam dulci limpidus undâ,
Tramite mutato (patet id) modò currit in austrum:
Sed priùs (extat adhuc vetus alveus) ibat ad ortum.
Hi cursus fecêre novos: liquêre priores;
Quos dederat vivo veterum prudentia patrum.

Pone pedum Myrmix] Quia acris lis est; nè ex verbis ad verbera prorumpat, monet tela deponi: pro quibus pastores pedum habent. *Et tu quoq; Batrache*] Bonâ phantasiâ priorem compellat eum, qui *De observatione* non est, quasi ardentior sit ad arma. *Non est orandum*] id est, causæ non sunt ab oratoribus dicendæ coram judice armatis manibus: idenim vetant leges. *Sed mentibus æquis*]

Quia,

Quia disturbatis animis, facilè veritas læditur. *Retractè, hic*] Reperit & confirmat quod suprà dixit. *ut veniat magis ad responsa paratus*] Bona admonitio, quia ardentes irâ raro se purgant ut decet, intenti ad ingerenda pociùs convicia: ut patet apud Virgilium in Palæmone. *Nec corda nec ora gubernat*] Unde Horat. *Ira furor brevis est: animum rege, qui, nisi paret, Imperat. Quicquid molitur*] id est, cum molimine & difficultate conatur attentare. *Bembo, genus nostrum*] ut gratiam & benevolentiâ judicis capiat, compellat enim propriò nomine, pollicetúrque exequi ipsius jussa. *Venimus Assyriis, at tendidin inquit, ab urbe.* Dixerat enim, *Quæ Solymos colles, Galilæaque rura colebant.* Judæa enim in Assyria est, cujus caput olim Babylonia. *Est pater Helias nobis*] scilicet Thesbites, de quo 3. & 4. Regum abundans mentio fit. *Qui sustulit arma*] Nescio an legendum sit, *urbis.* Quòd si legendum est *arma*, intelligam *de armis cæli, aut de ignibus cæli*, quibus armatus, duas quinquagenas sustulit. *Qui traxit Olympo Flammigeros ignes*] ut 4. Reg. 1. *Si homo Dei sum, descendat ignis de cœlo, & devoret te, & quinquaginta tuos.* Idem 3. Reg. 18. *Invocavi ignem qui devoravit holocaustum. Qui descendit in æthera curru*] ut habetur 4. Reg. 2. *Nobile & antiquum genus hoc, & clara propago*] Quia monasticæ vitæ princeps est Helias, & sacris literis perquàm illustris. *Propago* autem quando *progeniem* significat, primam corripit; quando *vitem*, producit. *Pastores alii*] id, ut dixi, dixus Hieronymus quoque sentit. *nos dedimus leges*] quia primi fuerunt, qui religiosorum more simul viverent & monasticam vitam in Carmelo agerent. *Pascendi ostendimus artem*] i. nortuam simul vivendi. *Quo magis hi*] qui nova instituta appetunt, & vetera quæ digniora, & melio sunt, immutare volunt. *Primatum amittunt*] quia dicunt ultimos medicamentum approbatos, cùm primi sint qui stiterunt in solido statu permanere. *Sequendo studia inconsulta*] i. inconsultorum, quibus novitas placet: *Sed nos quos omnis, A veteri radice*] i. pullulavimus à patribus nostris: d alii quasi per imitationem collateraliter, nos per propa-

gati-

gationem ex vera radice *reduci ætate*) id est, antiquitate à prima perfectione decidentes: quod dicit, propter *Non observantes*. *Tradidit Helias certam pastoribus artem*, id est, formam rectè vivendi ex emplo vitæ suæ reliqui. *Quâ curare greges*) ut rem pastoriam (ut dixi) agere censeatur, omnia ad pastores refert, ostendens officia pastoris ovium, cùm *Allegoricè* intelligat animorum. Pastorum enim est, curare greges, vitare pabula noxia; qui certis diebus saltem abstinent à carnibus: *& occultos imbres*) id est, infectiones: *& ventos latentes*) murmura ni fallor, intelligit. Maro autem in Georgicorum primo dat verorum ventorum prognostica: *nihil obmisit*) mos suo *Positione* in *obmisit* primam producit, cùm Horatius & ferè alii *omisit* primâ brevi, scribant. *Sed fons ille fluens*) *Allegoricè*, vita religiosa. *Tam limpidus*) id est, purus & clarus. *Tramite mutato* (*patet id*) *modo currit in Austrum*) id est, in meridiem, qui amantibus, in Italia præsertim, est pestifer: quia corrumpit etiam oblonia. Juven. *Tamen hîc properat velut urgeat Auster*. Horatius: *Præsentes Austri coquite hoc umbrosa*, &c. *Allegoricè*, vult bona instituta esse inversa atque depravata. *Sed priùs ibat ad ortum*) scilicet solis, id est, ad Orientem, quia Eurus & Boreas salubres sunt venti. *Allegoricè* intelligit, ad cœlum. *Extat adhuc vetus alveus*) per quem scilicet fons ille fluere solebat: id est, adhuc reperiuntur reliquiæ veteres religionis. *Extare* enim est, *superstitiones esse* aut *superstare*, dum reliqui occiderint. *Hi*) scilicet novi qui *Non observant*.

Myrm. *Quid tibi, sive novo currat, seu tramite prisco,*
Dummodo fœcundis humectet pascua lymphis?
Et quid de cœli quæveris regione? Per Austrum
Solis iter: melior vitis, quæ respicit Austrum,
Et melior legitur Libycis de collibus uva.

Batr. *Et melior taxus Boeramque respicite: ergò*
In Boream melius poterat decurrere rivus.
Pastor es: Et curâ pecoris, malesane, relictâ,
Sermonem de vite facis; quasi legibus iisdem
Grex & vitis eant: nec quod discrimen in undis,

Gramineque

Graminéque, & ventis nátti, & quàm noxius Auster
Sit pecori. Disce à Roma: Si innoxius Auster,
Cur Mutinenſis agri pecudes ſunt vellere fuſco?
Cur Clitumnus habet niveas? cur Mantua molli
Lanitio excellit; Veronáque proxima Manto?
Vnde hæc multiplici rerum variantia formâ?
non aliunde niſi à cœlo, à gramine, & unde. (auſer;
Bemb. *Candide, ſarumi pecum procul hinc (rogo) protinus*
Inter eos hodie video bellum acre futurum.
Clàm cape, & auferto ſubiter ſarmenta reconde,
Quid tibi.] Ruſticè reſpondet *Myrmix*, ut doceat *Non obſervantes* ferè doctos eſſe, & non literis, ſed perditis ſtudiis vacare. *Quid tibi*] id eſt, ad re: ſicut in Evangelio; *Quid tibi & mihi, mulier? Dummodo fœcundis*] id quidem verum, ſi eam fœcunditatem pariat quam *Batrachus* deſiderat. *Per Auſtrum ſolis iter*] quia ſemper eſt in *Zodiaco: melior vitis*] ſcilicet eſt, quæ reſpicit Auſtrum; quia reſpicit ſolem incumbentem: Unde dictum eſt, *Denique apertos Bacchus amat colles. Et melior legitur Lybicis in collibus*] id eſt, *Libyam*, hoc eſt, meridiem reſpicientibus; aut revera de *Libyci* intelligit, ob eandem rem. *Et melior taxus*] Docet *Batrachus*, non eſſe reſponſum ad rem; quia licèt ad *Auſtrum* verſa vitis ſit melior, non tamen continuò melior eſt pecori *Auſter*: quàm *Eurus* ſicut licèt *taxus*, quæ frigora, ſecundum Maronem, amat, dicit autem 2. Georgicor. *apertos Bacchus amat colles, Aquilonem & frigora taxi*) præſtantior eſt ad *Boream*; non ſtatim tamen ad *Boream* eſt melius pecus. *Sermonem de vite facis*] Argutè taxat eos ebrioſitatis & vitioſitatis; quia *ex abundantia cordis os loquitur. Quaſi legibus iiſdem*] ſcilicet *paſcuis* iiſdem. *Græa & vitis eant*] quod eſſe negat; quia ſæpe ubi major vini copia, minor eſt pecorum: inquens per hoc, vini copiâ officere caſtitati religioſorum. Nam *venter mero æſtuans facilè deſpumat in libidinem*, ut autor eſt Hieronimus. *Nec quod diſcrimen*] id eſt, quæ differentia, ſcilicet *ſit; & quàm noxius*] id eſt, noxius *Auſter* ſit pecori. *Diſce à Roma: Si innoxius Auſter, &c.*] Id quidem manifeſtum, quia eo flante varii gene-

neranetur morbi. *Cur Mutinensis agri pecudes sint vellere fusco*] id est, subnigro. *Cur Clitumnus habet niveas?* scilicet pecudes; sed & juvencos ac tauros, quibus in triumphis utebantur. Unde Maro Geor. secundo, *Hinc albi, Clitumne, greges, & maxima taurus Victima, saepe tuo perfusi flumine sacro, Romanos ad templa deûm duxêre triumphos.* Clitumnus autem fluvius est in Metauri quæ pars est Umbriæ patris Thusciæ: de quo fluvio dicit Plinius in naturali historia, *quòd animalia quæ eum potaverint, albos fœtus procreant. Cur Mantua molli lanitio excellit?*] Est tamen in Euganeis mollior, sed vicini sunt *Vermaque proxima Manto*] id est, Mantuæ urbi. Usus potiùs dixit Manto, quia non utimur nisi in Nominativo, Accusativo, & Vocativo in *ô*, & Genitivo in *ûs*, à Græco in *o* longum exeuntibus, ut *Manto, Mantûs. Candida cui trumq; pedum*] quia deposuerunt pedum, id est, baculum pastoralem, sed non longè à se rejecerant: nè à verbis ad verbera pervenirêt, monet sedulus pastor Bêbus secet Candidum, ut utriusq; pedum *subter sarmenta recondat.* Sarmenta autem, quia non omnes Gallicum noscunt, putamina & resectamenta vitium.

Galerus. Pedum.

Pera. Spinetum

Batr. *Bembe mihi tecum sermo est: dum vivimus annâ,*
Dum commune pecus nobis fuit, beulm bi quantum
Dedecus, (heu!) quot sunt pecudes incommoda passæ!
Non mersare gregem fluvio, nec vellera certis
Temporibus (sicut mos est) tondere licebat:
Nudabant spineta pecus, nudata secabant
Terga rubi, scabie cutis asperavastabidus humor
Pestis, & in totum serpebant ulcera corpus:
Multa igitur refert pecudes quæ pabula carpant,
Flumina quæ potent, & quâ regione morentur.
Dic mihi, dic Myrmix, Priscum cur lana colorem
Perdidit? hæc gregibus quidnam nova vellera fecit?
Cur pecus est nigrum quod erat melioribus annis
Clarum? Immutârunt mutati vellera mores.
Bembe ad te redeo, placidis absolvere nitar.
Sed quò digna omni tua sit sententia laude,
Vera sequar: Tu jura tenes; ego falsa docebo.

Ju-

Judicium reddit verum enarratio vera.
His animadversis, ægrè tot damna ferentes
Venimus ad finitem; vivúmque à vertice summo
Scrutari mihi cura fuit: Tu, provide Myrmix,
Interea nidos avium, vel dorcada parvam
Venabere, tuæ quæ dona darentur amatæ.
Tyr. Bembe, vides ut aperta in me convicia torquet?
Augurer ista manu lis est, non ore, agitanda
Mos mihi non lingua, malea sit avellere dextrâ.
Bem. Bat. Cache, ne verum taceam, lingua ofim æquo ex.
Furgia bilem cunctum, convitia pectus acerbant.
Non tibi cum, juro ves est nec bonuncio Myrmix
Res male tuta viros linguâ irritare poterunt.
Myrm. Da veniam Myrmix; amitam proferri volenti
Mescio qui mihi misit in os malus error amatam.
Tyrr. Do veniam: cave ne rursum me voce lacessas.

Bembe, mihi tecum sermo est.) Quasi dicat. In hoc homine nihil video rationis. *Dum vitimus una*] id est, priusquam per reformationem (ut aiunt) à *Non observantibus* sejuncti fuimus. *Heu! mihi quantum dedecus, (heu!) nos sunt pecudes incommoda passi*] quasi dicat, maxima & innumera. *Nec mersare gregem fluvio*] id est, debitam curam animis adhibere. *Nudabant fœneta pectus*] id est, mundanæ cogitationes & conversationes tuam linguam, ut dicunt, aperta est. *Tabidus humor*] vitium carnis. *Multum igitur refert*] id est, distat & ad rem facit, *quæ fabula*] De spiritualibus, intelligit. *Pristinum cur lana colorem perdidit?*] Quia prius, ut ex aulæis comprobavemus, *Observantes* usi sunt vestibus piceis, seu griseis, quas hodie adhuc in nonnullis utuntur fratres illiterati, quos *Conversos* vocant. *Nova vellera*) quia nunc nigra sunt vestimenta, quod factum dicunt, ut unius videantur gregis. Quia enim piceus color (ut in fratribus *Dominicis* videmus) tam varius est, concluserunt in nigrum immutare, quem *De Observantiæ Italicæ* respuunt tanquam nativum & sine fuco factum magis congruum religioni: quod & Maro censuit, dicens, *Nec varios discet*

mentiri lana colores. Veritas enim præstat mendacio. *Quod erat melioribus annis clarum*] Si de exteriore loquitur, non videre procedere: quia omnes adhuc candidam servant chlamidem. Dicamus ergò *clarum*, id est subnigrum, quia re ipsa pectu planè nigri clarus est. *Vellera* vulgò gemino *ll* scribitur: quia tamen à *vellus* venit, potest simplici scribi. *Vera loquar*] Oratoriè juxta Rhetorum præcepta præ se fert fiduciam. *His animadversis* scilicet malis, quæ pecori obvenerant. *Venimus ad sortem*] scilicet religionis. *Vel dorcada*] *Dorcas*, Græcum est: Latinè *capreæ* dicitur, id est, capra sylvestris. *Tu, puer, vide*] Ironicòs id refert: *tuæque dona darentur amatæ*. Id amaré, sed urinam non verè. Unde Myrmix, *Bembe, videres, &c. Mos mihi non linguâ, maledicta revellere dextrâ*] id autem acerbius contra se fatetur Myrmix, id est non observans, ut se longè à Dominico consilio abhorrere significet, qui auferenti pallium docet potiùs tunicam addere, quàm in pugnam procedere, aut item inutile esse verè. Verùm, quia neutrum decent convitia, accedit *Candidus* livoris expers: *linguosior*] id est verbosior, *æquo*] id est, quàm æquum & honestum est. *Turgia bilem*] id est choleram, quæ stomachum movet. Quia sermo durus irritat furorem. *Nec homuncio Myrmix*] id jucundè: quia *Myrmix*, ut dixi, formica interpretatur, cui robor pro modulo corporis maximum inest quia grana majora secum fert interdum, & ova sua se quoque majora transfert. *Animosos*] quasi dicas animosos, & mares animos. *Amitæ proferre volenti*] *Amita* patris est soror, ut *materter* matris; cui honestiùs quàm amatæ mittatur munera. Cætera nota, ut hæc ferè nota putem.

Myrmix.

Amita. Matertera

Barr. *Alveus excelsa saliens de rupe, lacunam*
Fodverat, & clausis ripas aquaverat undis.
Gurges erat textu sylvarum umbrosus opaco:
Densaque sepierant tristem spinceta lacunam.
Mille venenorum species in gurgite vidi,
Mille secus ripas in opaco margine, mille
Per nemus ad lymphas sinuoso serpere greffu.

Obstupui, & vapidos rediens ad ovilia cursu,
Incipio paleas furcâ versare tricorni;
Ecce! caput tollit coluber, linguâque trifidâ
Sibilat, inflantur fauces; nepa livida tendit
Brachia; ventrosus profert vestigia bufo;
Vipera per stipulam ingrediens strepit. O loca, dixi,
Non pecori tantùm, verùm & pastoribus ipsis
Noxia! mox grege diviso, de sedibus illis
Pascua quæsitum tristis meliora recessi,
Pèque iter antiquum sartis nova flumina duxi
In campos, ubi prima suos aurora colores
Explicat, & croceo Phœbo redeuntis adortus.
Hic mihi fœcundæ pecudes, hic pascua lætæ,
Et sine labe liquor, dulces sine crimine lymphæ
Hæc loca primævi sunt quæ coluêre parentes.
Signa casæ superant, puteus, carioséque ligna
Fixa solo, cinctúque pedum discrimine septem,
Et focus, & tacerâ quæ cingitur area sepe.

Alveus excelsa] Docet *Batrachus*, quid in fonte videret, *licens*, *Alveum*] id est, rivus saliens de excelsa rupe, *fode-at*] scilicet præcipiti casu, *lacunam*] id est, receptaculum quarum & sordium. *Gurges*] id est vortex aquarum *spineta*] id est, spinæ densæ. *Sepierant*] id est, sepimento quodam clauserant. *Ego vidi mille species ventosi*] id est, pravarum traditionum, & malorum morum. *Ad*] i. *uxta*, *lymphas*] id est, aquas: id est, vidi fontem primæ religionis penitus infectum. *Obstupui, &c. Furcâ tricor-*] id est, tria cornua habenti. *Nepa lavida*] id est, scorpius habens venenum lividum sub cauda. Sed hic dicit *livida brachia*] id est, chelas liventes, *Ventrosus*] id est, habens magnum ventrem. *Bufo*] id est, rana venenosa. *Vipera*] id est, aspidum pessima, sic dicta, quòd *vivarit*, quia non potest edere fœtus suos, quos ore concipit, & patrem concipiendo necat; sed ipsi vicini partui, aut jam maturi ad partum, dentibus secant ventrem matrum, atq; ita vipera, neq; patrem neq; matrem vidit unquam incolumem: quod benignitate naturæ in hos efficitur, ne rapax nequitia pestis multiplicetur. *Pascua quæsitum tristis meliora*

receſſi] *Quæſitum*, ſupinum, id eſt, ut quæram, aut quæſiturus meliora paſcua. Unde docet *obſervantes* diſceſſiſſe propter p avos *Non-obſervantium* mores. *Perq. iter antiquum*] juxta traditionem primorum patrum. *In campos, ubi prima ſuos*] id eſt, orientem verſus, ſicut prius dictum eſt, ad ortum. *Croceos ortus Phœbi*] ſcilicet ſolis. *Hæc loca primævi ſunt quæ colukre parentes*] Manifeſta eſt ergo *Allegoria*. Nam per orientem, eorum puram & ſalubrem ſignificat vitam: per meridionalem plagam & auſtrum, vapidam, & mollem, ut ventus ille plumbeus & tepidus eſt. *Signa caſæ*] ſcilicet paſtoralis: *cariotaq. ligna Fixa ſolo ſeſuna a pedum diſcrimine ſeptem*] Tantum enim ſpatii cellis ſingulis congruit: & *focus*] ſcilicet communis, qui ignis foveatur: *& area*] i. locus ſpatioſus in medio clauſtri circum quem porticum & deambulacra faciunt. *Cingitur ſæpe latera*] *Allegoricè* ſignificat clauſtrorum muros diutinos & pervios à *Non-Obſervantibus* factos.

Myrm. *Cui a viris levibus rerum ſolet eſſe novarum*:
Propterea cerè novus paſcua quæris & amnes
Fruges inauditos, & vis novus autor haberi.

Barr. *Cura viris gravibus rerum ſolet eſſe ſuarum*;
Propterea Myrmix nimis à gravitate recedit:
Hæc novitas non eſt novitas, ſed vera vetuſtas:
Relligio & pietas patrum inſtaurata reſurgit,
Quam tua corrupit levitas, & nota tuorum
Segnities. Igitur, ſi quis labentia tecta
Erigat, & ſterilem, qui manſueſecerit agrum,
Judice te damnandus erit. Non ponitur arbor
Altera, ſed veteri inſeritur bona virgo trunco:
Segne prius lignum, noſtro ſit fertile cultu.

Myr. *Quamvis pingue tuo pecori ſit gramen, & unda*
Deſæcata; tamen mulcæ cum matribus agnæ
Interêre: lupi & peſtes meminêre voluceres.

Barr. *Hæ, fateor, quæ dira tuæ contagia peſtis*
Accepêre, etiam procul aſpicientibus obſunt:
Tantum virus ineſt, veſtris vis tanta venenis.
Propterea magis atque magis diſcedere ſemper
Eſt animus: patitur pecus hæc incommoda noſtrum

Sola

Sola, quod in vastam nondum discessit eremum, Adria.
Nec satis à vobis procul in deserta recessit.
Myr. Batrache, de gregibus mentiris plurima nostris:
Certè alienarum tibi cura superflua rerum,
Et temere assumis partes censoris in qui.
Cur mihi, qui pasco cujum pecus, ista tueri
Non licuit? Solisne domus mea cognita vobis?

Cura viris levibus] Quanquam ad strenuè cavet *Batrachus*, nè res novas dicatur molitus: tamen cum aliud non posset, id falsò objicit *Myrmix*. *Et vis novus autor haberi.* Hoc eis objicitur, quia ad reformationem alios vocant aut compellunt. *Cura viris gravibus*] Subtilis responsio, diverbium diverbio retundens. *Hæc novitas non est novitas*] id est, quam dicis esse novitatem, id est novitas, sed vera vetustas. Unde manifestè dicit, *Religio, & pietas patrum instaurata*] id est, in statum & formam priorē reducta (unde verius dicitur *instauro*, quàm *restauro*) *resurgit*. *Et nota tuorum*] scil. confratrum. *Qui manifecerit agrum*] Redit ad translationem propter sæpe dictam causam, nè videlicet non pastoralis agatur res. *Segne*], i. tardum & infœcundum, quamvis pinguè. Docet etiam inter eos, qui se observantes dicunt, adhuc esse morbidos, & multos interisse: ad quod *Batrachus*, *Hæ fatear*] .i. fateor, quòd hæ oves interierint, *quæ dira tuæ contagia pestis Accepere*] .i. quæ infectæ ad nos venerunt, nec se purgari permiserunt. *Tantum virus*] .i. venenum. *Quod in vastam nondum discessit eremum*] .i. quòd nondum penitus à cōmunione vestra discessit. Dicitur autē *eremus* sine aspiratione, genere fœminino, & mediâ longa; quæ tria invertit volent. *De gregibus mentiris plurima nostris*] cùm aliter se purgare nequeat, ad convitia resurgit. *Cur mihi, qui pasco cujum*] Dictum id puto pro *Cujumcujum*, i. cujuscunque pecus. *Ista tueri* [.i. prospicere quæ tu mihi objicis. *Solisne domus mea cognita vobis* [.i. videtis vōsne soli infectionem (ut dicitis) domūs meæ, quam nos ignoramus?

Batr. Æthiopes undè quoniam nigredine sordent,
Ille color nulli vitio datur: omnibus idem
Vultus, & alterius si quis reprenderet ora,

Et sua damnaret. Pecori, pecorisque magistris
Fax eadem, scabies eadem, cutis & color idem.

Bem. *Parcite jam satis est lis intellecta, diéque*
Inclinata cadit, jam post juga summa ruit sol.
Audite ô magni generis longæva propago,
Lite super vestra quæ sit sententia nostra.

Myr. *Batrache, me audaci toties sermone lacessis.*

Batr. *Non ego, sed non æqua magis te causa lacessit:*
Judicium timet sibi mens malè conscia justum.

Can. *Quando inimicitias tempus deponere, rursum*
Vestra novas lites vecordia suscitat: ergò
Perpetuis hæc vita odiis æterna manebit.
Quæ nos debilitas capitis, quæ infamia vexat?
Non pudet his uti tanto sub judice nugis?
Ergò animis audite æquis, odiisque sepultis,
ultima dicturi loqui quæ sit sententia Bembi.

Bem. *Ferte per antiquos patrum vestigia gressus,*
Et veteres servate vias: revocate vagantes.
Per valles & saxa greges, per lustra ferarum.
Figite in antiquis iterum magalia campis.

Æthiopes una] Graphicè docet quare illi non videant suam deformitatem suáque vitia: quia omnes tales sunt. *Idem color*] id est, niger. *Fax eadem*] id est, infectio. Qui verò ad manifesta usque convitia processum est; nè ultrò progressio fiat, dicit Bembus, *Parcite*] id est, abstinete convitiis; quia lis est jam satis intellecta, diéque inclinata cadit. *Audite ô magni generis longæva propago*] quia eos ab antiquitate laudat, timet jamdudum Myrmi causæ suæ, unde non attendit ad judicem, sed ad convicta dicta, dicens, *Batrache, me audaci toties sermone lacessis*] id est, provocas ad iram. *Non ego*] scilicet, te lacessit. *Sed magis*] id est potius, *lacessit te causa*] scilicet, tua *non æqua*] id est, inqua. *Judicium timet sibi mens male conscia justum*] Multæ & egregiæ ubique sunt sententiæ quas memoriæ commendasse profuerit. Interloquitur Candidus qui director videtur utrorumque litigantium, qui pro eis judicem delegit. *Quando*] Ordo est, *quando tempus*] sc. est, *deponere inimicitias*, tunc sc. *vestra vecordia*

id est, perverticas cordis *sustitat rursum novae lites. Ergó*] indignanter id dicit. *Non pudet his uti tanto sub judice nudis?*] Magni facit autoritatem judicis, ut sententiæ ab eo datæ majus sit pondus. *Ergo* [Quia id decentius, & honestius est, quàm odiis progredi. *Animis audite æquis, odiis(q; sepultis*] id est, sopitis, & oppressis. *Ultima*] id est, ut dicunt, *definitiva sententia*. Est autem hæc, *Ferte per antiquos, &c.* [id est, Incedite more majorum vestrorum. *Revocate vagantes per valles* [id est, qui aberrant à Carmelo, qui mons est; id est, à vera religione, in Carmelo institutâ. Intelligere autem potes molliter viventes. *Et per saxa* [id est, dura & aspera mundanarum curarum, *& per lustra ferarum* [id est, lupanaria: quia meretrices *lupæ*, quæ feræ sunt, dicuntur; & *lustra* ob id etiam *lupanaria*. Seclusâ autem Allegoricâ remotiore, manifeste vult errantis in perniciosis institutis & moribus ad rectam reduci religionem, quæ antiqua est. Unde concludit, *Figite in antiquis iterum magalia campis*] *Magalia* (ut dixi) & *mapalia* Pœnorum linguâ sunt *tuguria*, & quasi pastorales casæ. Vult ergó, Præstare, in antiqua vivere paupertate, dummodo sancta majorum suorum servent vestigia.

FINIS.

Index digestus juxta seriem Alphabeti continens vocabula difficiliora, quæ in *Badianis* Commentariis sparsim exponuntur.

A	pag.
Abdua	144.146
Acernus	23
Adulta seges	2
Ænobarbus	75
Æolus	121
Ærarium	73
Æsovi patina	75
Æstimo	32
Alauda	102
Alchimia	92
Alcides	58
Alea	101
Ala	146
Alius	61
Alma	20
Alter	61
Amaror	8
Ambages	7
Amens	13
Amynticus	17
Angina	126
Anieire	28
Antemæ	116
Antiquus	2
Aonius	73
Apella	32
Appendix	20
Arabis	43
Argus	146
Arma	77
Arnicola	131
Arctoreas	117
Arbos	119
Asphaltus	151
Assurgere	66
Assus	57.93
Athesis	143
Atrides	59
Aucupium	96
Augustus	78
Avarus	56.94
Aversor	4
Averto	ibid.
Avertor	42
Auster	7

B	
Baccatus	137
Bacillum	73
Baldus	31
Barathrum	111
Bardi	102
Bardocucullatus	ibid
Bardus	ibid.
Belides	58
Beblis	ibid.
Bisidus	65
Bimestris	52
Bombyces	74
Bombycinus	ibid
Boreas	85
Bustum	40
Bruma	70. 125
Bryseis	59

C	
Cadus	126
Campe	125
Calces	23
Calices	4
Canis sirius	55
Capreolus	137
Carbo	29
Cardiacus dolor	134
Cardo	8.34
Carmelus	119
Carthusia	ibid
Casa	31
Cassez	51
Cassiopea	121
Caronis	28
Catus	9
Catula	106
Caussari	15
Centauri	130
Ceraunia	54
Ceres	15. 121
Chryseis	59
Cicones	58

Cimex

Cimex 116
Circus 77
Cithara 72
Cloaca 118
Codrus 76
Cœnacula 65
Coitus 21
Condere 70
Concumbus 68
Concitare 89
Coryli 127
Crocodilus 62
Cudus 78
Cruentus 56
Crumena 73
Cura 3
Curare 44
Cymbia 68

D

Deimira 59
Demens quis 86
Demolirí 31
Dentale 15
Dibaphus 74
Discrimen 32
Dissimulare 51
Domina 40
Dryades 397
Dryas 121

E

Bus 97
Enucleare 4
Epicedium 40
Epitaphium ibid
Erebus 111
Erynnis 45
Eurydice 60
Examen 126
Excubare 38
Exhaustus 49
Extimo 32
Extemplo 113

F

Acul 55
Facula 66
Falco 146
Farrago 73
Fasces 90
Fascinare 8
Fastidium 64
Fatum 24
Fauo 72
Fetalis 51
Fides 83
Fistulicen 120
fœnisecæ 90
Fœta 126
Fœtare 20
Fœtura 123
Fulica 61
Fulminare 59

G

Alatea 51
Galbula 121
Galerus 140
Ganea 56.80
Garganus 119
Gener 15
Gratia 66
Gynæceum 110

H

Amadryades 112
Harculus 31
Harpyæ 65
Hebrus 46
Hedera 45
Hernicus 55
Hilarare 20
Hippodamia 59
Hippolytus 58
Hispidus 117
Hyæna 62
Hyems 35
Hymen 6
Hymenæus ibid

I, J

Gnis pro amore 3
Ithacus 105
Illætabilis 20
Immaturus 45
Impendere 34
Imperiosus 56
Improbus ibid
Incestare 65
Inconsultus 35
Indigena 121
Indignabundus 56
Indigus 70
Iners 4
Ingemere 3
Insomnia 46
Insomnis 44
Ira acris 31
Jurgia 33

L

Lævus 143
Latamen 87
Lamiæ 125
Lampyris 15
Lappa 126
Larvæ 115
Laureta 119
Laverna ibid
Lavinia 59
Lena 56
Levis 36
Levitas 51
Libethrides 54
Libethris 121
Ligo 90
Liter 20
Liquor Veris 18
Lucullus 73
Ludere 20
Lumina 44.52
Luna 144
Lupa 79
Lupanar ibid
Luscus 8
Lustra 116
Lynus 16
Lymphatieus 13

M

Macra 146
Maga 56
Magalia 50
Malis avibus 83
Mantis 116
Manubrium 79
Mariscæ 125
Masculus 81
Meditari 53
Medusa 62
Melampodium 116
Melampus ibid
Melota 85
Miles 22.32
Milium 126
Milvus 119
Mimus 81
Mincius 144
Mimus 85
Modus 55
Moses 105
Mulctralia 68
Mugire 85
Myrrha 58

N

Næna 40
Naiades 39.66
Napæa 39.112
Narcissus 24
Nauci pendere 116
Neæra 85
Nodus Herculis 72
Nomius 106
Noster 18
Nugæ 78
Nugari 50

O

Obba 20.135
Obductus 50
Oenophilus 16
Oenophorum ibid
Oestrum 126
Ogdoas 128
Olympicus 83
Olympus 66
Ominia 18
Onocrotalus 119
Operæ 18.126
Orare quid differat ab Adorare 87
Orcus. 42
Oreades 93.112
Oreas 121
Orexis 4
Orgia 23
Orpheus 146
Ossa 53

P

Padus 18.53
Pan 123
Pannosus 29
Papyrus 116
Paranymphus 131
Parnassis 45
Parnassus ibid
Pasiphaë 58
Pastillus 117
Pastinum 90
Pastus 5
Patulus 16
Pauperies 10
Peculia 127
Pedica 7
Pedum 140
Penula 68
Perna 9
Pero 140
Petasus 9.125
Philtrum 45

Phlegethon 39
Piaculum 127
Pietas ibid
Pileolus 72
Pilum 90
Polenta 85
Polybymnia 54
Polymnia ibid
Pondo 37
Popinæ 118
Populari 52
Postbabere 33
Præcordia. 8.65
Præcox 45
Prospicere 22
Proximare 16
Pruina 80
Pyramis 87
Pyrrhus 76
Pythagoras 76

Q

Quam 24
Quando 3.83
Quo 36

R

Rabula 96
Rebecca 58
Referre 50
Rhodope 53
Rostrum 6
Rulla 15

S

Salix 56
Saliguus 50
Scylla 57
Securis 90
Securus 32
Semiramis 58
Sentes 126
Septiforis 54
Seres 74
Sericus ibid
Serræ inventio 80
Servitium 49
Serus 17
Setosus 121
Simulare 51
Sina 119
Sirenes 24
Solisosseres 90
Solivagus 42
Sopitus 50
Sopor 2
Soracte 119
Sortiri digitis 5
Spelæa 118
Spicatus 15
Spinetum 140
Spiritus 38
Squarrosus 73
Stimulus 90
Stiria 85
Stiva 15
Stratus 4
Striges 125
Stygius 111
Super 6
Supra ibid
Surculus 38
Suspicere 111
Susurrus 136
Sylvanus 39
Syrtes 7

T

Tabescere 49
Tantalus 13
Teges 135
Telum 48
Tempe 54
Tentans 50
Tethys 121
Tetricus 28
Tibicen 108
Tityrus 18
Tonius 16
Trivia 8
Turgidus 7
Tyberis 53
Tyndaris 57

V, U

Vecors 92
Venus 33
Ventriculus 16
Verna 20
Vertex 31
Vimen 5
Vindemia 96
Vinetum 16.30
Virus 65
Vites 90
Vitta 111
uligo 158
uva 116
umber 58
Urna 40

FINIS.

INDEX

Q

R

S

T

V

FINIS.